

เลสาบเรา

ฉบับปฐมฤกษ์

ตุลาคม 2550

มารู้เสียงก่อนสาย

เสียงตากันหากสิ้น

มาร่วมทวงจบแค้นดิน

และจารินทร์ “เลสาบเรา”

www.slb-media.psu.ac.th (ชั่วคราว)

ณ แดนดิน ถิ่นงาม แดนด้ามขวาน
เป็นถิ่นที่ สุขสานต์ มานานแสน
ทรัพย์สินกรรมชาติ ไม่ขาดแคลน
เป็นดินแดน เอื้อสุข แก่ทุกคน

คาบสมุทร สุดคะเน มีเสนาบ
มีที่ราบ มีเกาะแก่ง แหล่งผลิตผล
มีภูเขา มีป่าไม้ มีสายชล
แลเลิศล้ำ ด้วยศิลปะ ประเพณี

วิถีธรรม วิถีไทย ภูมิใจยิ่ง
เพราะเป็นสิ่ง ที่หวงรัก สูงศักดิ์ศรี
ภูมิปัญญา ค่าอันันต์ นับพันปี
เป็นถิ่นที่ แหล่งประสิทธิ์ วิทยา

ณ กลุ่มน้ำทะเลสาบ ภาพความหลัง
เรากำลัง สนใจ ใฝ่ศึกษา
ที่ที่ราบแม่น คือแดนดินถิ่นโนรา
มีวัฒนธรรมล้ำค่า ครวโบริณ

แต่เดี๋ยวนี้ มีปัญหา น่าใจหาย
น่าเสียดาย หลายอย่าง ถูกล้างผลาญ
ป่าชายเลน ริมชล และต้นธาร
มาถึงกาล ถูกทำลาย จากฝ่ายคน

ต้นน้ำลำธาร เคยสะอาดใสสะอาด
สิ้นขาด หายแห่งทุกแห่งหน
ป่าพรุที่ เคยมีชุก ทุกตำบล
ก็ไม่ได้ รอดพ้น การทำลาย

สิ่งแวดล้อม เขาให้มาเพื่อมนุษย์
มาถึงจุด ทรัพย์สินแผ่นดินสิ้นสลาย
สัตว์ชุมชุก ทุกท้องถิ่นมีมากมาย
ต้องสิ้นสาย หหมดสกุล สิ้นสูญพันธุ์

ไซ่งั่ง คั้งคับ นับไม่หมด
โพงพาง กางจรด สองฝั่งชายัน
สัตว์น้ำ น้อยใหญ่ ไม่รอดมัน
อนาคต หหมดกัน สูญพันธุ์ปลา

ชยะช้ำ ล้าเล ปนเปเปราะ
น้ำเสียเกรอะ เลอะเทอะ แหล่งสุชา
สาหร่ายหนาม ลามรุก บุกธารา
ป่วยเคมี ที่ล้นมา พาแพร่พันธุ์

ตัวอย่างเหตุ เหล่านี้ เป็นที่มนุษย์
ไม่ยอมหยุด ทำกิจ ที่ผิดมหันต์
สิ่งมีค่า จึงลดน้อย ดอยทุกวัน
แล้วเร่งภัยอัน อันตราย ให้ใกล้มา

ยังไม่สาย รีบใคร่ครวญ ขวนกันคิด
ร่วมพินิจ ร่วมตรองตรึก ร่วมศึกษา
ยึดเศรษฐกิจ พอเพียง เลี้ยงชีวา
ตามรอยบาท พระบิดาของชาติไทย

รู้พอเพียง รู้ทาง รู้สร้างสรรค์
รู้เท่าทัน รู้พินิจ วินิจฉัย
รู้เข้าถึง รู้ซึ่ง ถึงจิตใจ
ทำอะไร ให้พอดี พอมีพอกิน

รู้เข้าใจ ในเรื่องธรรม นำชีวิต
รู้ถูกผิด รู้จักคิด เป็นนิจสิน
แล้วรู้จัก พัฒนา เป็นอาจินต์
ชนลุ่มน้ำ ร่วมสุขชีวิน เลสาบเรา

สุนทร นาคประดิษฐ์

สารบัญ

1 มารูจักลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
ให้มากขึ้นอีกหน่อยกันเถิด

27 พื้นเพ เลสาบ

74 เกาะสี่-เกาะห้า

สัตว์ลุ่มน้ำ

78 นกแอ่น

82 ช้าง

86 นกกาบบัว

89 โลมาอิรวดี

92 ปลาพรหม

ปัญหาลุ่มน้ำ

93 ป่าต้นน้ำ

101 ป่าพรุ

114 ป่าชายเลน

121 โพงพาง และ ไชหนั่ง

127 นาถุ้ง

131 สาหร่ายหนาม

133 การตื่นเขินของทะเลสาบ

137 ชยะ...ขย้า “เลสาบ”

148 เราจะช่วยทำอะไรได้บ้างเพื่อรักษเลสาบของเรา

วัฒนธรรม/ท่องเที่ยว

155 ถนนนางงาม

166 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวลุ่มน้ำ

170 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำ

บทเพลงแห่งลุ่มน้ำ

คำนำ

เคยมีผู้กล่าวคำคมเตือนใจผู้แต่ง/ผู้จัดทำหนังสือ เกี่ยวกับเรื่องการเขียน คำนำ ว่า **Keep them short, Nobody reads them.** หรือ ‘เขียนสั้นสั้นไว้ เพราะไม่มีใครอ่านหรอก’ แต่ผมใคร่ขอแนะนำว่า ท่านควรพิจารณาอ่านสักหน่อยนะ ครับ เพราะนอกจากจะทำให้รู้เบื้องหน้าเบื้องหลังการถ่ายทำบ้างแล้ว ยังจะ ช่วยทำให้เข้าใจประสงค์การจัดทำเอกสารนี้ในภาพกว้างมากขึ้นได้อีกด้วย หนังสือ เลสาบเรา เล่มนี้ เป็น ฉบับปฐมฤกษ์ ซึ่งแปลว่า คงจะมีฉบับต่อไป หนังสือนี้มีต้นกำเนิดจาก โครงการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาหลุ่มน้ำทะเลสาบ สงขลา เมื่อปี 2547 ต้องขอขอบคุณ รัฐบาล สำนักงานนโยบายและแผน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา มหาวิทยาลัยทักษิณ ฯลฯ ที่ช่วยกันทำคลอดโครงการฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รศ.ดร.ฉัตรไชย รัตนไชย แห่งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ผู้เป็นหัวหน้า โครงการการจัดทำแผนแม่บทในครั้งนั้น ผู้บรรจุโครงการ รู้ รัก ห่วงแหน หลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เป็นมาตรการหนึ่งในแผนฯ และต้องขอบคุณ ดร.อัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล แห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ผู้มีส่วนผลักดัน แรงๆ ให้ แผน กลายเป็น ความจริงที่จับต้องได้ ดังเช่นเอกสารฉบับนี้

เลสาบเรา ฉบับปฐมฤกษ์นี้ ประกอบด้วยเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกันเป็นลูกโซ่ดังนี้ ส่วนหน้าสุดจะเป็นการแนะนำ **ทำความรู้จักกับหลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา** (อีกครั้ง หนึ่ง?) จากนั้นก็จะพาท่านย้อนอดีตไปในหลุ่มน้ำอย่างคร่าวๆ ใน **พื้นเพ เลสาบ** แล้วก็พาท่านไปเที่ยว **เกาะสี่-เกาะห้า** ในทะเลสาบตอนกลาง และรู้จัก **นกแอ่น** ที่สีมากที่เกาะแห่งนี้ ที่ทำงานหนักกว่ามนุษย์สองเท่า ให้มนุษย์ได้อายุ แล้วก็พาท่านสู่เรื่องสัตว์ทั้งหลายในทะเลสาบที่กำลังหายากเข้าทุกที เช่น **นกกาบบัว** แถบทะเลน้อย **โลมาอิรวดี** แถบทะเลสาบตอนกลาง และ **ปลาพรหม** รวมทั้ง **ช้างแคระ** ที่ **เคยมี** ในหลุ่มน้ำแห่งนี้ และปัจจุบันน่าจะ สูญพันธุ์ไปแล้ว (ถ้าเคยมีจริง)

พ้นช่วงนี้แล้ว เลสาบเรา จะพาท่านไปทำความรู้จักแบบบ้านๆ กับ **ปัญหาของ หลุ่มน้ำ** เริ่มตั้งแต่ **ป่าต้นน้ำ** **ป่าพรุ** **ป่าชายเลน** แล้วพาลงน้ำในเรื่อง **โพงพาง** **ไซ้หนัง** **นาถุ้ง** ต่อด้วยเรื่อง **ความตื่นเขิน** **สำหรับหนาม** และ **ขยะ**

มากขนาดนี้แล้วปัญหาก็ยังไม่หมด ยังคงมีเรื่องที่ต้องติดตามในฉบับต่อไป อีกหลายปัญหา เช่นปัญหา **น้ำเสีย** **น้ำบาดาล/การรุกล้ำของน้ำเค็ม** **น้ำท่วม** **การคมนาคมทางบก/ทางน้ำ** **มลพิษทางอากาศ** **มลพิษทางเสียง** **การขยายตัว** **ของชุมชน** **วัฒนธรรมและวิถีชีวิต** ฯลฯ

สำหรับฉบับปฐมฤกษ์นี้ นอกจาก เลสาบเรา จะพาท่านผู้อ่านไป ขอบอดีต (ใน เรื่องประวัติศาสตร์) ชีตปัจจุบัน (ในเรื่องปัญหาและความรุนแรงของปัญหา) แล้ว เลสาบเรา ยังได้หยอดความคิดให้เราพิจารณาช่วยกัน **ขันนาคด** ด้วย บทความ เราจะช่วยทำอะไรได้บ้างเพื่อรักษเลสาบของเรา สำหรับปัจเจกชนคน ลุ่มน้ำ ได้ขบคิดกันด้วย

สุดท้าย เลสาบเรา ฉบับนี้ จะพาท่านไปท่อง ถนนนางงาม ชิม ขนมนางงาม และพิจารณา **ศักยภาพการท่องเที่ยวลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำ** ที่มีระบบนิเวศ 3 น้ำ พิเศษสุดกว่าลุ่มน้ำใดในประเทศไทย

ผู้จัดทำหนังสือ พยายามอย่างยิ่ง ที่จะสื่อด้วยภาพ ให้ท่านผู้อ่านได้ตระการตา หรือระอาใจ กับความสวยงามของลุ่มน้ำ หรือความเสื่อมโทรมที่เกิดจาก น้ำมือมนุษย์ ตามลำดับ ภาพถ่ายดาวเทียมทุกภาพในเอกสาร ได้รับความ เอื้อเฟื้อจาก สทอภ หรือสำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ ภาพปลาพรหม ได้รับความอนุเคราะห์จาก **คู่มือจำแนกชนิดพืชและสัตว์น้ำที่สำคัญในทะเลสาบสงขลาและพื้นที่ใกล้เคียง** จัดทำโดยสถานวิจัยความเป็นเลิศ ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งคาบสมุทรไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งผู้จัดทำหนังสือต้องขอแสดงความขอบคุณเป็นอย่างมาก สำหรับ ภาพเส้น เวลา และภาพอื่นๆ ส่วนมากเกิดจากฝีมือของทีมงาน มีเพียงภาพส่วนน้อยที่ได้หยิบยืมจากแหล่งอื่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแหล่งสาธารณะ และผู้จัดทำก็ใคร่ขอขอบคุณโดยรวมๆ ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

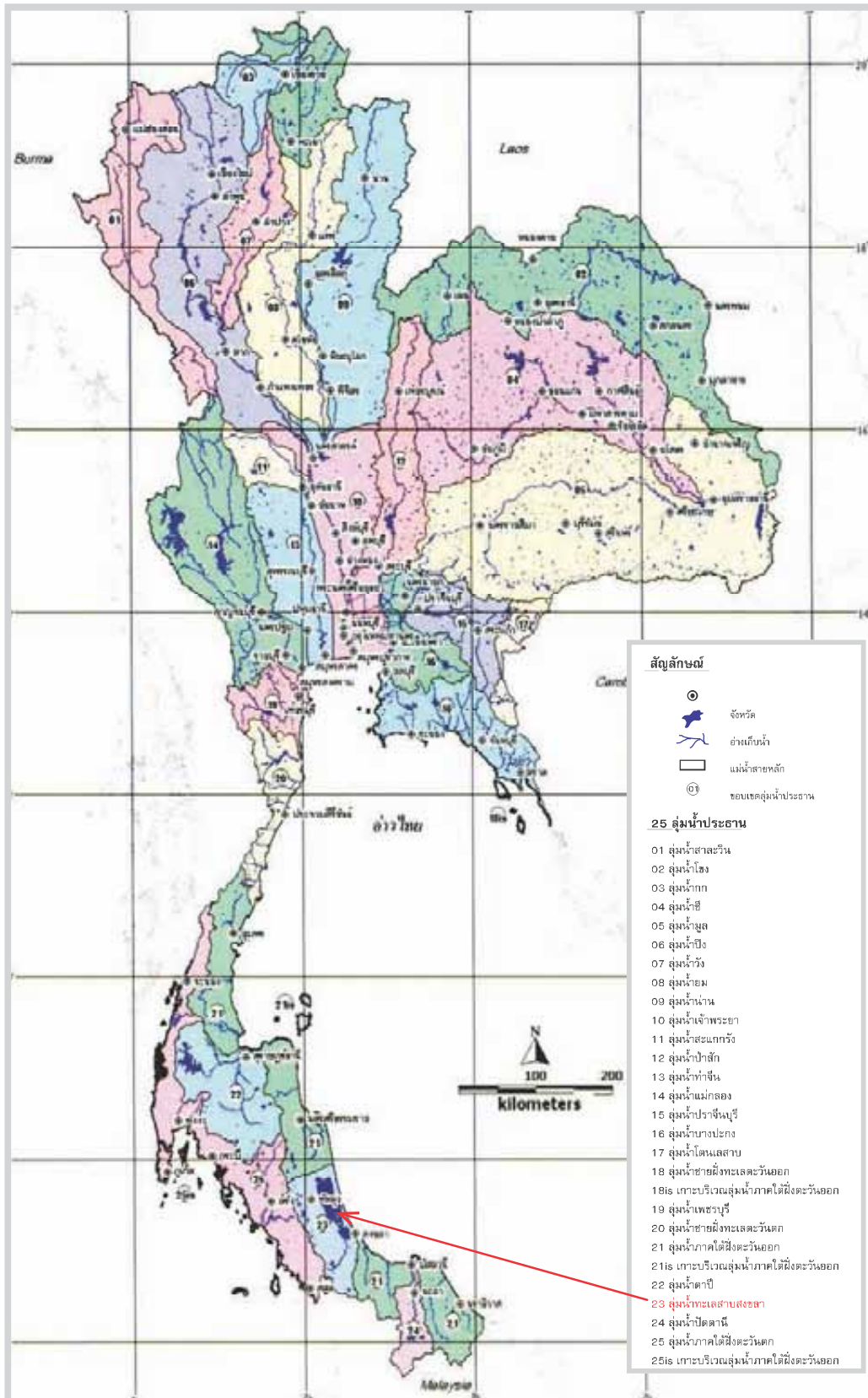
สุดท้ายของสุดท้าย เลสาบเรา ได้แนบ **บทเพลงแห่งลุ่มน้ำ** ที่แต่งขึ้นเฉพาะ สำหรับงานนี้ และสามารถรับฟังทางสถานีวิทยุ มอ. FM88 MHz ได้ (ถ้าเปิด) ในรายการ **แลบ้าน แลเมือง** และรายการ **สภาคาแฟ**

ความดีทั้งหมดของหนังสือ (ถ้ามี) ขอมอบแต่ ชนลุ่มน้ำ และ คนไทยทุกคน ที่มีส่วนเป็นเจ้าของ และที่มีส่วนที่จะช่วยจรรโลงลุ่มน้ำ แห่งนี้ ให้มีสุขภาพ แข็งแรงต่อไป

และนี่คงจะเป็น **คำนำ** ที่ยืดยาวมากที่สุดคำนำหนึ่งแล้ว จึงใคร่ขอให้ท่านผู้อ่าน มีความสุข หรือมีความทุกข์ กับเนื้อหาในฉบับนี้ได้แล้ว

วิวัฒน์ สุทธิวิภากร
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

มารู้จัก

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

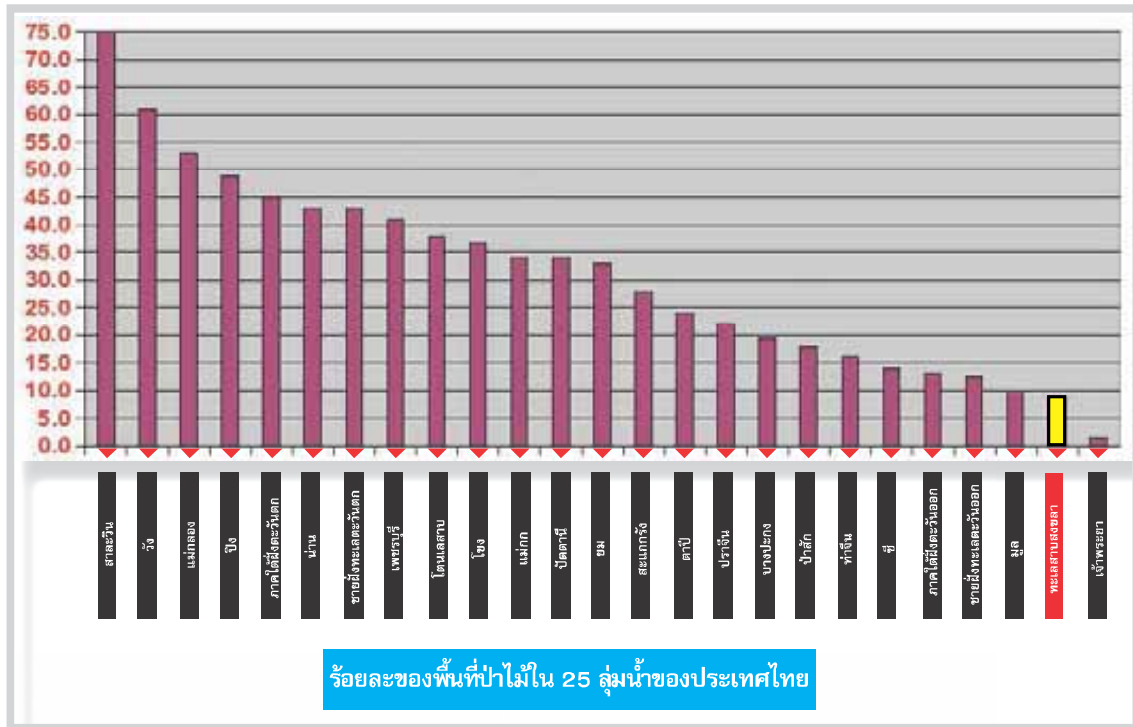
ให้มากขึ้นอีกสักหน่อยกันเถิด

ลุ่มน้ำ คือ พื้นที่ที่มีลักษณะเป็นแอ่ง เมื่อฝนตกลงมาน้ำจะไหลรวมกันลงสู่ลำน้ำต่างๆ แล้วรวมกันไหลออกมาที่จุดหรือพื้นที่ที่กำหนด โดยมีขอบเขตพื้นที่จากเส้นสันปันน้ำ พื้นที่รอบลำน้ำลำคลองที่ล้อมรอบด้วยแนวสันเขาและสันปันน้ำ ซึ่งรองรับน้ำฝนทั้งหมดที่ตกในพื้นที่แล้วไหลไปรวมกันในลำน้ำและทะเลสาบสงขลานั้นเรียกว่า **ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา**

ประเทศไทยเรามี 25 ลุ่มน้ำ ถ้าจัดตามขนาดพื้นที่จากใหญ่ไปเล็ก ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาจะอยู่ประมาณที่ 18-19 หรือจัดเป็นพื้นที่ขนาดย่อมถึงขนาดเล็กเท่านั้น แต่ก็มีความพิเศษอยู่ไม่น้อย **พิเศษน้ำปลื้มใจบ้าง พิเศษน้ำระทึกใจบ้าง** ซึ่งเราจะช่วยกันค่อยๆ เผลยต่อไป

ถ้าถามว่า ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาอยู่ที่ไหนในประเทศไทย แทบทุกคนในประเทศไทย คงตอบได้ว่าอยู่ที่ภาคใต้ตอนล่าง และคนในภาคใต้ตอนล่างหลายคน คงตอบรายละเอียดได้ว่า พื้นที่ลุ่มน้ำนี้ ประกอบด้วยพื้นที่ในจังหวัดพัทลุงทั้งจังหวัด 10 อำเภอ กับอีก 1 กิ่ง (คือ อำเภอเมืองพัทลุง ปากพะยูน ป่าบอน บางแก้ว เขาชัยสน ตะโหมด กงหรา ควนขนุน ศรีบรรพต ป่าพะยอม และกิ่งอำเภอศรีนครินทร์) รวมกับพื้นที่ในจังหวัดสงขลา 12 อำเภอ จาก 16 อำเภอ (คือ อำเภอเมืองสงขลา หาดใหญ่ สะเดา นาหม่อม คลองหอยโข่ง รัตภูมิ บางกล่ำ ควนเนียง สิงหนคร สทิงพระ กระแสสินธุ์ และอำเภอระโนด) (อีก 4 อำเภอที่เหลือที่ไม่อยู่ในลุ่มน้ำ คือ จะนะ นาทวี เทพา สะบ้าย้อย) และรวมกับพื้นที่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช อีก 2 อำเภอ (คือ อำเภอชะอวด และอำเภอหัวไทร) ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

- ทิศเหนือ** ติดกับอำเภอปากพนัง อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอธวัชบุรี และอำเภอจุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
- ทิศใต้** ติดกับประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย
- ทิศตะวันออก** ติดกับอำเภอนาทวี และอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
- ทิศตะวันตก** ติดกับจังหวัดตรัง และจังหวัดสตูล

พื้นที่ลุ่มน้ำฯ แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน

ส่วนที่เป็นพื้นดิน มีเนื้อที่ 7,687 ตร.กม. และส่วนที่เป็นพื้นน้ำ หรือส่วนที่เป็นตัวทะเลสาบสงขลา มีเนื้อที่ 1,042 ตร.กม. รวมทั้งหมดประมาณ 8,729 ตร.กม. เรื่องขนาดของพื้นที่นี้ หลายที่ก็ระบุต่างออกไป แล้วแต่จะวัดอย่างไร ถึงไหน เพราะขอบเขตลุ่มน้ำตามสันปันน้ำในที่ลุ่มถูกเปลี่ยนแปลงไปบ้างจากการยกคันดินเพื่อก่อสร้างถนนทางด้านเหนือ แต่ถ้าจะให้สะดวก ง่ายๆ เราจะจำกันแบบพื้นฐานว่า ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีขนาดประมาณ 8,500 ตร.กม. วางตัวเหยียดยาวจากเหนือมาใต้ประมาณ 150 กม. และกว้างจากตะวันออกไปตะวันตกประมาณ 50 กม. ก็คงเพียงพอแล้ว

เทือกเขาบริเวณจังหวัดพัทลุง ทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือของลุ่มน้ำ

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามีลักษณะพื้นที่หลายหลากแตกต่างกัน

พื้นที่ลุ่มน้ำ มีทั้งส่วนที่เป็นภูเขา เนินเขา หุบเขา ที่ราบระหว่างภูเขา ที่ราบเชิงเขา ที่ราบลุ่มน้ำ ที่ราบชายฝั่งทะเล ลำน้ำลำคลอง หนอง บึง พื้นที่ชุ่มน้ำ (ป่าพรุ ป่าชายเลน) และทะเลสาบ ซึ่งอาจแบ่งเป็น 5 ลักษณะสำคัญ ดังนี้:

1. เขตภูเขาและเนินเขา

บริเวณทางทิศตะวันตก มี **เทือกเขาบรรทัด** วางตัวทั่วไปในแนวเหนือใต้ โดยมีสันปันน้ำเป็นแนวเขตแดนระหว่าง จังหวัดพัทลุงกับจังหวัดตรัง และบางส่วนของจังหวัดสตูล ส่วนบริเวณทางทิศใต้เป็นลุ่มน้ำหนึ่งของ **เทือกเขาสันกาลาคีรี** พื้นที่เทือกเขาทั้งสองนี้ปกคลุมไปด้วยป่าไม้ ซึ่งเป็นป่าดิบชื้น **จึงเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารสำคัญที่ไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา**

2. ที่ราบเชิงเขา ที่ราบระหว่างภูเขา ที่ราบลูกกระนวด

บริเวณถัดมาจากภูเขาและเนินเขา มีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบเชิงเขา ที่ราบระหว่างภูเขา ที่ราบลูกกระนวดหรือที่ราบลูกฟูก และสลับด้วยเนินเขาเตี้ยๆ ตั้งแต่ทางเหนือขนานกับเทือกเขาบรรทัด ไปจนถึงทางตอนใต้ของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา **พื้นที่ส่วนนี้ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ปลูกยางพารา และสวนผลไม้**

3. ที่ราบลุ่มน้ำ

พื้นที่ถัดลงมา เป็นที่ราบลุ่มน้ำขนาดใหญ่ ได้แก่ บริเวณทางตะวันออกและทางตอนใต้ของทะเลสาบสงขลา ซึ่งเกิดจากการทับถมของตะกอนจากลำน้ำต่างๆ ที่ไหลลงสู่ทะเลสาบ ที่ราบลุ่มที่สำคัญและขนาดพื้นที่รับน้ำโดยประมาณ คือ:

ลุ่มน้ำ	<i>คลองป่าพะยอม</i>	808	ตร.กม.
ลุ่มน้ำ	<i>คลองท่าแนะ</i>	353	ตร.กม.
ลุ่มน้ำ	<i>คลองนาท่อม</i>	757	ตร.กม.
ลุ่มน้ำ	<i>คลองท่าชีียด</i>	769	ตร.กม.
ลุ่มน้ำ	<i>คลองป่าบอน</i>	329	ตร.กม.
ลุ่มน้ำ	<i>คลองพรุพ้อ</i>	507	ตร.กม.
ลุ่มน้ำ	<i>คลองรัตภูมิ</i>	625	ตร.กม.
ลุ่มน้ำ	<i>คลองอู่ตะเภา</i>	2,357	ตร.กม.
ลุ่มน้ำฝั่งตะวันออก	<i>มีคลองพะวงและคลองสำโรง</i>	205	ตร.กม.

บริเวณทางตอนเหนือของทะเลสาบสงขลา เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำขนาดใหญ่ เรียกว่า พรุควนเคร็ง มีพื้นที่ประมาณ 137 ตร.กม. (รวมทะเลน้อย) นอกจากนี้ ยังมีลักษณะภูมิประเทศพื้นที่ชุ่มน้ำ และ **ป่าพรุในเขตอำเภอปากพะยูน** เช่น บริเวณเกาะหมาก เกาะนางคำ เกาะยวน เกาะแกง และเกาะบ้านท่าเตียน และ **ป่าพรุในเขตอำเภอควนเนียง** เช่น บริเวณพรุนกอกอก และพรุทุ่งแพร

สะพานเชื่อมชุมชนอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง กับเกาะหมาก

4. คาบสมุทรสทิงพระ

พื้นที่ด้านตะวันออกของทะเลสาบ มีลักษณะเป็นคาบสมุทร นับตั้งแต่อำเภอสิงหนคร อำเภอสทิงพระ อำเภอกระเส็นถู้ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และบางส่วนของอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบที่เกิดจากการทับถมของทราย ตะกอนดินเหนียว และโคลนตม จากการกระทำของคลื่นลมทั้ง 2 ด้าน คือทะเลสาบ และทะเลอ่าวไทย รวมทั้งธารน้ำไหล นับเป็นที่ราบที่กว้างขวางแห่งหนึ่งของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา **พื้นที่ส่วนใหญ่ทำนาข้าว และมีบางส่วนที่ทำนาเกลือ**

5. ทะเลสาบสงขลา

ส่วนที่เป็นพื้นน้ำในลุ่มน้ำ เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ คือเป็น **ทะเลสามน้ำ** หรือมีระบบนิเวศสามน้ำ ที่ผสมผสานทั้ง น้ำเค็ม น้ำกร่อย และน้ำจืด ณ สถานที่ และฤดูกาลที่แตกต่างกัน นับเป็น**ทะเลสามน้ำที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้** **หนึ่งเดียวในประเทศไทย และหนึ่งในร้อยกว่าแห่งของโลก**

เชื่อหรือไม่ว่า สมัยก่อน ไม่มี “ทะเลสาบสงขลา” (คือ มีแต่ทะเล และไม่ใช้มีแต่แผ่นดิน) จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ การบันทึกการเดินทางเรือของชาวต่างประเทศ ที่เข้ามาค้าขายในเมืองสยามในอดีตระบุว่าหลายร้อยปีก่อนไม่มีทะเลสาบอย่างที่เรเห็นกันในปัจจุบัน **พื้นที่บริเวณนี้เป็นเพียงร่องน้ำของทะเลระหว่างแผ่นดินใหญ่กับแนวสันทรายยาว ที่เป็นเกาะริมทวีปที่เขาเรียกว่า “แทนทาลัม” (Tantalem)** ต่อมาภายหลัง ระดับน้ำทะเลลดลง และการทับถมของตะกอนและทรายตอมนบนจากการกระทำของคลื่นลมมากขึ้น

ทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

เรื่อยๆ ทำให้เกาะดังกล่าวขยายใหญ่ขึ้นๆ แผ่นดินของเกาะยื่นไปเชื่อมกับแผ่นดินใหญ่ ที่อยู่ทางตอนบนจนกลายเป็นทะเลเปิด ทำให้ทางเดินเรือออกจากทะเลสาบสู่อ่าวไทยทางเหนือปิดลงอย่างสมบูรณ์ตามธรรมชาติ และมีสภาพดังปัจจุบัน ทะเลสาบสงขลาเป็นแหล่งเก็บกักและระบายน้ำตามธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ คือเป็นแหล่งน้ำที่เกิดจากการไหลรวมของต้นน้ำลำคลองเล็กๆ กว่าร้อยสาย แล้วมีทางออกสู่ทะเลอ่าวไทย ปริมาณและสภาพน้ำในทะเลสาบจึงขึ้นกับน้ำจืดที่ไหลลงมาและน้ำเค็มจากทะเลหนุน โดยในฤดูน้ำหลากจะมีปริมาณน้ำจืดไหลลงสู่ทะเลสาบมาก ซึ่งช่วยผลักดันน้ำเค็มออกไปสู่อ่าวไทย จึงเป็นช่วงที่น้ำจืดไว้ให้ชุมชนได้เก็บกักไว้ใช้กิน แต่เมื่อถึงหน้าแล้ง ปริมาณน้ำจืดที่ไหลลงสู่ทะเลสาบมีน้อยลง น้ำเค็มก็ไหลเข้ามาแทนที่ ช่วงนี้น้ำในทะเลสาบจึงเป็นน้ำกร่อย และน้ำเค็ม

ภาพถ่ายดาวเทียม
ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

1. เขื่อนเขาบรทัด
2. สนามบินหาดใหญ่
3. เมืองหาดใหญ่
4. เมืองสงขลา
5. เกาะยอ
6. ปากรอ
7. เกาะหมาก
8. เกาะใหญ่
9. แหลมจองถนน
10. ทะเลน้อย

อ่าวไทย

สภาพทางกายภาพและธรรมชาติที่แตกต่างกันในแต่ละส่วน ของทะเลสาบ แบ่งทะเลสาบออกเป็น 4 ตอนใหญ่ ๆ คือ

ดอกบัวยามเช้า ทะเลน้อย

ทะเลน้อย

ทะเลน้อยเป็นส่วนที่อยู่ทางตอนเหนือสุดของทะเลสาบ มีพื้นที่ประมาณ 28 ตร.กม. และมีความลึกเฉลี่ยประมาณ 1.5 เมตร เป็นทะเลสาบน้ำจืดที่แยกส่วนค่อนข้างชัดเจนกับทะเลสาบส่วนอื่น โดยมี **คลองนางเรียม คลองบ้านกลาง** และ **คลองยวน** เชื่อมต่อระหว่างทะเลน้อย กับทะเลสาบตอนบน (ทะเลหลวง) ปัจจุบัน ทะเลน้อย ถือเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetland) ส่วนหนึ่งของทะเลน้อยด้านทิศเหนือ ชื่อ **พรวนชัยเสียน** จัดเป็นพื้นที่อนุรักษ์ตาม **อนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Convention)** [เมือง Ramsar อยู่ในประเทศ อิหร่าน และเป็นพื้นที่ที่มีการร่วมลงนามในอนุสัญญาครั้งนั้น] นับเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำนานาชาติที่สำคัญควรแก่การอนุรักษ์ไว้อย่างยั่งยืน ทะเลน้อยเป็นบึงน้ำจืด มีป่าพรุน้ำจืด มีน้ำท่วมขังตลอดทั้งปี มีความหลากหลายของพืชพรรณไม้เด่น คือ ป่าเสม็ด หรือเสม็ดขาว รองลงมา มี ตำตะโก จิกน้ำ หว่าน้ำ ไม้พุ่มที่มีหนาม เช่น เตยน้ำ พืชล้มลุกก็มีมาก ได้แก่ กกสามเหลี่ยม กระจัดหนู บัวหลวง บัวสาย กง เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีความหลากหลายของสัตว์นานาชนิด เช่น มีนกกว่า 220 ชนิด เป็นนกอพยพตามฤดูกาลกว่า 10 ชนิด เช่น นกกระยางไฟหัวเทา เขี้ยวดำ นกช่อมทะเลอกแดง เป็นต้น **ชนิดที่ใกล้สูญพันธุ์** ได้แก่ นกตะกรุม นกกระทง เขี้ยวปลาใหญ่หัวเทา นกกระสาน้อย นกกระสาแดง นกกาบบัว นกช้อนหอยขาว นกหัวโตมลายู เป็นต้น และเป็นแหล่งนกน้ำนานาพันธุ์ ทั้งที่ประจำถิ่นหรือมาจากที่อื่นตามฤดูกาล มีปลากว่า 30 ชนิด สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำกว่า 10 ชนิด สัตว์เลื้อยคลานกว่า 30 ชนิด และสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมอีกเกือบ 10 ชนิด

นกกาบบัว

ทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง: ความละลานของดอกบัว ผนวกกับความสง่างามของนกแอ่น

ที่ร่อนถลาเหนือผิวน้ำ นับเป็นความงดงาม น่าประทับใจ ที่หาดูได้ยากยิ่ง

คลองลำป่า จังหวัดพัทลุง ที่ไหลลงสู่ทะเลสาบตอนบน

ทะเลสาบตอนบน

ทะเลสาบตอนบนมีชื่อเรียกต่างๆ กัน เช่น ทะเลหลวง บ้าง ทะเลลำป่า บ้าง ทะเลพัทลุง บ้าง ทะเลสาบตอนบน อยู่ถัดจากทะเลน้อยลงมาทางใต้ลงมาจนถึงบริเวณตำบลเกาะใหญ่ อำเภอกระแสสินธุ์ จังหวัดสงขลา และบ้านแหลมจองถนน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง เป็นห้วงน้ำที่กว้างใหญ่ที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับส่วนอื่นๆ ของทะเลสาบ มีพื้นที่ประมาณ 460 ตร.กม. มีความลึกเฉลี่ยประมาณ 2 ม. น้ำในบริเวณนี้ปกติเป็นน้ำจืด แต่บางปีก็มีการรุกของน้ำเค็มค่อนข้างสูงในหน้าแล้ง ทำให้ระดับความเค็มของน้ำสูงขึ้นได้ ปัจจุบันเชื่อว่าเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของ โลมาอิรวดี

ทะเลสาบตอนกลาง มุมมองสู่ทะเลสาบตอนบน

ทะเลสาบตอนกลาง

ทะเลสาบตอนกลาง อยู่ถัดลงมาจากทะเลสาบตอนบน คือ ตั้งแต่บริเวณแนวเกาะใหญ่ อำเภอกระแสดินธุ์ จังหวัดสงขลา และแหลมจองถนน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง ลงมาถึงบริเวณปากอ่าว อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ทะเลสาบตอนกลางมีพื้นที่ประมาณ 380 ตร.กม. ความลึกเฉลี่ยประมาณ 2 ม. **เป็นส่วนหนึ่งของทะเลสาบที่มีเกาะอยู่มากมายหลายเกาะ เช่น เกาะสี่-เกาะห้า ซึ่งเป็นเกาะที่มีรังนกนางแอ่นที่มีคุณภาพดีที่สุดในโลก** นอกจากนี้ก็มีเกาะหมาก เกาะเสือ เกาะโคบ เกาะนางคำ เกาะยวน เกาะแกง พื้นที่ทะเลสาบส่วนนี้เป็นการผสมผสานของน้ำเค็มและน้ำจืด จึงมีระบบนิเวศทั้งน้ำจืด และน้ำกร่อย

ทะเลสาบตอนล่าง บริเวณเกาะยอ จังหวัดสงขลา

ทะเลสาบตอนล่าง

ทะเลสาบตอนล่างเป็นส่วนของทะเลสาบล่างสุดที่เชื่อมต่อกับอ่าวไทย คือ ตั้งแต่บ้านปากกรอ ตำบลปากกรอ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ไปถึงจุดที่เชื่อมกับอ่าวไทย ที่แหลมสนอ่อน อำเภอเมืองสงขลา ทะเลสาบตอนล่างมีพื้นที่ประมาณ 180 ตร.กม. ความลึกเฉลี่ยประมาณ 1.5 ม. ยกเว้นบริเวณช่องแคบที่เชื่อมต่อกับทะเลอ่าวไทยที่มีความลึกประมาณ 12-14 ม. ทะเลสาบส่วนนี้เป็นบริเวณที่น้ำเค็ม แต่บางส่วนในช่วงฤดูฝนจะเป็นน้ำกร่อยและได้รับอิทธิพลจากน้ำขึ้นน้ำลงอย่างมาก บริเวณทางตอนใต้มีพื้นที่ป่าชายเลนและป่าชุ่มน้ำปกคลุมโดยทั่วไป แต่ปัจจุบันถูกเปลี่ยนไปเป็น **พื้นที่อยู่อาศัย** และ **พื้นที่เพาะเลี้ยงกุ้ง** ซึ่งทำให้เกิดมีการระบายน้ำเสียจากชุมชนเมือง โรงงานอุตสาหกรรม และนาุ้ง ทำลายระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง และมีการวางเครื่องมือประมงประเภทโพงพางและไซนั่งเกือบทั่วทั้งทะเลสาบตอนล่างนี้

บริเวณไม่ห่างจากสะพานปากกรอ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา
ป่าโกงกางที่เคยมีความสมบูรณ์เต็มสองฝั่งลำน้ำ บัดนี้เหลือเพียงด้านเดียวแล้ว ณ ที่นี้

ลักษณะภูมิอากาศของพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของคาบสมุทรภาคใต้ ซึ่งอยู่ในเขตอากาศร้อนชื้น และอยู่ภายใต้อิทธิพลของ **ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้** และ **ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ** ดังนั้น ลักษณะภูมิอากาศทั่วไปจึงมีอากาศร้อนชื้น อุณหภูมิสูงเกือบสม่ำเสมอตลอดทั้งปี และมีฝนตกชุก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

อุณหภูมิ และ ความร้อนหนาว

พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีอุณหภูมิสูงเกือบสม่ำเสมอตลอดปี อุณหภูมิตลอดปีเฉลี่ยประมาณ 28 องศาเซลเซียส ($^{\circ}\text{C}$) ในฤดูร้อนอุณหภูมิมีค่าเฉลี่ย 28-29 $^{\circ}\text{C}$ เดือนเมษายนและเดือนพฤษภาคมเป็นเดือนที่อากาศร้อนที่สุดในฤดูหนาวอุณหภูมิมีค่าเฉลี่ย 26-27 $^{\circ}\text{C}$ เดือนธันวาคมเป็นเดือนที่มีอากาศร้อนน้อยที่สุดในฤดูร้อน อุณหภูมิสูงสุด ต่ำสุดประจำวัน มีลักษณะสัมพันธ์กับแสงอาทิตย์ในระหว่างวัน คือ สูงสุดระหว่างเวลา 13.00-15.00 น. และต่ำสุดระหว่างเวลา 03.00-06.00 น.

ธรรมชาติที่ไหวพริ้วของป่าพรุควนขี้เสียน จังหวัดพัทลุง

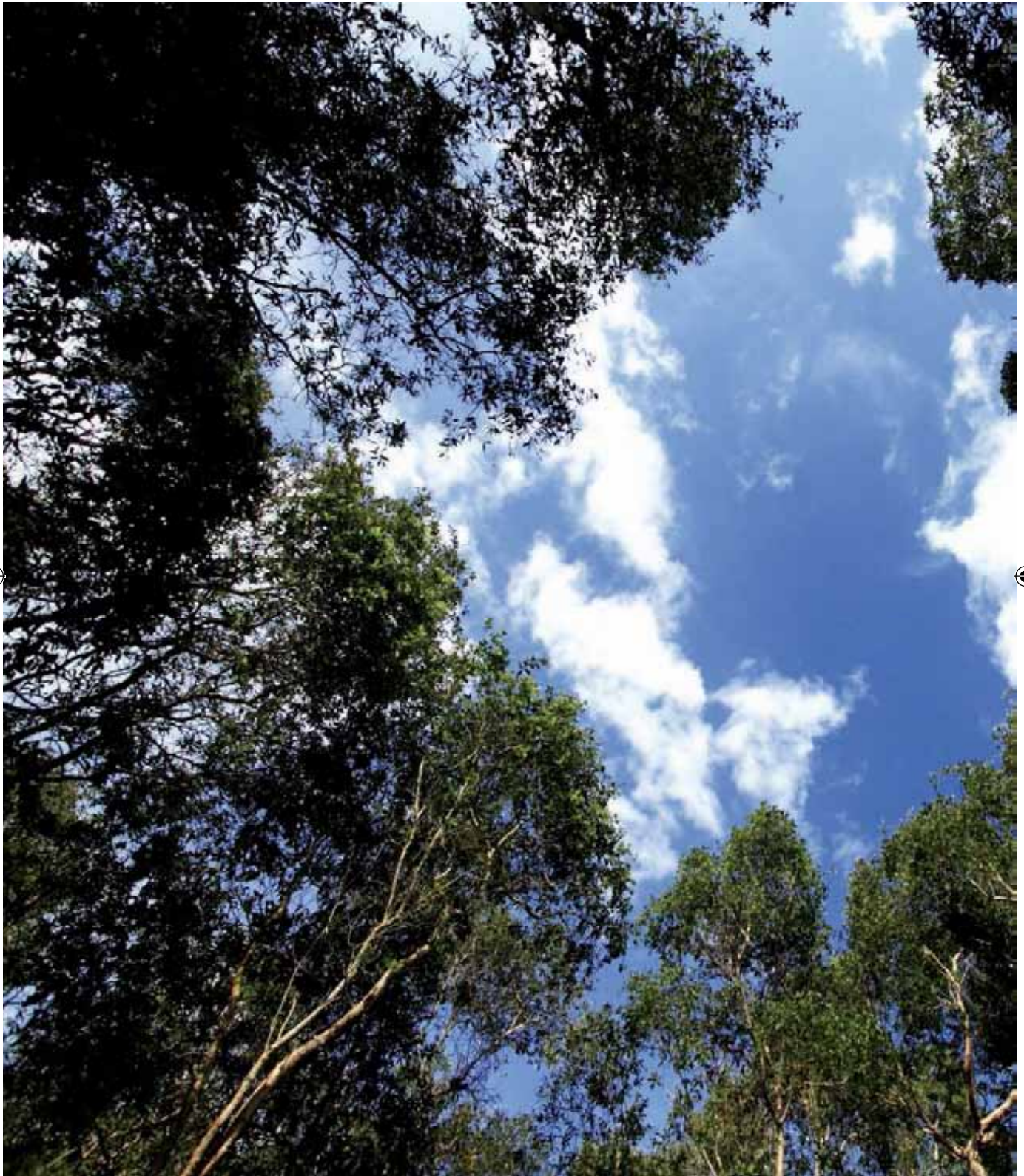
ความชื้นและ ปริมาณน้ำฝน ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามีอากาศชื้นตลอดปี ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยประมาณร้อยละ 77 เดือนพฤศจิกายนเป็นเดือนที่ชื้นสูงสุด ความชื้นสัมพัทธ์ของอากาศเฉลี่ยถึงร้อยละ 84 เดือนสิงหาคมเป็นเดือนที่แห้งที่สุด อากาศมีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยร้อยละ 74 โดยมีความสัมพันธ์กับลมมรสุมที่พัดผ่าน กล่าวคืออากาศจะชื้นมากในช่วงลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และอากาศจะแห้งในช่วงลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ในส่วนปริมาณน้ำฝนและการกระจายของฝน ฝนจะตกกระจายตลอดทั้งปี แต่จะตกมากในช่วงลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่หอบเอาความชื้นและน้ำฝนจากทะเลอ่าวไทยมาตกบริเวณนี้ ปริมาณน้ำฝนตกรวมทั้งปีประมาณ 2,000 มิลลิเมตร (มม.) นับว่าเป็นปริมาณในเกณฑ์สูง เดือนพฤศจิกายนเป็นเดือนที่มีฝนมากที่สุด คือ บางปีตกถึงเกือบ 570 มม. และเดือนกุมภาพันธ์เป็นเดือนที่มีฝนตกน้อยที่สุด คือ บางปีตกไม่ถึง 40 มม.

ลมและทิศทางการลม พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาอยู่ในเขตอิทธิพลของลมมรสุม ฤดูร้อนจะมีลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่าน 6 เดือน ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ช่วงนี้ฝนตกน้อย (ยกเว้นเดือนตุลาคมที่เริ่มจะมีฝน) ทั้งนี้เพราะเทือกเขาบรรทัดและเทือกเขาสันกาลาศรีไปขวางกั้นลมตะวันตก พื้นที่ด้านตะวันออกจึงกลายเป็นเขตเงาฝน ฤดูหนาวจะมีลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่าน 6 เดือน ระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนเมษายน ช่วงนี้ฝนตกมาก (โดยเฉพาะเดือนพฤศจิกายน และเดือนธันวาคม) นอกจากนี้ ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ยังอยู่ในเขตอิทธิพลของพายุหมุนที่เกิดในบริเวณอ่าวไทยและทะเลจีนใต้ ซึ่งจะพัดผ่านฝั่งตะวันออกของภาคใต้ในช่วงเดือนกันยายนจนถึงเดือนพฤศจิกายน ส่วนมาก ความรุนแรงจะอยู่ในระดับดีเปรสชัน หรือหย่อมความกดอากาศต่ำเท่านั้น แต่บางครั้งอาจรุนแรงถึงระดับพายุโซนร้อน หรือพายุไต้ฝุ่นได้เหมือนกัน

ฤดูกาล จากลักษณะภูมิอากาศที่กล่าวมา เขตพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามีฤดูกาลเพียง 2 ฤดู คือ ฤดูฝน (ฤดูหนาว) กับ หน้าแล้ง (ฤดูร้อน) ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนกันยายนถึงเดือนธันวาคม ซึ่งสัมพันธ์กับช่วงต้นของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ที่นำความชื้นและฝนมาตกในปริมาณมาก โดยเฉพาะในเดือนพฤศจิกายน ส่วนปลายฤดูลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ฝนจะตกน้อยลง หน้าแล้งเริ่มตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนกรกฎาคม ช่วงนี้จะมีฝนน้อยกระจายไม่สม่ำเสมอ และฝนทิ้งช่วงเดือนมกราคมจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ และช่วงเดือนมิถุนายนจนถึงเดือนกรกฎาคม และอากาศก็ร้อนมาก

ธรรมชาติของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ที่มีระบบนิเวศซับซ้อน ทำให้เกิดวงจรชีวิตที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมาก อุดมไปด้วยพรรณพืช และสัตว์น้ำมากมาย เช่น กุ้ง ปู ปลา เป็นต้น โดยเฉพาะกุ้งนั้น ลุ่มน้ำนี้เคยเป็นแหล่งที่มีกุ้งชุกชุมมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ดร. ฮิวสมิทท์ อดีตผู้อำนวยการสถาบัน Woods Hole Oceanographic Institution ที่มีชื่อเสียงของสหรัฐอเมริกาได้รายงานไว้ในปี พ.ศ. 2467 หรือเมื่อแปดสิบกว่าปีก่อน ว่า “กุ้งชนิดที่ดีเยี่ยมมีพันธุ์ต่าง ๆ เกิดชุกชุมตามชายฝั่งทะเล ทะเลสาบสงขลามีกุ้งมากที่สุด และไม่มีน่านน้ำใด ๆ ในโลกที่มีจำนวนกุ้งและพันธุ์กุ้งหลายหลากชนิดเหมือนกับน่านน้ำแห่งนี้”

วงจรธรรมชาติที่กล่าวมานั้น ในอดีต ก่อนที่จะมีการปิดทางเชื่อมระหว่างน้ำในทะเลสาบกับทะเลอ่าวไทยที่ปากกระวะ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เมื่อถึงฤดู **ปากกระวะเปิด** ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า **วะแตก** ขณะที่ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านระดับน้ำในทะเลอ่าวไทยจะสูงกว่าระดับน้ำในทะเลสาบ คลื่นลมแรงจัดทำให้น้ำในทะเลอ่าวไทยไหลเข้าสู่ทะเลสาบทางปากกระวะ พร้อมกับพัดพาเอาสัตว์น้ำตัวอ่อนเข้าสู่ทะเลสาบอย่างมากมากกว่าสามเดือนของทุกปี *ซึ่งนับเป็นช่วงที่สีการแพร่หลายของสัตว์น้ำเค็มสูงสุดในรอบปี* ทำให้มีสัตว์น้ำเค็มและน้ำกร่อยเข้ามาพักตัวอยู่ในแหล่งอาหารและที่ปลอดภัย คือ ทะเลสาบสงขลา และเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก น้ำจืดที่ไหลลงสู่ทะเลสาบปริมาณมากก็จะช่วยผลักดันน้ำเค็ม พร้อมทั้งสัตว์น้ำที่โตเต็มที่แล้วออกสู่อ่าวไทย เกิดเป็นวงจรธรรมชาติในการเพาะพันธุ์และการบริหารพันธุ์สัตว์น้ำอย่างสมบูรณ์แบบ แต่ปัจจุบัน การพัฒนาที่มองเพียงมิติเดียวและการละเลยคุณค่าของระบบนิเวศลุ่มน้ำนี้ ทำให้ระบบนิเวศที่หายากยิ่งนี้ถูกทำลาย การปิดปากกระวะ ทำให้วงจรชีวิตสัตว์น้ำถูกตัดขาดขวางกั้น อันเป็นสาเหตุหนึ่งในหลายสาเหตุที่ทำให้พรรณพืชและพันธุ์สัตว์สูญพันธุ์ไปมากมายในแต่ละปี ซึ่งเป็นสภาพที่ตกอยู่ในภาวะวิกฤติมานานแล้ว ประกอบกับสภาพของทะเลสาบสงขลาตื้นเขินมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากลำน้ำลำคลองหลายสายที่ไหลลงสู่ทะเลสาบ ได้พัดพาตะกอนมาทับถม มีการเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้ที่ดินที่ไม่เหมาะสม จนเป็นสาเหตุให้เกิดการกัดเซาะดินอย่างรวดเร็วและรุนแรง ปริมาณน้ำที่ไหลลงทะเลสาบก็มีปริมาณน้อยลง เนื่องจากมี **การเก็บกักน้ำตามโครงการชลประทาน** ต่างๆ ในลำน้ำสาขา ทำให้น้ำในทะเลสาบมีสภาพกร่อยไปจนถึงเค็มในช่วงหน้าแล้ง ส่วนฤดูฝนก็ทำให้น้ำท่วมขังเป็นเวลานาน เพราะทางระบายน้ำออกสู่อ่าวไทยมีเพียงทางเดียวคือปากทะเลสาบสงขลา ระหว่างแหลมสนอ่อน อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

กับบริเวณหัวเขาแดง อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา *ยิ่งกว่านั้น ท่าเรือน้ำลึกสงขลา ที่ขวางกั้นปากทางอีกส่วนหนึ่ง* ทำให้ช่องระบายน้ำยิ่งแคบลงไปอีก และอาจเป็นสาเหตุเร่งความรุนแรงของปัญหาที่น้ำศึกษาอย่างละเอียดจริงจังจึงมากขึ้นต่อไป

ความเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้นนับว่าเป็นวิกฤติที่ส่งผลอย่างชัดเจนและมากขึ้นทุกขณะ หากเป็นเช่นนี้ต่อไปไม่นาน ทะเลสาบสงขลาจะตื้นเขินกลายเป็นที่ราบอย่างรวดเร็ว ซึ่งจากอัตราการเพิ่มขึ้นของตะกอน ประมาณกันว่าจะตื้นเขินกลายเป็นแผ่นดินในอีกไม่กี่ร้อยปี หากปล่อยให้มีการเกิดขึ้นจริงแล้วก็นับว่าเป็นการสูญเสียแหล่งน้ำสามน้ำที่สำคัญแห่งเดียวของประเทศและหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในการป้องกันมิให้เป็นเช่นนี้ บรรดาชาวลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาทุก ๆ คนต้องตระหนักและร่วมมือดูแลอนุรักษ์ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา อย่างเอาใจจริงเอาใจนับตั้งแต่บัดนี้ และวันนี้

อ้อ เกือบลืมเฉลยไปว่า ที่ว่าทะเลสาบสงขลาแห่งนี้ **พิเศษน้ำปล้ำใจบ้าง พิเศษน้ำระทิกใจบ้าง มีอะไรบ้าง** ท่านผู้อ่านที่ตั้งใจจับประเด็นสำคัญคงสามารถสรุปเองได้แล้วว่า

ที่น้ำปล้ำใจ คือ ที่แห่งนี้ **เป็นลุ่มน้ำสามน้ำแห่งเดียวของประเทศไทย เคยเป็นที่ที่มีกุ้งชุกชุมหลากหลายมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก**

แต่ **ที่น้ำระทิกใจ** คือ ที่แห่งนี้ **ที่มีลักษณะนี้แห่งเดียวในประเทศไทย** หากไม่มีการดำเนินการอย่างเหมาะสมและอย่างทันการณีกี้ **กำลังจะเป็นที่ที่ไม่มีอีกแล้วในประเทศไทย ในอนาคตอีกไม่นาน เพราะกำลังตื้นเขิน ๆ และกลายเป็นแผ่นดิน** และที่ไม่ได้กล่าวถึงเลยในเนื้อหาแต่่น้ำระทิกใจอย่างยิ่งก็คือ ในบรรดาลุ่มน้ำทั้ง 25 แห่งในประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบกับร้อยละของพื้นที่ป่าไม้ที่มีอยู่ในลุ่มน้ำ มีเพียงลุ่มน้ำเจ้าพระยาลุ่มน้ำเดียวที่มีป่าไม้ น้อยกว่าลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา และร้อยละของป่าไม้กำลังลดลงต่ำลิบในอัตราน่าใจหาย ดังนั้น คงจะไม่

ถูกต้องนักที่จะกล่าวว่า **ลุ่มน้ำนี้** กำลังเปลี่ยนจาก **ทะเลสาบ** กลายเป็น **แผ่นดิน** แต่คงต้องกล่าวว่า **ลุ่มน้ำนี้** กำลังเปลี่ยนจาก **ทะเลสาบ** กลายเป็น **ทะเลทราย** นอกเสียจากจะต้องกล่าวซ้ำๆ อีกว่า **ชาวลุ่มน้ำจะต้องตระหนัก และร่วมมือร่วมใจกัน** พิทักษ์อนุรักษ์ลุ่มน้ำอย่างจริงจังและอย่างจริงจัง เสียที

วิกฤตลุ่มน้ำ
ปลาตายลอยติดฝั่งเป็นแพที่คลองวง
จังหวัดสงขลา

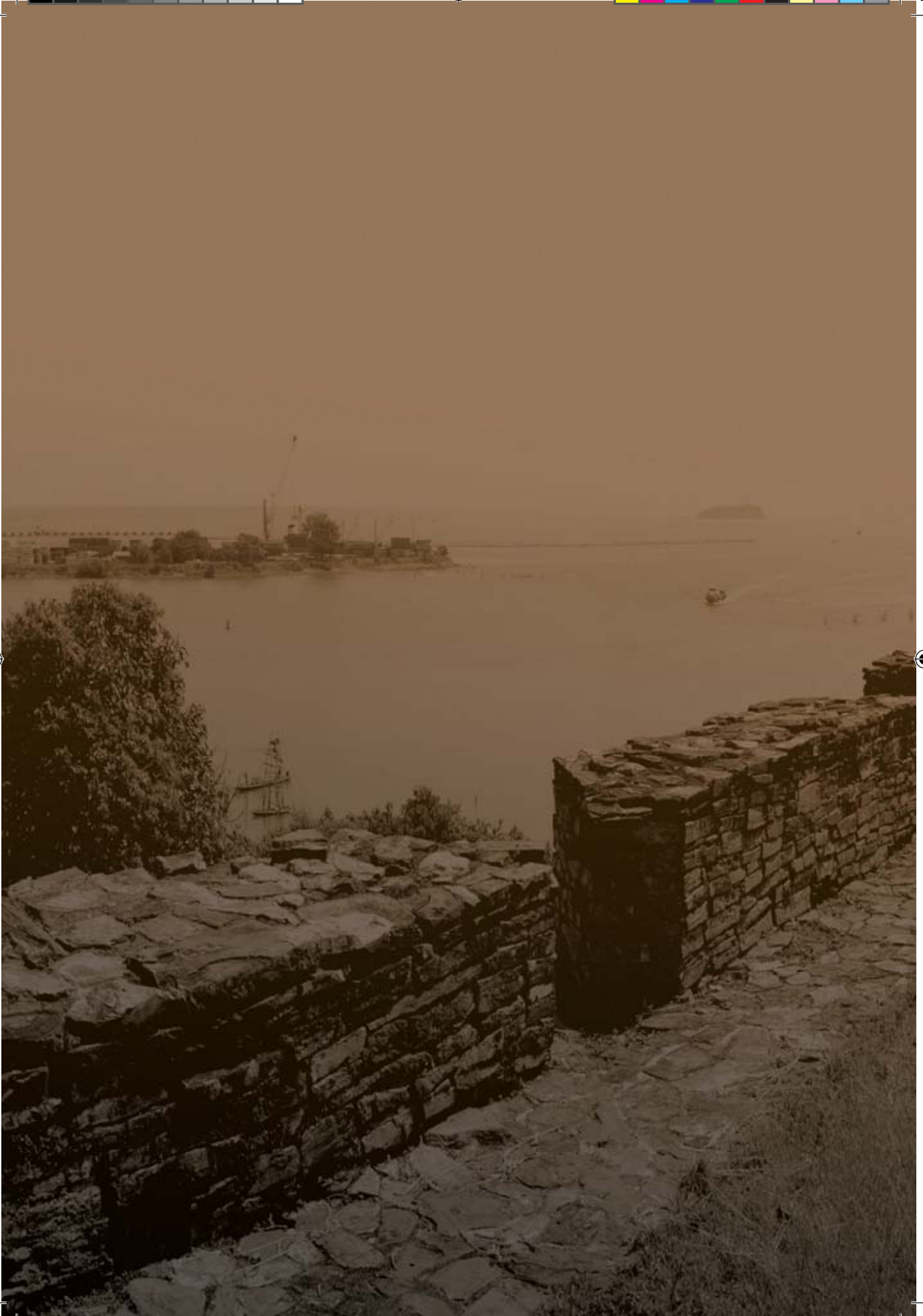

แผนที่แผ่นดินสยามในอดีต ที่จัดทำโดยชาวต่างชาติ
สังเกตเห็นเกาะ แทนทาสัม ที่ปัจจุบันเป็นคาบสมุทรสทิงพระ

ย้อนรอยไป ไกลสุดกู่
ขำเลียงดูผู้ป่วน
สลัดสายสู่สกุลยาวนาน
ร่วมสืบสานฐานถิ่นทอง

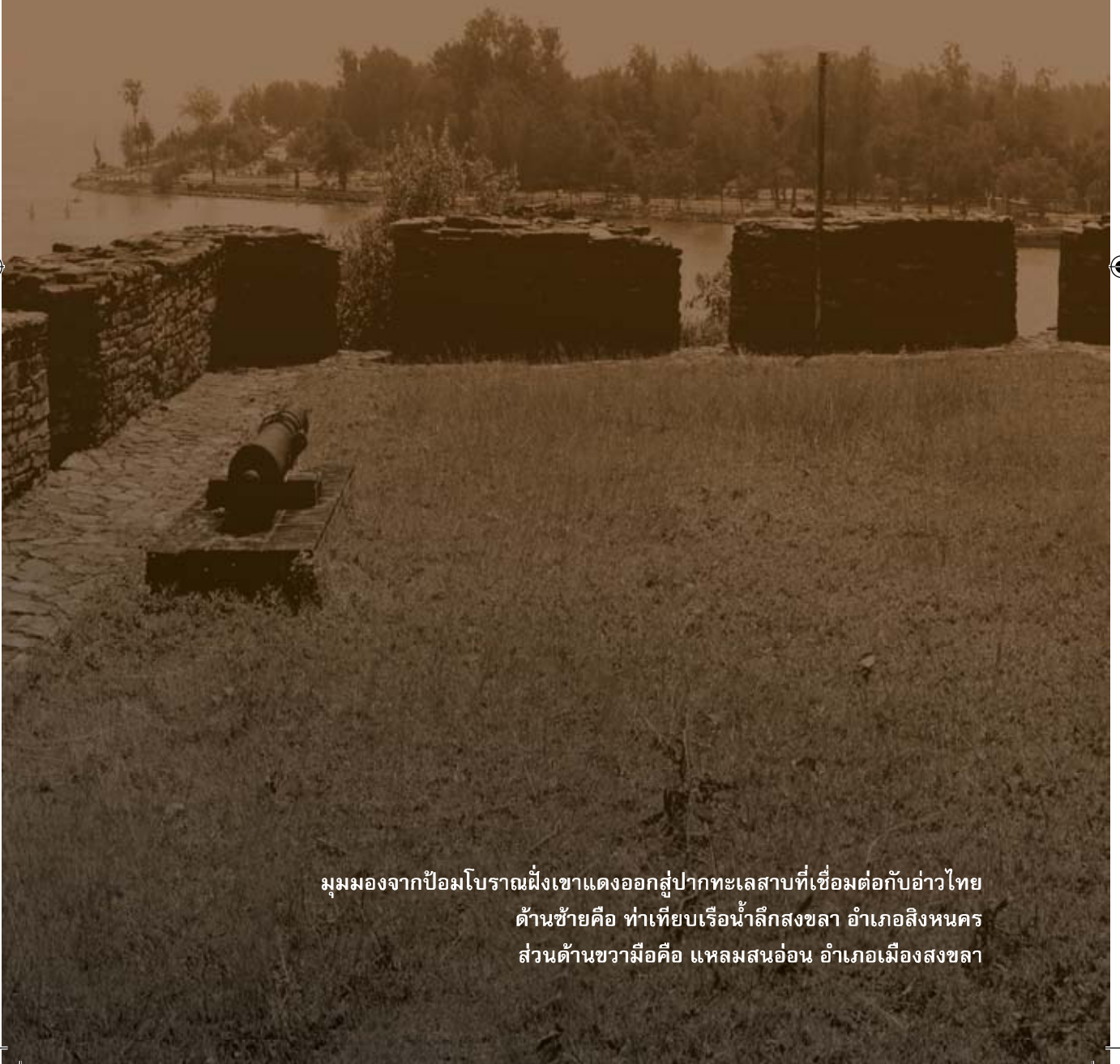

สี่ พันเพ

“เสสาบ”

มุมมองจากป้อมโบราณฝั่งเขาแดงออกสู่ปากทะเลสาบที่เชื่อมต่อกับอ่าวไทย
ด้านซ้ายคือ ท่าเทียบเรือน้ำลึกสงขลา อำเภอสิงหนคร
ส่วนด้านขวามือคือ แหลมสนอ่อน อำเภอเมืองสงขลา

พื้นเพ เลสาบ

ประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำ

ประวัติศาสตร์คืออะไร?
ทำไมเราต้องรู้ประวัติศาสตร์กัน?

ประวัติศาสตร์บอกอะไรกับเราได้บ้าง?

ประวัติศาสตร์ที่เราคิดว่าเรารู้มัน เรารู้จริงเพียงไหน?

เราผูกโยงประวัติศาสตร์อารยธรรมหรือกลุ่มชนต่าง ๆ เข้าหากันอย่างไร?

มา...เรามาลองช่วยกันเข้ามาค้นหาคำตอบกัน!

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ที่เป็นถิ่นที่อยู่ ที่เป็นที่รัก ที่หวงแหน ของชนรอบลุ่มน้ำฯ กว่าล้านชีวิต

ของชาวพัทลุงทั้งจังหวัด ของชาวสงขลาเกือบทั้งจังหวัด

และ ของชาวนครศรีธรรมราชบางส่วน

...สักเสี้ยวหนึ่งกันก่อนก็ยังดี...

ประวัติศาสตร์คืออะไรหรือครับ?

เกือบทุกคนคงตอบได้หมดแล้ว ว่าเป็นเรื่องราวในอดีต โดยเฉพาะที่มีการจารึก
บันทึก ชัดเขียน ไม่ว่าจะสื่อด้วยรูป หรือด้วยอักษร หรือตัวหนังสือ (ถ้าเป็น
เรื่องเล่า ที่มักแทรกปกาภิกขี และหรือเรื่องที่พิสูจน์ไม่ได้ เขามักเรียกว่าเป็น
'ตำนาน') แต่ถ้าเป็นสิ่งที่ของเครื่องใช้โบราณมากๆ เช่น หินขัด หินขวาน ภาชนะ
ถ้วยโอโชมา รูปปั้น ฯลฯ หรือโครงกระดูกเก่าแก่ของสิ่งมีชีวิตหรือผู้เสียชีวิตไป
เนิ่นนานเนาวิ ที่นำมาปะติดปะต่อสันนิษฐานเรื่องราว โดยจินตนาการจาก
หลักฐานที่ขุดคุ้ยขึ้นมาเพียวเพียว นั่นคือ ก่อนที่จะมีการบันทึกอย่างเป็นระบบ
บ่อยครั้ง เขาก็มักจัดว่าเป็นเรื่องราว "ก่อนประวัติศาสตร์" ครับ

แล้วทำไมเราถึงต้องรู้ประวัติศาสตร์กันล่ะครับ?

มีประโยคที่กล่าวกันซ้ำๆ จนจำขึ้นใจกันได้ประโยคหนึ่งว่า ประวัติศาสตร์ซ้ำรอย
เพราะหลายเรื่องที่เกิดขึ้นในวันนี้ บางทีก็มี รูปแบบ คล้ายกับที่เคยเกิดขึ้นมา
ก่อนในอดีต ดังนั้น เพื่อให้เรื่องที่ดีๆ ความทรงจำที่เตือนใจดีๆ ย้อนรอยกลับมา
หาเราอีก หรือเพื่อให้เรื่องที่ไม่ดี แต่ยังจำกันได้ อย่าได้ย้อนรอยซ้ำกลับมาหาเรา
อีก เราก็น่าจะเรียนรู้ประวัติศาสตร์กันบ้าง ถอยหลังไปบางก้าว...เพื่อเดินหน้าไป
หลายๆ ก้าว เราจะได้ทำสิ่งที่ดีซ้ำๆ ให้มากขึ้น..และทำความผิดพลาดซ้ำๆ ให้
น้อยลง...ใจล่ะครับ และที่สำคัญคือ เราจะได้ภูมิใจในอดีตของถิ่นที่อยู่ และ
ที่มาถึงวันนี้ของเราไปพร้อมๆ กัน

① สุสาน เจ วี ลาร์เซน	⑥ วัดศิริวรรณณาวาส (วัดร้าง)
② บ่อแก้ง	⑦ สุสานตระกูล ณ สงขลา แปลงที่ 1
③ วัดสุวรรณคีรี	⑧ สุสานตระกูล ณ สงขลา แปลงที่ 2
④ วัดบ่อทรัพย์	⑨ สุสานตระกูล ณ สงขลา แปลงที่ 3
⑤ วัดภูผาเบิก	⑩ ศาลาหลบเสือ

โบราณวัตถุจากคาบสมุทรสทิงพระ
ส่วนที่เก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑ์ วัดมณีมาวาสวรวิหาร (วัดกลาง) จังหวัดสงขลา

66 **ลัทธินี้ประวัติศาสตร์บอกอะไรกับเราได้บ้างครับ?** ก็ไม่รู้จะอธิบายได้
ตัวอย่างไรโดยใช้คำพูดน้อยๆ เขาเป็นว่า จะขอลองยกตัวอย่างสักตัวอย่าง
ก็แล้วกัน ใครที่รู้ประวัติศาสตร์จักรวรรดิโรมันอันยิ่งใหญ่ไพศาลคงพอจะรู้ว่า
อาณาจักรนี้เริ่มต้นเมื่อ 753 ปีก่อนคริสต์ศักราช (หรือ 210 ปีก่อนพุทธ
ศักราช) และล่มสลายไปเมื่อ ค.ศ. 476 หรือเมื่อ พ.ศ. 1019 รวมอายุอานาม
ยืนยาวถึง 1,229 ปี หรือพูดง่ายๆ ว่าอายุยืนกว่าพันสองร้อยปี ทหารยุทธ
ยิ่งใหญ่ของโลก ที่รู้จักกันดี ที่ยืนยงกว่านี้ยากแล้วครับ แต่ยักษ์ใหญ่ขนาดนี้ยัง
ล่มสลายได้ สาอะไรกับอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่น้อยกว่านี้! แล้วทำไมถึงล่มสลาย
ล่ะครับ? คงเป็นเพราะยิ่งใหญ่เกินไป จึงแตกออกเป็นสองเสี่ยงก่อน คือ เกิดมี
กรุงคอนสแตนติโนเปิลทางตะวันออก แยกออกมาจากกรุงโรมที่มีมาแต่เดิม
แล้วความแตกแยกนี้ ก็เร่งให้ล่มสลายกันไปทั้งสองส่วนในเวลาไล่เลี่ยกัน
(โห...ใหญ่ไปก็ไม่ได้หรือนี่? ถึงว่า...เคยได้ยินเขาพูดกันว่า **ยิ่งใหญ่ยิ่งล้มดัง**)

ย้อนกลับมาที่ประเทศไทยที่รักยิ่งของเรา

เราเริ่มขีดเขียนภาษาไทย ก ข ค สมัยสุโขทัย เมื่อประมาณปี พ.ศ.
1826 นับถึงปี พ.ศ. 2550 นี้ได้เพียงเจ็ดร้อยยี่สิบกว่าปี **ดังนั้น**
ประวัติศาสตร์บอกเราได้มากครับ เช่นว่า เราต้องอย่าคิดว่าตอนนี้เรามีอยู่
แล้วเราก็จะอยู่ได้ตลอดกาลนิรันดร (ตัวอย่างเช่น กรุงสุโขทัยอยู่ได้ยังไม่ครบ
ร้อยปี เมืองหลวงก็เปลี่ยนไปเป็นกรุงศรีอยุธยาแล้ว) ยิ่งถ้าแก่งแย่งกัน
แตกแยกกันมากเท่าไร ก็ยิ่งล่มสลายเร็วมากขึ้นไปอีก

และตอนนี้ สถานการณ์บ้านเมืองเราก็น่าเป็นห่วงเหมือนกันนะ
นี่ก็ไม่ได้แปลว่า ถ้ารวมตัวกัน สามัคคีกันแล้ว จะไม่มีทางล่มสลายนะครับ แต่
มันจะทำให้ชาติและความเป็นอยู่ ยังยืนมากขึ้น ยืนยาวมากขึ้นแน่ๆ นี่เป็น
ตัวอย่างเตียวนะครับ ถ้าว่าหลายตัวอย่างเกินไป สงสัยจะไปไม่ถึงลุ่มน้ำ
ทะเลสาบสงขลาในฉบับนี้แน่เลย

ที่นี้ประวัติศาสตร์ที่เราคิดว่าเรารู้ เรารู้จริง
เพียงไหน? และเราผูกโยงประวัติศาสตร์
ของอารยธรรมต่างๆ ชุมชนต่างๆ เข้าหากัน
อย่างไร?

บ่อยครั้งเราคิดว่า ‘เรารู้’ แต่หากเราลองถาม
ตัวเอง อย่างไม่เข้าข้างตัวเอง จริงๆ จังๆ เข้า เราก็มัก
จะพบว่า เรารู้ไม่มากเท่าที่เราคิดว่าเรารู้ หรือบางที
เราอาจจะยังไม่เข้าใจถึงแก่นแท้ของสิ่งที่เรารู้ เอา
ง่ายๆ ยิ่งง่าก่อนก็แล้วกัน ลองถามตัวเองว่า
เมื่อสามร้อยกว่าปีก่อน ตอนที่เมืองสงขลาเริ่มเป็น
ชุมชนใหญ่ที่หัวเขาแดง อำเภอสิงหนคร ต่อด้วย
ชุมชนแห่งใหม่ใกล้ๆ กันที่แหลมสน อำเภอสิงหนคร
แล้วอพยพโยกย้ายข้ามปากน้ำทะเลสาบมาลงอยู่ที่
บ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา ในเวลาต่อมานั้น ที่พัทลุง
บริเวณบางแก้ว เขาชัยสน ต่อด้วยเมืองพระรถ เมือง
บ้านควนแร่ เขาเมืองหรือเขาชัยบุรี ต่อด้วยท่าเสม็ด
หรือเมืองปราน (ที่อำเภอชะอวด นครศรีธรรมราช
ในปัจจุบัน) แล้วก็ตามต่อด้วยเมืองพัทลุง ที่บ้านควน
มะพร้าว บ้านม่วง และบ้านโคกกลุ่ที่ลำปำ เป็นยังไง
ถ้าเรียบเรียงตอบได้ก็ขอปรบมือให้อย่างจริงจังนะ
ครับ และที่ถาม ก็ไม่ได้แปลว่าผู้ถามเองก็ตอบได้
ชัดเจนขนาดนั้นนะครับ แต่ที่ถามก็ตั้งใจกระตุ้นให้
คุณคิดว่า ในชีวิตนี้ บ่อยครั้งเรามักจะเรียนรู้เรื่อง
ต่างๆ เกือบทุกเรื่องเป็นฉากๆ ครับ เช่น ฉากนี้
สงขลา ฉากนี้นครศรีธรรมราช ฉากนี้พัทลุง การ
เรียนรู้หรือชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างแต่ละฉากมี
น้อยหรือบางที่ไม่มีเลย

นี่เพียงฉากเล็กๆ รอบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
นะครับ ฉากใหญ่ของอารยธรรมแห่งนี้ ณ ที่นี้ กับที่
ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง ภาคใต้ตอนบน
ภาคใต้ตอนล่าง ของประเทศของเรา ยิ่งหาความ
เชื่อมโยงไม่ง่ายเลย ต่างคนก็ต่างอยู่ ยิ่งกับเป็นคนละ
เรื่องคนละโลกกันเลย และจริงๆ สมัยก่อนก็เป็นเช่น
นั้น เพราะการเดินทางสื่อสาร (โดยเฉพาะทางบก)
ลำบากมาก ทำให้เรื่องต่างๆ มันเหมือนอยู่กันคนละ

โลก แต่สมัยนี้ การคมนาคมสะดวกขึ้นมากแล้ว
(ดูตัวอย่างถนน ไสกลิ้ง-หัวป่า ก็แล้วกัน) เรื่องที่เคย
แยกๆ กัน ก็ควร หรือน่าจะดูรวมๆ กันได้ง่ายขึ้นแล้ว

*และเพื่อช่วยให้ดูง่ายเข้าใจง่ายขึ้น ภาพ
เส้นเวลาในหนังสือนี้ ที่ผู้เขียนคิดจัดทำขึ้น อาจจะ
ช่วยประหยัดเวลาของท่านในการไปค้นหา
ความสัมพันธ์เหล่านี้ไปได้บ้าง เขาวกกันว่า
ดูหนึ่งภาพยิ่งกว่าคำอธิบายเป็นพันๆ คำ ครับ*

ก่อนเข้าเรื่องของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาจริงๆ
ต้องขอออกตัวว่าผู้เขียนไม่ใช่นักประวัติศาสตร์ ไม่ได้
ศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำ มาจากสำนักไหนมา
เลย แต่เรียนจบวิศวกรรมศาสตร์ สาขาวิชาวิศวกรรม
โยธามาครับ แถมยังไม่ใช้ชาวใต้อีกตะหาก ดังนั้น
ผิดถูกก็ขอได้โปรดใช้วิจารณญาณพิจารณาด้วย ถ้า
เป็นชาวพุทธก็ใช้กาลามสูตรนะครับ... ว่าอย่าเชื่อ
เพราะ 10 ข้อต่างๆ นานา... ส่วนชาวศาสนาอื่นๆ ก็
ขอได้โปรดใช้หลักธรรมของศาสนาของท่านประกอบ
การพิจารณาด้วย แต่ที่วิศวกรคนนี้อ่านมาเล่าเรื่อง
ประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำ กับเขา ก็เพราะศึกษาจากการ
ทำเอกสารตอนจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำ
เมื่อสามสี่ปีก่อน และจากผู้รอบรู้ด้านประวัติศาสตร์
อย่างเช่น ท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์อารี รังสิโยภุชญ์
ข้าราชการบำนาญ อดีตอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สงขลา ผู้ที่เป็นปราชญ์แท้จริงท่านหนึ่ง แล้วเอามา
ปะติดปะต่อกันเป็นตุเป็นตะ มาเล่าสู่กันฟัง ตามวิถี
วิศวกรผู้สอนหนังสือ ที่เป็นมาทั้งชีวิตครับ ทั้งนี้ทั้งนั้น
ก็พยายามอย่างยิ่งยวด ที่จะไม่เล่าให้ผิดพลาดมาก
เกินไปจากที่ผู้อื่นได้ขีดเขียนไว้ ส่วนที่อาจมีผิดเพี้ยน
บ้างก็เพราะหนังสือหนา และที่ฟังๆ มา ก็ไม่ค่อย
ชัดแจ้งเหมือนกัน บางครั้งที่หนึ่งบอกอย่างหนึ่ง อีกที่
หนึ่งบอกแตกต่างออกไป ทำให้มันงงได้พอสมควร

เส้นเวลาอาณาจักรและอารยธรรมบนผืนแผ่นดินไทย

พ.ศ. 700 800 900 1000 1100 1200 1300 1400 1500 1600 1700 1800

อาณาจักรศรีวิชัย

อาณาจักรเขมร
อาณาจักรสุทโธ
อาณาจักรมอญ

อาณาจักรลพบุรี (ละโว้)
อาณาจักรทวารวดี

อาณาจักรศรีวิชัย (มณฑล)

อาณาจักรตามพรลิงค์ เมืองลิเกอร์ (หินงาม) **นครศรีธรรมราช**

ชุมชนโบราณ **ชุมชนบนคาบสมุทรลพบุรี**
ชุมชนบ่อตรุ ชุมชนป่าโอ

อาณาจักรฟูนัน **อาณาจักรลังกาสุกะ (พุทธ) จุดรุ่งเรือง**

ชาวฮินดู จาก เปอร์เซีย อาหรับ
โจฬ: จากอินเดียสุวรรณภูมิ

บ้านพระ...

เมืองโบราณ
มีปราสาทจาก

800 1900 2000 2100 2200 2300 2325 2350 2375 2400 2425

อาณาจักรล้านนา

อาณาจักรสุโขทัย

พ.ศ. 1822-1893...พ.ศ. 1981

อาณาจักรศรีอยุธยา

1893 พระเจ้าอู่ทอง (ทวารวดี) 2112 กรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 2127 พระนเรศวร กุชาติ

2310 กรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2

2311 พระเจ้าตากสิน กุชาติ

2171 พระเจ้าปราสาททอง

2199 พระนารายณ์มหาราช

2325 เริ่มราชวงศ์จักรี

1824

เมืองกระหม่อมโตก วัดพระเจี๊วง อ.เมืองนครฯ

12 นักกษัตริย์

ชุมชนบางแก้ว จ.พัทลุง, เขาชัยบุรี, บ้านปราน, บ้านโคกลุง, ตำบลคูหาสวรรค์

พระเกิด อ.ปากพะยูน

๘ เขาพะโคะ - เขาคุษา

ชุมชนหัวเขาแดง

2185 ลุลต่านลุลังมาน พุทธนิคมลุล

2233 ลุงลาฝั่งแหลมสน

2379 ลุงลาฝั่ง บองาบ

ลาดแจ้ง-รับ จากชวาธุกราน

2012-2057 พญาอินทรี (อิสลาม)

สิ้นกษัตริย์ 23 พระองค์ กว่า 300 ปี

7 ทั่วเมือง ปัตตานี/นบองจิก/จ.ศรี

ลาจบุรี/รามัน/จ.ลา/เกาะ

2449 - 2465 มณฑลเทศาภิบาล 4 เมือง

2071 3 จังหวัดชายแดนใต้

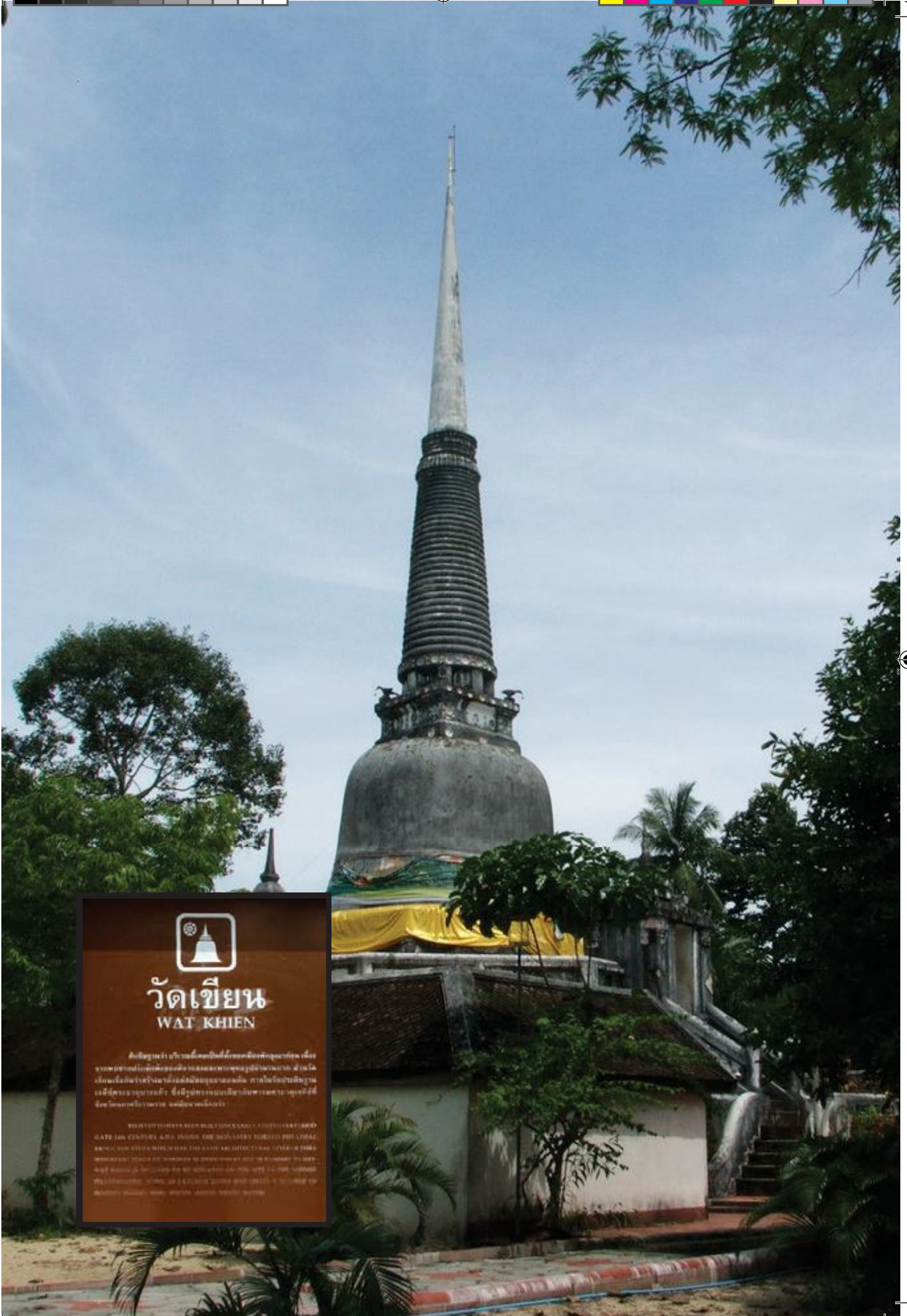

เอาละครับ ถึงเวลาเล่าเรื่อง
พื้นเพเลสาบ แล้วครับ
จะพยายามให้กระชับ
แต่ได้ใจความก่อนในฉบับนี้
ส่วนการขยายความ
จะค่อย ๆ ทำต่อ ๆ ไปในภายภาคหน้า
ผู้เขียนขออนุญาตแบ่ง
ประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
อย่างหยาบ ๆ ออกเป็น 4 ภาค

ภาคที่หนึ่ง

เป็นภาคโบราณกาลอันไกลโพ้น ตั้งแต่ยุคมนุษย์ถ้ำนับพัน ๆ ปีก่อน
อยู่ที่ภูเขาดังพัทลุงบ้าง อยู่บนคาบสมุทรสทิงพระบ้าง เป็นหย่อม ๆ เป็นกลุ่ม ๆ
เพราะสมัยนั้น การเดินทางทางบกเป็นไปได้อย่างยากยิ่งดังที่เคยกล่าวแล้ว
แล้วต่อมาก็เกิดชุมชนขึ้นหลายแห่ง ที่สำคัญทางฝั่งสงขลา คือ **ชุมชนโบราณ
สทิงพระ** ซึ่งมีอิทธิพลเหนือชุมชนอื่นหลายชุมชน อันอาจเนื่องมาจากการอยู่ใกล้
ทะเลอ่าวไทยด้านหนึ่ง และใกล้ทะเลสาบอีกด้านหนึ่ง มีการติดต่อ ซื้อขาย ไปมา
หาสื่อกับชุมชนอื่น ๆ ทั้งในท้องถิ่น และกับต่างถิ่น หลังจากชุมชนอ่อนอิทธิพลลง
ก็มีการไปตั้งถิ่นฐานที่ **ชุมชนโบราณเขาควหา-เขาพะโคะ** ที่ตำบลชุมพล อำเภอ
สทิงพระ ซึ่งอยู่ทางด้านเหนือของอำเภอสทิงพระ เหนือขึ้นไปกว่านั้นยังมี **ชุมชน
โบราณสีหยง** ที่ตำบลบ่อตรุ อำเภอระโนด (ที่เหนือไกลกว่านั้นอีกมีการกล่าวถึง
แพรงเมือง ที่อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช) ส่วนที่ได้ลงมาบ้าง ก็มี
ชุมชนโบราณปะโอ ที่ตำบลวัดขนุน อำเภอสิงหนคร ชุมชนแต่ละแห่งบัดนี้เหลือ
เพียงตำนานและซากปรักหักพังเพียงเล็กน้อย ที่จะหาดูก็ยังยากยิ่ง ในขณะที่ทาง
พัทลุงก็มี **ชุมชนโบราณควนถบ-ควนสาร** ทางด้านเหนือของ เมืองพัทลุงใน
ปัจจุบัน

หลังชุมชนโบราณสทิงพระเสื่อมความเจริญลงในพุทธศตวรรษที่ 18 ส่วนหนึ่งก็
มีการอพยพโยกย้ายข้ามทะเลสาบไปที่ **บ้านพระเกิด** ตำบลฝาละมี อำเภอ
ปากพะยูน อันเป็นสถานที่ที่มาของตำนานเพลนางเลือดขาว ที่ยังกล่าวถึง ‘กรุง
สทิงพาราณสี’ ที่สทิงพระ ทางอีกฟากหนึ่งของทะเลสาบ จากนั้นก็มีการโยกย้าย
ชุมชนต่อขึ้นไปที่ **โคกเมืองบางแก้ว** และ **วัดเขียนบางแก้ว** บริเวณอำเภอ
เขาชัยสน ที่อยู่ทางด้านใต้ของอำเภอเมืองพัทลุงในปัจจุบัน

วัดเขียน
WAT KHIEN

วัดเขียน (วัดเขียน) เป็นวัดโบราณที่มีอายุเก่าแก่ เป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยและได้รับอิทธิพลทางศิลปกรรมจากอาณาจักรสุโขทัย วัดเขียนได้รับอิทธิพลทางศิลปกรรมจากอาณาจักรสุโขทัยและได้รับอิทธิพลทางศิลปกรรมจากอาณาจักรสุโขทัย

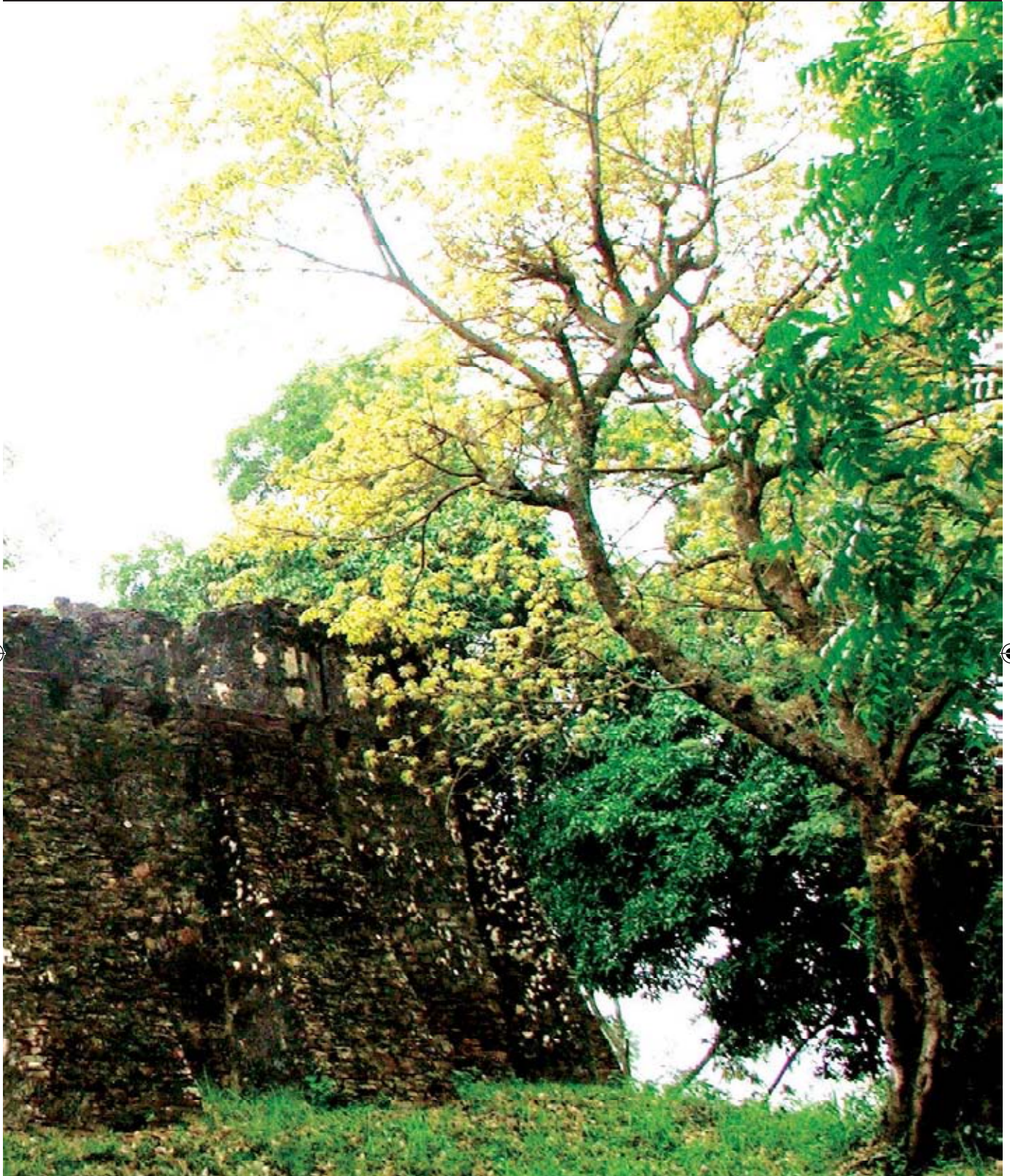
RECEIVED FROM THE MULTIMEDIA CENTER OF THE UNIVERSITY OF CHANGCHAI IN 2015. THE MONASTERY INCLUDES THE MONASTERY BUILDING, THE STUPA, AND OTHER MONASTIC BUILDINGS. THE STUPA IS A TALL, TAPERING STUPA WITH A POINTED SPIRE. THE STUPA IS A TALL, TAPERING STUPA WITH A POINTED SPIRE. THE STUPA IS A TALL, TAPERING STUPA WITH A POINTED SPIRE.

ป้อมเมืองสิงขระ ที่เขาแดง ริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408
ผู้ที่ผ่านไปผ่านมาบนเส้นทาง น้อยนักที่รู้ว่า ความหลังงามสง่าน่าทึ่ง อิงแอบหลบตาอยู่แค่เอื้อม

ป้อมกำแพงที่หัวเขาแดง อำเภอสิงหนคร
อีกหนึ่งในหลายป้อมที่ยืนหยัดต่อสู้กับธรรมชาติ ท่ามกลางการพัฒนารอบข้าง

ภาคที่สอง

เป็นภาคของการก่อตั้งชุมชนใหญ่ทั้งสองฝั่งลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา หลังจากความเจริญที่ชุมชนโบราณที่คาบสมุทรสทิงพระเสื่อมถอยลง เมื่อประมาณสามร้อยกว่าปีก่อน ชุมชนส่วนหนึ่งก็อพยพลงใต้ ไปอยู่ที่หัวเขาแดง อำเภอสิงหนคร และอีกส่วนหนึ่งก็อพยพข้ามทะเลสาบ ไปสมทบกับชุมชนเดิมที่เขาชัยสนที่โคกเมืองบางแก้ว ในส่วนของหัวเขาแดงนั้น หลายคนอาจจะต้องงงงเหมือนกันว่า ผู้นำในการก่อตั้งกลับไม่ใช่ชาวไทยเชื้อสายไทยดั้งเดิม แต่เป็นอิสลามิกชนชาวเปอร์เซีย นามกระเตื้องว่า **ตะโต๊ะ โมกอลล์** ตามด้วยบุตรคนสำคัญของท่านคือ **สุลต่านสุลัยมาน** หรือ พระยาแขก ที่ต่อมาตั้งตัวเป็นกษัตริย์ในสมัยพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา ด้วยมูลเหตุที่ไม่ยอมรับความเป็นกษัตริย์ของพระเจ้าปราสาททอง ที่ขึ้นครองราชย์จากการยึดอำนาจอย่างไม่ชอบธรรมในมุมมองของสุลต่านสุลัยมาน และปกครองต่อมาด้วยบุตรพระยาแขกที่ชื่อ ‘มุสตาฟาริ’ ที่ต่อมาต้องพ่ายแพ้สงครามแก่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา ที่ยกกองทัพลงมาปราบให้กลับไปขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยาใหม่ ขณะเดียวกัน อีกฟากหนึ่งทางด้านตะวันตกของทะเลสาบ ความเจริญจากชุมชนที่โคกเมืองบางแก้วที่เขาชัยสนที่อยู่ทางทิศใต้ของเมืองพัทลุงในปัจจุบัน ก็เลื่อนขึ้นเหนือไปอยู่ที่เขาชัยบุรี บริเวณที่ตั้งอุทยานประวัติศาสตร์เขาชัยบุรีในขณะนี้ ณ บริเวณใกล้ๆ กับชุมชนโบราณควนลพ-ควนสารเดิม จากนั้น ก็มีการอพยพย้ายเมืองไปอยู่ที่บ้านปราณหรือบ้านท่าเสม็ด (ที่ตำบลท่าเสม็ด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน) แล้วก็ย้ายกลับมาอยู่บริเวณใกล้ๆ กับเมืองพระรถ ตำบลควนมะพร้าว และที่บ้านม่วง ตำบลพญาขัน ในเวลาต่อมา ก่อนที่ความเจริญจะมารวมอยู่รอบบริเวณคลองลำปำริมทะเลหลวง

วัดสุวรรณคีรี ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

ภาคที่สาม

เป็นภาคของการก่อตั้งเมืองสงขลาบริเวณฝั่งแหลมสน อำเภอสิงหนคร (อยู่ติดกับหัวเขาแดง และไม่ใช่แหลมสนอ่อน ที่อำเภอเมืองสงขลา นะครับ) ที่มีผู้ครองนครเชื้อสายจีน ต้นตระกูล ณ สงขลา ที่ได้รับการแต่งตั้งจากพระเจ้าตากสินมหาราช เมื่อประมาณสองร้อยกว่าปีก่อน เริ่มต้นจากนายเหยียง แซ่เฮา ตามด้วยการโยกย้ายเมืองข้ามปากทางเข้าทะเลสาบสงขลามายังฝั่งบ่อภายในสมัยรัชกาลที่ 3 ที่เป็นที่ตั้งของเมืองสงขลาในปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2379 ขณะที่ทางพัทลุงในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตอนต้นนั้น ก็มีการตั้ง เมืองโคกลุง บริเวณฝั่งซ้ายของลำน้ำย่อยหัววังที่เป็นต้นน้ำสายหนึ่งของคลองลำปำ (ขวาหรือซ้ายของลำน้ำ ใช้วิธีหันหน้ามองออกไปสู่ปากน้ำ ที่ทางน้ำไหลลงสู่ทะเลครับ) โดยมีพระสหายสนิทท่านหนึ่งของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเป็นผู้นำการก่อตั้งนามว่าท่าน **ขุนคางเหล็ก** และอยู่ปกครองที่นี่ได้ 17 ปี จากนั้นก็มีการย้ายไปทางทิศตะวันออก ข้ามไปทางฝั่งขวาของลำน้ำย่อยหัววัง ไปที่ **ศาลาโต๊ะวัก** แล้วย้ายกลับข้ามคลองลำปำ ไปที่ **วังสวนดอกไม้** ที่อยู่ใกล้ปากทางออกสู่ทะเลสาบ แล้วขยับถอยกลับไปตามที่ตั้งจวนเมืองไปที่ **วังเก่า-วังใหม่** ที่รัชกาลที่ 5 ยังเคยเสด็จประพาสทางชลมารคมาประทับค้างแรม และทิ้งเรือไว้ให้เป็นอนุสรณ์ กระทั่งย้ายใหญ่ครั้งสุดท้ายไปทางทิศตะวันตกหลายกิโลเมตรมาอยู่ที่ ตำบล**คูหาสวรรค์** อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ที่เป็นที่อยู่สุดท้ายในขณะนี้ ที่ทางรถไฟสายใต้ตัดผ่านมาใกล้เขาอกทะลุ เมื่อปี พ.ศ. 2468 นี้เอง

หนึ่งในอาคารทรงจีน ริมถนนเชื่อมต่อระหว่างถนนนครนอก-ถนนนครใน
ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา ที่ยังคงเหลือให้เห็นในปัจจุบัน

ภาคที่สี่

เป็นภาคของเมืองสงขลา เมืองพัทลุง และเมืองนครศรีธรรมราช และการดำเนินชีวิตของชนรุ่นต่อ ๆ มาจวบกระทั่งถึงปัจจุบันหลังการตั้งชุมชนใหญ่ครั้งสุดท้ายที่ตำบลบ่อยาง จังหวัดสงขลา และการตั้งชุมชนใหญ่แห่งที่สองในสงขลาบริเวณชุมชนทางรถไฟหาดใหญ่ และการตั้งชุมชนใหญ่ครั้งสุดท้ายที่ตำบลคูหาสวรรค์ จังหวัดพัทลุง รวมทั้งการเติบโตใหญ่ของชุมชนน้อยใหญ่อื่นๆ รอบทะเลสาบ ที่เติบโตขึ้นทุกวัน เช่น หัวไทร ระโนด ควนเนียง ฯลฯ แม้กระทั่งสะเดา ที่อยู่ต้นน้ำตอนใต้สุดของทะเลสาบ

เพียงกวาดตามองประวัติศาสตร์นับพันปีของลุ่มน้ำฯ อย่างรวดเร็วในไม่กี่นาทีที่อ่านผ่านมาหลายคนก็คง ‘เห็น’ ว่า ลุ่มน้ำทะเลสาบฯ ถูกขนาบ

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

อยู่ระหว่างอาณาจักรนครศรีธรรมราช

หรืออาณาจักรตามพรลิงค์

ที่รุ่งเรืองนับพันปีด้านทิศเหนือ

และอาณาจักรลังกาสุกะ

ที่รุ่งเรืองนับพันปีด้านทิศใต้

กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่อยู่ ท่ามกลางอาคารที่เคยยิ่งใหญ่ ยืนยาวอย่างน้อยสองอาคาร

เมื่อเทียบกับประวัติศาสตร์ทั้งหมดแถบนี้
แม้เมืองสงขลาฝั่งบ่อยาง (เมืองสงขลาในปัจจุบัน)
เพิ่งจะเริ่มเป็นตัวตนเมื่อประมาณร้อยเจ็ดสิบปีที่แล้ว
และเมืองพัทลุงที่ตำบลคูหาสวรรค์ อำเภอเมือง
พัทลุง เพิ่งจะเริ่มเป็นตัวตนมาประมาณแปดสิบปี
เท่านั้น แต่อายุหน่อยๆ เท่านั้น ก็ยังมีความหลังที่จะให้
ทุกคนในปัจจุบันได้เรียนรู้ได้มากทีเดียว

ไม่มีอะไรในโลกนี้ที่ยั่งยืน

ภาคที่สี่นี้ก็ไม่รู้จะไปสิ้นสุดตอนไหนก่อนจะ
เริ่มภาคที่ห้า แต่ชนกลุ่มน้ำ ก็คงตั้งความหวัง และจะ
ร่วมมือช่วยกันทำให้การตั้งถิ่นฐานครั้งสุดท้ายนี้ อยู่
ยืนยาวยิ่งยงยั่งยืน อย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป
นานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพราะตอนนี้ก็ไม่รู้จะอพยพ
โยกย้ายไปที่ไหนได้ง่ายเหมือนแต่ก่อนแล้ว และเรา
จะต้องภาคภูมิใจในสิ่งที่มีอยู่ ร่วมกันรักษาสิ่งที่มีอยู่
ไม่เช่นนั้นความไม่ยั่งยืนก็จะย่างกรายเข้ามาเร็วขึ้น
แน่นอน

ด้วยอาคารนครศรีธรรมราช หรืออาคาร
ตามพรลิงค์ ที่รุ่งเรืองยืนยาวนานพันปีทางด้าน
ทิศเหนือ และอาคารจักรลังกาสุกะ ที่รุ่งเรืองยืนยาว
นับพันปีเช่นกันทางด้านทิศใต้ หรือกล่าวง่าย ๆ ว่า

กำแพงเมือง ตรงข้ามพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา อำเภอเมืองสงขลา

วัดจ่งกึ่งพระ

อำเภอสิงพระ เป็นวัดสำคัญเก่าแก่คู่บ้านคู่มืองสิงพระ หรือ สิงพระ เมืองเก่าของพัทลุงมาแต่โบราณ เดิมเรียกว่าวัดสิงพระ สันนิษฐานว่า สร้างในปี พ.ศ. 1542 ต่อมาได้รับการบูรณะในสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถแห่งกรุงศรีอยุธยา ภายในวัดมีสถานที่สำคัญหลายแห่งเช่น พระมหาธาตุเจดีย์ สถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุซึ่งพระยากรุงทอง เจ้าเมืองสิงพระเป็นผู้สร้างในสมัยศรีวิชัย เป็นเจดีย์ก่ออิฐทรงระฆัง พระพุทธไสยาสน์ ภายในพระวิหารซึ่งสร้างในสมัยอยุธยา มีภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพุทธประวัติ มีมือข้างห้องถื่นอายุราว 100 ปี และหอระฆังที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ฐานมีลายปูนปั้นรูปหนังตะลุง ซึ่งเป็นศิลปะพื้นบ้านของชาวลี

ถึงตรงนี้
เรากลับมาค่อย ๆ เก็บรายละเอียด
ทีละตอนกันอีกนิดหน่อย
ก็คงจะดีนะครับ

หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า มีการตั้งรกรากของมนุษย์ในบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามานานกว่าหกพันปีแล้ว คือ กระจุกมนุษย์ ขวานหินขัด หินดู และชิ้นส่วนภาชนะดินเผาแบบหม้อสามขา และแบบลายเชือกทาบ (เอาเชือกที่พันแล้วทาบบนเนื้อดินเหนียวของเครื่องปั้นให้ขึ้นรูปรอยก่อนที่จะถูกนำไปเผาเผา) หลักฐานเหล่านี้ถูกค้นพบตามภูเขาและถ้ำหินปูนในสถานที่ต่างๆ เช่น ใน ถ้ำล่องลมเขาชัยสน อำเภอเขาชัยสน และที่ ถ้ำลำเลียง ตำบลบ้านนา กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง ที่ถ้ำและเพิงผาหินทางทิศเหนือของ เขารักเกียรติ ตำบลกำแพงเพชร อำเภอรัตภูมิ ที่ ถ้ำเขาลูกช้าง ตำบลปาดังเบซาร์ ที่ บ้านสวนคู่อ อำเภอเมืองสงขลา และบนคาบสมุทรสทิงพระ

เนินดินที่พบเศษเครื่องปั้นดินเผาจำนวนมาก
ที่ชุมชนโบราณปะโอ

เทวสถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรมในศาสนาฮินดู
ที่ชุมชนโบราณเขาควหา- เขาพะโคะ

ฐานสถูปก่ออิฐ
ที่ชุมชนโบราณสีหยัง

ควิลิ่งค์ ในศาสนาฮินดู
ที่ชุมชนโบราณสีหยัง

อาวุธโบราณ

เทวรูปศิวะเทพสำริด
พุทธศตวรรษ ที่ 14-15

ลูกปัดโบราณ
จากเมืองโบราณสทิงพระ
พุทธศตวรรษ ที่ 15-16

วัดชะแล้ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสงขลา ที่มีอายุกว่า 500 ปี

หลักฐานยังบ่งต่อไปว่า สังคมชีวิตแบบอยู่ถ้ำ ออกป่าล่าสัตว์นี้ บางส่วนค่อยๆ พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้าๆ ไปเป็นสังคมชีวิตแบบอยู่ชายน้ำ ทำการเพาะปลูกและจับสัตว์น้ำ ประมาณห้าพันถึงสามพันปีก่อน บางส่วนอพยพลงไปถึงบริเวณชายทะเลสาบสงขลา และชายฝั่งทะเลอ่าวไทย เช่นที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา มีการค้นพบกลองมโหระทึก หล่อด้วยทองสัมริด (ทองบรอนซ์ ซึ่งเป็นโลหะเจือระหว่างทองแดงกับดีบุก) อันเป็นการบ่งบอกว่า ชนลุ่มน้ำ เริ่มมีการติดต่อกับชุมชนภายนอกตั้งแต่สมัยเริ่มพุทธกาลเมื่อสองสามพันปีที่แล้ว โดยเฉพาะกับชาวอินเดียและชาวจีน วัฒนธรรมเกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ ศาสนาฮินดู และศาสนาพุทธที่เข้ามาได้ถูกพัฒนาจนกลายเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ชุมชนเจริญขึ้นๆ ใหญ่ขึ้น เป็นชุมชนเมืองท่าในบริเวณคาบสมุทรสทิงพระตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 หรือประมาณ 1,300 ปีก่อน และพัฒนารุ่งเรืองขึ้นเป็นชุมชนเมืองโบราณหลายแห่ง จนถึงพุทธศตวรรษที่ 18 หรือเมื่อประมาณ 700 กว่าปีก่อน (ตอนที่ประเทศไทยเรารเริ่มมีอาณาจักรสุโขทัย) การค้าการติดต่อกับต่างประเทศก็มีชนชาติอาหรับเข้ามาเพิ่ม (ทำให้ศาสนาอิสลามเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์แถบนี้ โดยเฉพาะสามร้อยกว่าปีก่อน ที่ผู้ครองนครสงขลาเป็นอิสลามิกชนด้วย)

วัดพะโคะ และหลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลจืด ที่ตำบลชุมพล อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

วัดจะทิ้งพระ
อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา

“พ่อเผ่าหนอน”

วัดจะทิ้งพระ จังหวัดสงขลา

พระพุทธรูปปางไสยาสน์ เมื่อท่านละโลกของ
โศกพิเศรฐ์เจ้าเมือง ไชยบุรีศรีนครเขื่อนขันธ์

ชุมชนโบราณที่มีการกล่าวขานว่าสำคัญและรุ่งเรืองที่สุดในยุคนั้น คือ **ชุมชนโบราณสทิงพระ** ที่มีการพัฒนาต่อเนื่องมาเป็นเมืองใหญ่ ชุมชนนี้ตั้งอยู่ที่ตำบลจะทิ้งพระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา และเจดีย์วัดจะทิ้งพระก็ยังคงงามสง่ากราบไหว้สำหรับชาวพุทธอยู่อย่างไม่เสื่อมคลายจนถึงปัจจุบัน ศูนย์กลางเมืองสันนิษฐานกันว่าอยู่ในบริเวณหมู่ที่ 5 บ้านจะทิ้งพระ ที่เป็นที่ตั้ง**โรงเรียน 'ในเมือง'** ซึ่งยังปรากฏร่องรอยคูน้ำคันดินและผังเมืองกำแพงเมืองที่มีรูปลักษณะสี่เหลี่ยมเกือบจตุรัสขนาดประมาณ 270-300 ม. ในแต่ละด้านในเอกสาร **เพลา นางเลือดขาว** ปรากฏชื่อเมือง **กรุงสทิงพาราณสี** ที่รุ่งเรือง ยิ่งใหญ่ มีอารยธรรมวัฒนธรรมศาสนาเทียบได้กับกรุงพาราณสีในประเทศอินเดีย และปกครองเมืองอื่นๆ รอบลุ่มน้ำทะเลสาบหลายเมืองอย่างไรก็ตาม ชุมชนใหญ่ที่รุ่งเรืองนานกว่า 600 ปีแห่งนี้ ก็กลับเสื่อมอำนาจลงประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 ส่วนชุมชนโบราณอื่นๆ ในแถบคาบสมุทรสทิงพระมี **ชุมชนโบราณ เขาควหา-เขาพะโคะ** ที่ตั้งอยู่ตอนเหนือของชุมชนโบราณสทิงพระ ที่บ้านจะทิ้งพระไปเล็กน้อย กล่าวคือ อยู่ที่ตำบลชุมพล อำเภอสทิงพระ ซึ่งปรากฏหลักฐานสระน้ำใหญ่ และเทวสถานถ้ำ สำหรับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ ชุมชนโบราณที่อยู่เหนือขึ้นไปกว่านี้คือ **ชุมชนโบราณสีหยัง** ที่ตำบลบ่อตรุ อำเภอระโนด ซึ่งปรากฏหลักฐานสถูปก่ออิฐโบราณและคูน้ำคันดินรอบบริเวณที่ตั้งวัดสีหยังในปัจจุบัน เหนือไปกว่านั้นที่อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราชก็มีการกล่าวขานถึง **ชุมชนบ้านแพรกเมือง** ส่วนที่อยู่ใต้ชุมชนสทิงพระลงมาก็มี **ชุมชนโบราณปะโอ** ที่ตำบลวัดขุ่น อำเภอสิงหนคร บริเวณซึ่งสันนิษฐานว่ามีการขุดคลองให้เป็นทางน้ำ เชื่อมระหว่างอ่าวไทยกับทะเลสาบในสมัยนั้น ซึ่งปรากฏหลักฐานชิ้นส่วนเทวรูป ภาชนะดินเผา และแนวสันทราย ที่น่าจะเป็นท่าเทียบเรือในสมัยนั้น

เจดีย์ก่ออิฐบรณยอดเขาน้อย ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

“พระเสื้อเมือง” ต้นไม้โบราณขนาดใหญ่มาก
ณ เขาชัยบุรี จังหวัดพัทลุง

ศูนย์กลางการปกครองหลังจากนั้น แยกออกไปตั้งสองฝั่งลุ่มน้ำ กล่าวคือ ทางฝั่งพัทลุง ที่บ้านพระเกิด ตำบลฝาละมี อำเภอปากพะยูน และทางฝั่งคาบสมุทรสติงพระตอนล่าง ที่เขาแดง อำเภอสิงหนคร ทางฝั่งพัทลุงนั้น ไม่ทราบสาเหตุใดแน่ชัดว่าทำไมจึงได้มีการโยกย้ายเมือง จากบ้านพระเกิด อำเภอปากพะยูน ไปยังโคกเมืองบางแก้ว วัดเขียนบางแก้ว ที่อำเภอเขาชัยสนในเวลาต่อมา ตำนานเพลา นางเลือดขาวกล่าวถึงเจ้าพระยาภูมารกับนางเลือดขาวว่า เป็นผู้นำในการอพยพโยกย้ายในครั้งนั้น เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 19 และเมืองพัทลุงที่บางแก้วก็รุ่งเรืองขึ้นมามีอำนาจเหนือชุมชนอื่นๆ รอบลุ่มน้ำแทนเมืองสติงพระ อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีการระบุว่า เมืองพัทลุงที่บางแก้ว กลับอยู่ใต้การปกครองของนครศรีธรรมราชอีกทอดหนึ่ง

จนถึง พุทธศตวรรษที่ 20 เมืองพัทลุงจึงไปขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยา ผ่านนครศรีธรรมราช เนื่องจากนครศรีธรรมราชเองก็ไปขึ้นกับกรุงศรีอยุธยาเช่นกัน แต่ยังคงฐานะหัวเมืองเอกทางใต้ อยู่ จากเมืองพัทลุงที่บางแก้ว ได้มีการย้ายศูนย์กลางการปกครองไปที่ตั้ง ‘จวน’ หรือ ‘วังเจ้าเมือง’ ไปยังที่ต่างๆ เช่น เมืองพระรถ เมืองบ้านควนแร่ เขาเมืองหรือเขาชัยบุรี ในสมัยปลายกรุงศรีอยุธยา กระทั่งสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี หลังสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชกู้ชาติได้เมื่อ พ.ศ. 2311 จวบสิ้นสมัยใน พ.ศ. 2325 ก็ยังมีการย้ายอีกหลายครั้งไปที่บ้านปราน หรือ บ้านท่าเสม็ด อำเภอชะอวด ไปที่บ้านควนมะพร้าว ไปที่บ้านม่วง และไปที่บ้านโคกลุง ที่อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง โดยที่สุดท้ายที่กล่าวถึงนี้ มีท่านขุนคางเหล็ก พระสหายของพระเจ้าตาก เป็นผู้นำชุมชน

เจดีย์องค์ขาว - องค์ดำ บนยอดเขาแดง

แก่งจั้น บนยอดเขาแดง

ศาลาหลบเสีย เชียงเขาแดง

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประมาณ พ.ศ. 2332 ก็มีการย้ายเมือง จาก **บ้านโคกลุง** ด้านโนในแผ่นดิน ชัยขัณฑ์ลำน้ำห้วยวังออกไปทางตะวันออก ไปใกล้ทะเลสาบมากขึ้นที่ **'ศาลาโตะวัง'** (ลำน้ำห้วยวัง เป็นลำน้ำย่อยหนึ่งด้านใต้ของคลองลำป่า โดยมี ลำน้ำเขียว เป็นลำน้ำย่อยทางเหนือ) แล้วชัยขัณฑ์ขึ้นเหนือข้ามคลองลำป่า ไปใกล้ทะเลสาบยิ่งขึ้นไปอีกคือ ไปที่ **'บ้านสวนดอกไม้'** 'วังเก่า' 'วังใหม่' แล้วก็ชัยขัณฑ์ครั้งใหญ่ครั้งสุดท้ายไปทางตะวันตกกลับเข้ามาในแผ่นดินมายังตำบล **คูหาสวรรค์** อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง บริเวณที่ชาวพัทลุงรู้จักกัน ในชื่อว่า **สี่ก๊ก** ใกล้ทางรถไฟ และเขากทะเลในปัจจุบัน

ขณะที่เริ่มชุมชนวัดพระเกิดที่ปากพะยูนต่อด้วยชุมชนบางแก้วที่เขาชัยสนในจังหวัดพัทลุงนั้น ในส่วนเมืองสงขลา ชุมชนที่เขาแดงเริ่มถือกำเนิดขึ้น ตามต่อ

ด้วยแหลมสน และบ่อยาง ซึ่งถือเป็นพัฒนาการสามร้อยปีสุดท้ายที่มีผลต่อสงขลาปัจจุบันนี้มากที่สุด

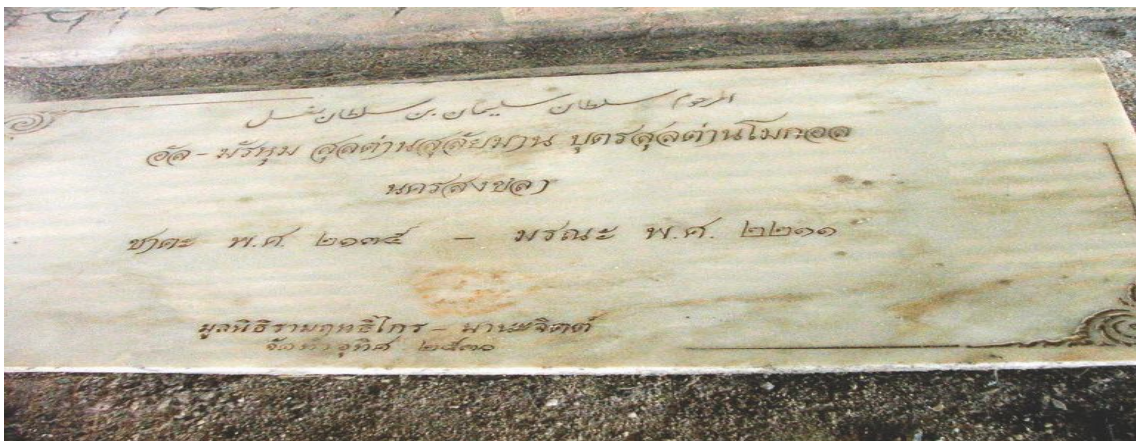
หลักฐานเจดีย์ก่ออิฐบนเขาน้อยที่เมืองสงขลาฝั่งหัวเขาแดงบ่งบอกว่าสถานที่แห่งนี้เป็นที่ตั้งชุมชนที่มีมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 17-18 เอกสารต่างชาติที่กล่าวถึงที่แห่งนี้เป็นชื่อสถานที่หลายอย่าง เช่น **Singora** บ้าง **Singor** บ้าง (**ไม่ใช่สิงคโปร์นะครับ นั่นเขาเรียก Singapura**) ส่วนไทยเราเรียก **สิงขร บ้าง สิงขระ บ้าง สิงขอระ บ้าง สิงขรา บ้าง ทั้งหมดท่านว่า แปลว่า ภูเขา** ทั้งนั้น เพราะแถวนี้มี เขาแดง เขาเขียว เขาค่ายม่วง เขาน้อย เขาดังกวน และเขาอื่นๆ รวมทั้งเกาะที่สูงเด่น เช่นภูเขา อย่างเช่น **เกาะหนู** อีกด้วย **ตอนเดินเรือเข้ามา** ทั้งไทยทั้งเทศคงเห็นภูเขามาแต่ไกล แม้จะไม่ใช้เขาสูงชันมากก็ตามที่

ป้อมเชิงเขาแดง บนเส้นทางปืนป่ายสู่ป้อมใหญ่น้อยอดเขา

สุสานสุลต่านสุลัยมาน ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408

แผ่นหินจารึกชื่อ สุลต่านสุลัยมาน ที่มีผู้จัดทำอุทิศให้เมื่อปี พ.ศ. 2530

ตามพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ว่ากันว่า ชุมชนแถบนี้ ขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยา ไปถึงสมัยกษัตริย์พระองค์แรกของกรุงศรีฯ เลย (ประมาณ พ.ศ. 1900 หรือหรือยกกว่าปีก่อนโน้น) กษัตริย์พระองค์แรกของกรุงศรีฯ นั้น ใครๆ ก็คงจำกันได้แน่ครึ่ว่า คือ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 หรือพระเจ้าอู่ทอง นั่นแหละครับ ระหว่างทางสามร้อยปี ก็ไม่รู้แน่ชัดว่าเกิดอะไรขึ้น จบจนถึงสมัยสามร้อยกว่าปีก่อน หลังการเสื่อมอำนาจของชุมชนในคาบสมุทรสทิงพระ เขาแดงก็รุ่งขึ้นมาจริงๆ ครั้งนี้มาพร้อมเรื่องราวของผู้ก่อตั้งนามกระเดื่อง **'ตะโตะ โมกอล'** ซึ่งเป็นชาวเปอร์เซีย ก่อตั้งและปกครองชุมชนที่เขาแดง เขาค่ายม่วง และเขาน้อยในปี พ.ศ. 2153 และมีการติดต่อค้าขายกับต่างชาติอย่างเอิกเกริก ทั้งดัตช์ อังกฤษ ฝรั่งเศส (และจีน) ปี พ.ศ. 2173 พระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา ขึ้นครองแผ่นดินหลังจากสังหารชีวิตรัชทายาทที่ชอบธรรมถึงสองพระองค์ **สุลต่านสุลัยมาน บุตรท่านตะโตะ โมกอล** จึงประกาศแข็งเมือง ตั้งตัวเป็น 'พระเจ้าเมืองสงขลา' และสร้างป้อมค่าย คู ประตูเมือง หอรบฯ พระเจ้าปราสาททองส่งกองกำลังมาเท่าไรอย่างไรก็ไม่สามารถชนะได้ ปัจจุบัน **สุสานท่านสุลต่านฯ ยังคงตั้งหลบอยู่ริมทางหลวงแผ่นดิน 408** ระหว่าง กม.ที่ 155 กับ 156 ไม่ห่างมากจากที่ทำการอำเภอสิงหนคร สถานที่แม่จะดูทรุดโทรมไปมาก แต่ก็น่าเกรงขามน่าเคารพอยู่ไม่น้อย นี่ถ้ามีหน่วยงานรัฐไปบูรณะพื้นที่พูกักหน้อยก็คงจะดี ชนรุ่นหลังจะได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ และนักท่องเที่ยวก็จะได้อานิสงค์ความรู้ดีตกกลับไปด้วย ว่าที่แห่งนี้มีความเป็นมาที่หน้าทั้งเช่นไร และไม่ใช่ว่าผ่านมา แล้วเอยกี่ผ่านไป

ถึงปี พ.ศ. 2199 สมเด็จพระนารายณ์มหาราช โอรสพระเจ้าปราสาททองขึ้นครองราชย์ และ **มูस्ताฟาร์** โอรสท่านสุลต่านสุลัยมาน ขึ้นครองเมืองสงขลาต่อ ท่านรู้ว่าพระนารายณ์เอาจริงแน่ จึงเตรียมการรับมือแข็งขัน สร้างค่ายคูประตูกำแพงแกร่งกล้า ป้อมปืนอีกเพียบลึบกว่าป้อม แต่ก็สุดจะทนทานทหารหาญจากกรุงศรีอยุธยาและพวกพ้อง และสุดท้ายก็พ่ายแพ้โดยสิ้นเชิงในปี พ.ศ. 2223 สรุปว่า คุณปู่ตะโตะ คุณพ่อสุลัยมาน และคุณลูกมูस्ताฟาร์ สืบทอดกันเป็นใหญ่ที่นี้ถึง 70 ปี แล้วก็แตกกระเจานกระชานเซ็นพลัดพรากไปตั้งตัวเป็นใหญ่ยังที่อื่นๆ เช่น เขาชัยบุรี จังหวัดพัทลุง และที่อำเภอไชยา ว่ากันว่า ที่ไชยา ยังมีบริเวณที่เรียกว่า บ้านสงขลา มาจนทุกวันนี้

หลังจากเขาแดงแตกสลายไปในปี พ.ศ. 2223 (จำง่ายนะ คล้ายเลข 11 12 ที่หลายคนคุ้นๆ สิ่งของกินในปัจจุบัน แต่นี้เป็น 22 23) ชุมชนส่วนใหญ่ก็อพยพข้ามเนินเขามาอีกฟากหนึ่ง มาที่ฝั่งแหลมสน การปกครองก็ถูกลดฐานะไปขึ้นต่อพัทลุงตั้งที่ได้กล่าวมา (ที่ว่าพัทลุงก็ขึ้นต่อนครศรีธรรมราช อีกทอดหนึ่ง)

อาคารหลังใหญ่เป็นที่ตั้งสุสานของสุลด่านสุลัยมาน
อาคารหลังเล็กเป็นที่ตั้งสุสานของโอรสองค์เล็กของสุลด่านสุลัยมาน

โถหิน สุสานวิลันดา ที่ตั้งอยู่ใกล้สุสานสุตตันสุลัยมาน ริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408

ศิลาจารึกหลุมฝังศพชาวต่างชาติ
นาม เจ วี ลาร์เซน ชาวเดนมาร์ก
ที่เดินทางเข้ามาค้าขายในสมัยร้อยกว่าปีก่อน
ณ บริเวณใกล้บ่อเก็ง

ชุมชนชาวมุสลิมปัจจุบันที่แหลมสน ตำบลหัวเขา อำเภอลำสมอเขตร จังหวัดสงขลา

ชาวมุสลิมลุ่มน้ำ ที่รักสงบ
อาศัยอยู่ในชุมชนร่วมกับชาวไทยพุทธ
และชาวไทยเชื้อสายจีน
อย่างปรองดองสมานฉันท์
ตลอดมาหลายร้อยปี

สตรีมุสลิมกลุ่มน้ำ
ที่อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

ป้อมบนยอดเขาแดง มองออกไปยังปากทะเลสาบ เห็นเกาะหนู (ขวามือ) และเกาะแมว (อยู่ลิบๆ ไกลออกไป)
สามารถมองเห็นเหตุการณ์ปีได้รอบทิศจากตำแหน่งสูงสุดของยอดเขานี้

สุสานต้นตระกูล ณ สงขลา ที่แหลมสน ถนนหัวเขา อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

สุสานต้นตระกูล ณ สงขลา แปลงที่ 1 ความทรุดโทรมซึ่งเกิดจากการทำลายรูปสลักหินมีเห็นเด่นชัด

การใช้ประโยชน์จากรั้วสุสานตรงข้ามชุมชน ที่ทำลายความสง่างาม และแสดงถึงความไม่เคารพในระดับหนึ่ง

สุสานดินตระกูล ณ สงขลา แปลงที่ 2

ผ่านไปเกือบร้อยปี ถึงคราวที่กรุงศรีอยุธยา
แตกในปี พ.ศ. 2310 คราวนี้ พระปลัด (หนู) ผู้
รักษาราชการเมืองนครศรีธรรมราช ประกาศตั้ง
ชุมนุมเจ้านคร ปกครองหัวเมืองภาคใต้แถบนี้
ทั้งหมด ไม่ยอมขึ้นต่อพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรี ผู้
กอบกู้เอกราช และส่งญาติชื่อ **วิเชียร** มาปกครอง
สงขลาที่แหลมสน แต่ไม่ช้านาน สมเด็จพระ
เจ้าตากสินมหาราช ก็ยกกำลังมาปราบปราม
นครศรีฯ สำเร็จ ในปี พ.ศ. 2312 ก็ได้แต่งตั้งชาว
เมืองสงขลาคนหนึ่ง ชื่อว่า **โยม** ให้เป็นเจ้าเมือง
สงขลา

ขณะเดียวกัน ก็มีชาวจีนชื่อ **นายเหยียง
แซเฮา** ชาวเมืองเจียงจัวหู มณฑลฝูเจี้ยน มาขอ
พระราชานุญาตผูกขาดอากรรังนกเกาะสี-เกาะห้า
และได้รับการแต่งตั้งให้เป็น **หลวงอินทศิรีสมบัติ**
นายอากรรังนกเกาะสี-เกาะห้า

ความไม่เรียบร้อยหลังรัฐสุสาน มองจากภายนอกไม่ชัด
หากแต่จะดีขึ้นกว่านี้มาก ถ้ามีความประณีตมากขึ้น
ไม่ใช่ "สวนนอก ไทรมโน" ดังเช่นตัวอย่างภาพที่แสดง

สุสานต้นตระกูล ณ สงขลา แปลงที่ 3

สุสานเจ้าเมืองสงขลา ต้นตระกูล ณ สงขลา
เริ่มตั้งแต่ยุคสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
ณ ตำบลแหลมสน อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา มีทั้งหมด 3 แปลง
กาลเวลานับร้อยปีที่ผ่านมา ได้มีการดูแลรักษาในระดับหนึ่ง
แต่ปัจจุบัน ความทรุดโทรมที่เห็นเด่นชัดหลายอย่าง ในทุก ๆ แปลง
ทำลายความรู้สึกของผู้เยี่ยมชมนสถานที่ประวัติศาสตร์ที่สำคัญของลุ่มน้ำฯ แห่งนี้ไปบ้าง
หากได้รับการบูรณะซ่อมแซม และดูแลรักษา
ก็จะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวศึกษาทางประวัติศาสตร์ ที่ดีเยี่ยมอีกแห่งหนึ่ง

ต่อมา เอกสารระบุว่า พระสงขลา (โยม) นั้น หย่อนสมรรถภาพ พระเจ้าตากสินมหาราชจึงทรงแต่งตั้งให้ หลวงอินทศิริมบัติ เป็นเจ้าเมืองสงขลาแทน พร้อมราชทินนามใหม่ว่า หลวงสุวรรณศิริมบัติ โดยมีที่ตั้งจวนเจ้าเมืองอยู่ที่หมู่ที่ 1 ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ที่ปัจจุบันเรียกกันว่า **ที่วัง**

หลวงสุวรรณศิริมบัติอยู่ในตำแหน่งได้ประมาณ 10 ปี ก็ถึงแก่กรรม บุตรชายชื่อ **บุญห่วย** ก็ขึ้นครองเมืองต่อมา แต่เนื่องจากท่าน บุญห่วย ไม่มีบุตรชาย มีแต่บุตรของท่าน บุญเฮี้ยว ที่เป็นน้องชายของท่าน บุญห่วย บุตรของท่าน บุญเฮี้ยว จึงขึ้นสืบตำแหน่งต่อมา ซึ่งท่านนี้มีชื่อว่า **เถียนจิ่ง** และครองเมืองอยู่ได้เพียงช่วง พ.ศ. 2355 - 2360

มุมมองจากสุสานต้นตระกูล ณ สงขลาลงไปยังลุ่มน้ำ

บุตรพระยาสงขลา เกียนจิ่ง นามว่า **เกียนเส็ง** ครองเมืองต่อมา ในช่วงปี พ.ศ. 2360 - 2390 โดยรัชกาลที่ 2 ได้โปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนเป็นผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา โดยมีตำแหน่งว่า **พระยาวิเชียรคีรีศรีสมุทร วิสุทธิศักดา มหาพิชัยสงคราม รามภักดีอภัยพิริยบรากรมพาทู** (อย่าไปท่องจำเลย เรียกท่านว่า พระยาวิเชียรฯ ก็พอแล้ว)

เมืองสงขลาเติบโตใหญ่ขึ้นๆ พื้นที่ซบซบขยายฝั่งแหลมสนลดน้อยลงๆ รัชกาลที่ 3 จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองข้ามปากน้ำสงขลามาอยู่ทางฝั่งบ่ออย่างเมื่อปี พ.ศ. 2379 ฝั่งบ่ออย่างนี้มีที่ราบมากขึ้น ภูเขาน้อยลง และอาจเป็นเพราะคงไม่จำเป็นต้องมีเนินเขาสูงไว้สู้รบปรบมือกับใครมากแล้วก็ได้ แต่ก็ยังมีกำแพงเมืองนะครับ

จากนั้นมา ก็มีเจ้าเมืองสงขลาสืบต่ออีกหลายคน ดังนี้:

- เจ้าพระยาวิเชียรฯ (บุญสังข์)** พ.ศ. 2390 - 2408
- เจ้าพระยาวิเชียร (เม่น)** พ.ศ. 2408 - 2427
- พระยาวิเชียร (ชุ่ม)** พ.ศ. 2427 - 2431
- พระยาวิเชียร (ชม)** พ.ศ. 2431 - 2446

ท่านสุดท้ายนี้ คนสงขลาและคนลุ่มน้ำฯ คงคุ้นๆ กับชื่อโรงเรียนดังของจังหวัดสงขลาโรงเรียนหนึ่ง คือ โรงเรียนวิเชียรชม ใจละครับ

ถึงตอนนี้ก็เข้าถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แล้วครับ และพระองค์ก็ได้ทำการปฏิรูประบบการปกครองจากระบบกินเมือง ไปเป็น ระบบมณฑลเทศาภิบาล ในปี พ.ศ. 2435 ทำให้ท่านวิเชียร (ชม) ต้องไปขึ้นต่อข้าหลวงใหญ่ประจำมณฑลนครศรีธรรมราช ที่มีผู้ปกครองในขณะนั้นมีนามว่า พระยาสุขุมภัยวิจิตร (ปั้น สุขุม) และปี พ.ศ. 2444 ท่านวิเชียร (ชม) ก็ถูกปรับตำแหน่งลงเป็นเพียงผู้กำกับราชการเมืองสงขลา **นับเป็นเจ้าเมืองสงขลา ตระกูล ณ สงขลา ท่านสุดท้าย**

สรุปว่า จากนายเหยียง แซ่เฮา ในปี พ.ศ. 2312 ถึงท่านวิเชียร (ชม) เวลาการครองเมืองสงขลาของสกุลนี้ รวมประมาณ 130 ปี ยาวเกือบสองเท่าของ 70 ปีของท่านตะไต้ะ + ท่านสุลัยมาน และ + ท่านมูस्ताฟาร์ ครับ

พระยาวิเชียรคีรีฯ (ชม) เจ้าเมืองสงขลา ตระกูล ณ สงขลา ท่านสุดท้าย
เมื่อ 6 ตุลาคม ร.ศ.117 (พ.ศ.2442)

บริเวณบ่อแก้ง ที่แหลมสน ซึ่งเป็นประตูเมืองริมน้ำแห่งหนึ่ง ในสมัยสงครามฝิ่นแหลมสน

ความทรุดโทรมด้านซ้ายน้ำ (ด้านหลัง) ของบ่อแก้ง

บ่อน้ำ ที่บ่อแก้ง

ศาลาพระวิหารแดง เชียงเขาดังกวน ตำบลบ่อ่าง อำเภอมืองสงขลา สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4

ศาลาพระวิหารแดง
Sala Phra Wihan Daeng

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้สร้างพลับพลาที่ประทับแต่ยังคงค้างอยู่ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2432 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสแหลมมลายูถึงเมืองสงขลา พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินขึ้นบนยอดเขาตั้งกวน มีพระราชศรัทธาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างศาลาพระวิหารแดงขึ้นในเวลาต่อมา แต่อังทรงพระราชดำริให้สร้างบันไดนาคขึ้นจากพลับพลา ซึ่งสร้างเสร็จเรียบร้อยในปี พ.ศ. 2440

This pavilion was constructed under the royal command of King Rama IV and was still unfinished. In 1889 when King Rama V visited the cape of Malayu and reached Songkhla, he came to pay respect to the chedi on top of Khao Tangkuan. He then, resumed the construction of the pavilion until completed, and also had a Naga staircase built from the pavilion up to the chedi, which was finished in 1897.

ถึงภาคที่สี่นี้
เราจะร่วมสืบสานต่อไปอย่างไรดี?
คงยังจำได้นะครับ ว่า
ภาคที่หนึ่งคือ ย้อนรอยไปไกลสุดกู่
(คาบสมุทรสทิงพระ และฝั่งพัทลุง
นครศรีธรรมราช)
ภาคที่สองคือ ข้าเลื่องดูผู้ปูฐาน
(ท่านตะโต๊ะ โมกกลส์ และบุตรหลาน)
และภาคที่สามคือ สลับสายสู่สกุลยาวนาน
(ต้นตระกูล ณ สงขลา)
และภาคที่สี่นี้ก็คือ
ร่วมสืบสานฐานถิ่นทอง

พระเจดีย์หลวง
The Royal Pagoda (Phra Chedi Luang)

โบสถ์ดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานเงินหลวงไปพระยาวิเชียรคีรีฯ ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา นำไปปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ในญวณวราชอาณาจักร ต้นเงินหลวงสามสิบเจ็ดชั่งสี่ตำลึง และศฤงคารทองคำหนักสามกิโลกรัม เป็นของพระยาวิเชียรคีรีฯ ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา ทำอุบลเกล้าฯ ขอร้องกรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เจ้าพระเจดีย์หลวงคิดเป็นเงินสิบเจ็ดชั่งสามตำลึง รวมทั้งเงินหลวงทำพระเจดีย์และเงินทำศฤงคารทำเป็นเงินสี่สิบแปดชั่งเจ็ดตำลึง การทอมีต้นรังใบปืชาน อัฐศกจุลศักราชพันสองร้อยยี่สิบแปดปี

ความละเอียดจากแผนที่ทางเรือที่ประดิษฐานอยู่ภายในคฤหาสน์ทางด้านทิศใต้ของพระเจดีย์หลวงปัจจุบันคือจารึกนี้จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสงขลา

พระเจดีย์หลวง บนยอดเขาตั้งกวน
ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา

วิถีชีวิตริมคูเมืองเก่าสงขลา
ชนรุ่นหลัง สนุกสนานเบิกบานได้ เพราะบรรพชน
และจะสนุกสนานเบิกบานต่อไปได้ เพราะตัวเอง

ยุคนี้มีการปรับเปลี่ยนเข้าสู่ยุคประชาธิปไตย และเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของชาวลุ่มน้ำฯ ทั้งล้านกว่าชีวิต ที่จะช่วยกันสืบสานฐานดินนี้ให้ยืนยาวยั่งยืนต่อไปนานๆ โดยไม่ปัดไปเป็นภาระรับผิดชอบของผู้ปกครองบ้านเมืองเพียงไม่กี่คน ดังที่เคยเป็นมา

เราคงต้องเรียนรู้จากประวัติศาสตร์ ว่าแต่ก่อนนั้น หากบริหารบ้านเมืองตรงนี้ไม่ได้ หรือไม่สะดวก เราก็ย้ายเมืองไปซะ ไปหาที่อุดมสมบูรณ์กว่า ที่ใหม่กว่า ที่มั่นคงกว่า ที่ยังไม่เคยถูกทำลาย ฯลฯ แต่ถึงตอนนี้ เราคงไม่รู้จะย้ายไปที่ไหนแล้วหละ

หากผืนดินแม่น้ำหมดความอุดมสมบูรณ์

หากน้ำเน่าเสีย

หากมลพิษรุมเร้า

หากป่าไม้ถูกทำลาย

หากแก่งแย่งทรัพยากร

บิบบิ้นสภาวะแวดล้อม

บิบบิ้นสังคม

แตกแยกจนเลยจุดที่ยอมรับได้

เมื่อใดเมื่อนั้น เราทุกคนคงต้องรับผลกระทบที่ร่วมกันก่อ

แต่หากเรารักษาสິงเหล่านี้ไว้ให้อยู่ในสภาวะที่ดี เราก็จะร่วมกันรับกรรมดีที่เราร่วมกันก่อ

สำหรับประวัติศาสตร์ที่เล่าขานสืบสานกันมา เราก็ต้องช่วยกันรักษาไว้ ไม่ว่าจะประวัติศาสตร์จะถูกหรือจะผิดในความรู้ความคิดของผู้ใด นั่นก็เป็นสิ่งที่เราต้องไม่ลืมเลือน เพราะการลืมเลือนอดีต ก็เหมือนการลืมตัวเอง ลืมที่มา จนบางครั้งอาจเปรียบได้กับการหยามเหยียดตัวเอง

ที่สำคัญคือ ประวัติศาสตร์นั้น ‘ขายได้’ ประเทศในโลกนี้หลายประเทศมีอายุอานามสั้นๆ ก็ทำเรื่องประวัติศาสตร์ไว้ວວວວวักท่องเที่ยวมากมาย ได้รับรายได้มากมาย พร้อมๆ กับความภาคภูมิใจของชนในชาตินั้น

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาของเรามีประวัติที่น่าทึ่งน่าฉงน ที่งามสง่าที่ฝัาพันรพพุง ที่โบราณเก่าแก่ ที่ควรค่าแก่การร่วมสืบสานฐานดินทองแห่งนี้ ที่ควรคู่กับความภาคภูมิใจของชนลุ่มน้ำฯ และที่ควรคู่กับการไ้อ้วตหนักทองเทียวต่างถิ่นที่มาเยือน มากยิ่งกว่าของหลายประเทศนัก

มาเถิด มาช่วยกันรำลึกประวัติศาสตร์

ลุ่มน้ำทะเลสาบของเรา

เกาะสี-เกาะห้า หมู่เกาะรังนก

เกาะสี-เกาะห้า ได้รับสมญาว่า **หมู่เกาะรังนก** เป็นหมู่เกาะหินปูน อยู่ในทะเลสาบสงขลา ตอนกลาง ห่างจากเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ไปทางทิศตะวันตกประมาณ 2 กม. การเดินทางเข้าสู่เกาะที่สะดวก สามารถไปได้จาก ท่าเรือลำปำ ท่าเรือปากพะยูน และจากเกาะหมาก เกาะนางคำ ฯลฯ มูลเหตุที่หมู่เกาะแห่งนี้ ถูกขนานนามว่า **เกาะสี-เกาะห้า** คือ จากมุมมองด้านทิศใต้ และทิศเหนือ จะเห็นว่ามีเกาะสี่เกาะ แต่จากมุมมองด้านทิศตะวันตก จะเห็นเป็นเกาะห้าเกาะ และเหตุที่หลายๆ คนเรียกหมู่เกาะแห่งนี้ว่าเป็น **เกาะรังนก** นั้น ก็เนื่องจากหมู่เกาะแห่งนี้ เป็นที่อาศัยทำรังของ **นกอีแอ่น** จำนวนมาก และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นำพิศวงของจังหวัดพัทลุงเป็นอย่างยิ่ง

เกาะสี-เกาะห้า มีได้มีเพียงสี่หรือห้าเกาะ หากแต่ยังประกอบด้วยเกาะเล็กเกาะน้อยอีกหลายๆ เกาะ เช่น เกาะท้ายถ้ำดำ เกาะร้านไก่ เกาะรูลิ้ม เกาะป้อย เกาะหน้าเวตดาหรือเกาะมวย เกาะกันตัง

เกาะตาโส เกาะยายโส เกาะกระ เกาะราบ ฯลฯ ถือเป็นดินแดนแห่งประวัติศาสตร์ที่มีธรรมชาติอันสมบูรณ์ เป็นจุดกำเนิดชุมชน อารยธรรมวัฒนธรรมมาเนิ่นนานนับร้อยนับพันปี และสืบเนื่องมาเป็นวิถีชีวิตปัจจุบัน ผสมผสานกับวัฒนธรรมสมัยใหม่

หมู่เกาะนี้เป็นเกาะเศรษฐกิจที่สร้างรายได้จากการเก็บและจำหน่ายรังนกอีแอ่น ซึ่งมีมูลค่ามหาศาลมานานกว่าสามสี่ร้อยปีแล้ว ในอดีต ผู้รับสัมปทานได้ดำเนินกิจการในลักษณะเกาะปิด และเคยมีปัญหาต่างๆ มากมาย หลังเหตุการณ์ฆ่าหมู่ 10 ศพ เมื่อปี พ.ศ. 2535 ดินแดนแห่งชุมทรัพย์นางแอ่นแห่งนี้ แทบจะไม่ได้รับการกล่าวถึงในด้านการท่องเที่ยวต่อมาอีกนาน

แต่ปัจจุบัน คณะกรรมการพิจารณาการจัดเก็บอากรรังนกอีแอ่นจังหวัดพัทลุง ได้วางเงื่อนไขกฎข้อบังคับการเปิดถ้ำ เพื่อเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของจังหวัด บริษัทสยามเนสท์ จำกัด ได้รับสิทธิเป็นผู้ได้รับสัมปทานรายล่าสุด โดยได้รับ

ข้อเสนอที่ทางจังหวัดพัทลุงได้วางไว้ **เกาะสี่-เกาะห้า** ดินแดนที่ถูกปิดลับมานาน จึงมีโอกาสได้เผยโฉม อนาคตความงามทางธรรมชาติ และประวัติศาสตร์ ออกสู่สายตานักท่องเที่ยวในที่สุด

ผู้ที่เคยไปเยี่ยมชมหมู่เกาะแห่งนี้มา หลาย ๆ คนมักบอกว่า การเดินทางที่น่าสนุก และ น่าสนใจนี้ มักเริ่มจากการนั่งเรือหางยาวออกจาก ท่าเรืออำเภอปากพะยูนโดยมีเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลนำทาง เมื่อออกจากท่าเรือก็จะได้ยินเสียงเรือ “แปด ๆ ๆ ๆ”

เรือน้อยล่องลอยไปกลางทะเลสาบ ท่ามกลาง แสงแดดสายลมที่ชื่นหัวใจ โดยมีคลื่นกระทบท้องเรือ เป็นระยะ ๆ ชวนให้หลงใหลเคลิบเคลิ้มไปกับ ธรรมชาติลุ่มน้ำฯ แลไปเบื้องหน้าเห็นเกาะสี่-เกาะ ห้าสีเขียว ลิบตาอยู่กลางทะเล การเดินทางผ่านไป ประมาณหนึ่งชั่วโมง จุดหมายการเดินทางก็มาถึง ป้ายที่ปักอยู่กลางน้ำก่อนถึงเกาะหน้าทวดระบุว่า **“เขตสัมปทาน” (คงเป็นป้ายเตือนการรุกล้ำพื้นที่ เขตสัมปทานการเก็บรังนกของผู้ถือครองสัมปทาน)** และมีเรือนพักลอยน้ำอยู่หน้าเกาะ หลังจอดเรือไว้ที่

และได้ทรงจารึกพระปรมาภิไธยย่อไว้บนผนังถ้ำ การเดินเที่ยวชมธรรมชาติบนเกาะหลังจากนั้น จะพบผู้เข้าชมเหล่าไม้นานาพรรณ ทั้งพืชบกและพืชน้ำ ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมระบบนิเวศสัตว์ต่างๆ ในบริเวณนี้ ภายในถ้ำมีด นกอีแอ่น ที่ทำรังด้วยน้ำลายยึดติดผนังถ้ำเป็นเส้นเป็นแนวยาว บินว่อนขวกไขว่อย่างรวดเร็วโดยไม่ชนผนังถ้ำ เนื่องจากมีประสาทสัมผัสพิเศษทำหน้าที่คล้ายโซนาร์เป็นเครื่องมือนำร่อง การลงเรือเที่ยวชมธรรมชาติรอบเกาะจะมีเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลเกาะ คอยนำทางและให้ข้อมูลความรู้ตลอดเส้นทาง

การเยี่ยมชมเกาะหนึ่งวัน

ช่วยย่นเวลากลับไปนับร้อย ๆ ปี

เพื่อกลับมาพร้อมบันทึกความทรงจำ

ของแหล่งท่องเที่ยว

ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาแห่งหนึ่ง

ที่คลุกเคล้าธรรมชาติงดงามน่าพิสมัย

กับกลิ่นอายแห่งประวัติศาสตร์

ที่นำหลงใหลและน่าภาคภูมิใจ

อย่างไม่รู้ลืม

สำนักงานบริษัทสยามเนสต์ บนเกาะหน้าเทวดา ซึ่งถือเป็นเกาะบริวารของหมู่เกาะสี่-เกาะห้า ที่มีนกอีแอ่นมาอาศัยทำรังมากที่สุด ก่อนอื่น ทุกคนมักต้องแวะไปสักการะพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งมีการสร้างประดิษฐานไว้หน้าถ้ำบริเวณหน้าเกาะ อันเนื่องมาจากสถานที่นี้เคยเป็นสถานที่ที่พระองค์เคยเสด็จประพาสเมื่อประมาณหนึ่งร้อยยี่สิบปีก่อนในปี พ.ศ. 2432 ดังที่ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในจดหมายเหตุเสด็จประพาสแหลมมลายู ร.ศ.108

เกาะสี่-เกาะห้า

นกแอ่น ในทะเลสาบสงขลา

นกแอ่น นกนางแอ่น หรือ นกอีแอ่น มีอยู่หลายชนิด ในที่นี้จะขอแนะนำ 2 ชนิด คือ **นกแอ่นกินรัง** และ **นกแอ่นหางเหลี่ยม** ซึ่งพบใน **ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา** นกแอ่นจัดเป็น สัตว์คุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่า ส่วนมากอาศัยอยู่ในบริเวณเกาะสี่-เกาะห้า บริเวณ ทะเลสาบสงขลาตอนกลาง ในเขตจังหวัดพัทลุง และถือเป็นนกเศรษฐกิจของลุ่มน้ำฯ เลยที่เดียว

นกแอ่นมักอาศัยอยู่กันเป็นฝูง มีจุดเด่นในเรื่องการ บินที่รวดเร็วมาก ชื่อภาษาอังกฤษของนกชนิดนี้ มีชื่อว่า *Swift* ที่มีความหมายหนึ่งว่า *เร็ว* และ *Swiftlet* ที่แปลว่า *เจ้านกนางแอ่นตัวน้อย* เป็นเช่นนี้ ก็อาจเพราะว่ามันบินได้เร็วก็ได้

เรามาดูกันว่าลักษณะของนกแอ่นเป็นอย่างไร

จับแมลงขนาดเล็กกินกลางอากาศเกือบตลอดวัน กลางคืนจะเกาะตามผนังถ้ำหรือในรัง โดยใช้นิ้วเท้าที่มีเล็บโค้งงอเกี่ยวติดกับผนังเกาะเอาหัวขึ้น ส่วนนกที่ทำรังแล้วจะเกาะอยู่กับขอบบนของรัง ถ้ำที่มีมืดมืดไม่เป็นอุปสรรคสำหรับนกเหล่านี้เลย เพราะพวกมันจะมีตาโต สายตาไว ยิ่งกว่านั้น มันยังใช้ระบบคล้ายโซนาร์ ด้วยการส่งเสียงร้องออกไปแล้วฟังเสียงสะท้อนกลับ สัญญาณเสียงนี้จะให้นำทางในที่มืด และยังใช้ค้นหารังของตัวเองได้อย่างถูกต้องอีกด้วย มันเก่งมากจริงๆ

นกแอ่นกินรัง เป็นนกขนาดเล็ก มีขนาดลำตัวประมาณ 12 ซม. และปีกก็ยาวประมาณ 12 ซม. เช่นกัน ลำตัวด้านบนมีสีน้ำตาล และดำ ตะโพกสีเข้ม ลำตัวด้านล่างเป็นสีน้ำตาล ขาสีดำ ปลายหางเว้าตื้น เพศผู้และเพศเมียจะมีลักษณะคล้ายกัน อาศัยอยู่ตามเกาะกลางทะเล ชายฝั่งทะเล และในเมืองที่ใกล้กับแม่น้ำ นกจะออกหากินเวลากลางวัน ตามแหล่งน้ำในหุบเขา หรือตามป่า มันมักบินร่อนตลอดทั้งวันไม่หยุด ยกเว้นเมื่อมันมีลูกอ่อน ซึ่งมันต้องบินกลับไปป้อนอาหารให้ลูกเป็นครั้งคราว กลางคืนก็จะกลับไปเกาะกันเป็นกลุ่มใหญ่ตามรังและผนังสิ่งก่อสร้างต่างๆ

นกแอ่นหางเหลี่ยม มีลักษณะทั่วไปคล้ายนกแอ่นกินรังมาก แตกต่างกันที่ขนาด **โดยนกแอ่นหางเหลี่ยมมีขนาดใหญ่มากกว่านกแอ่นกินรังเล็กน้อย** บริเวณตะโพกมีสีเทา หรือสีดำ มีขนบริเวณข้างมากกว่า ปลายหางเว้า มักอาศัยตามถ้ำหินปูนใกล้ชายฝั่งทะเลและบริเวณเกาะ ออกหากินกลางวัน โดยจะบิน

นกแอ่นในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ส่วนมากอาศัยอยู่บริเวณเกาะสี่-เกาะห้า ซึ่งมีหินโผล่ส่วนที่เป็นหิน มักจะเป็นภูเขาหินปูน ข้างในหินปูนมีโพรงถ้ำใหญ่น้อยมากมาย นกแอ่นอาศัยสร้างรังวางไข่ตามผนังถ้ำ ซึ่งถ้ำต่างๆ บนเกาะสี่-เกาะห้าประกอบไปด้วยถ้ำน้อยใหญ่ไม่น้อยกว่า 64 ถ้ำ บนเกาะจะมีพืชพรรณและอาหารอันสมบูรณ์สำหรับพวกมันมากมาย นกจะกินแมลงขนาดเล็กเป็นอาหาร โดยการบินโฉบจับกินกลางอากาศอย่างรื่นเริงใจ ซึ่งพวกมันจะมีความคล่องแคล่วในการบินได้ตลอดทั้งวัน

นกแอ่นจะพากันออกไปหากินเวลาประมาณตีสี่จนถึงหนึ่งทุ่ม แล้วจะเริ่มบินเข้าถ้ำจนถึงเวลาห้าทุ่ม หากวันใดมีฝนตกทั้งคืนจนถึงรุ่งเช้า ซึ่งเป็นเวลา

เกาะสี่-เกาะห้า มุมมองจากยอดเขานางฟ้า เกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

ออกหากิน มันก็จะไม่บินออกจากถ้ำ หากมีฝนตก ก็
จะพบว่าในช่วงที่ฝนตกหนัก จะมีนกบินกลับถ้ำแม้จะมี
มีจำนวนลดลง โดยรวมๆ แล้ว นกจะใช้เวลาในการ
ออกหากินแต่ละวันประมาณ 14 ชั่วโมง

**หากใช้เวลาออกจากที่อยู่อาศัยไปทำมา
หากินเป็นเกณฑ์ ก็ต้องถือว่า นกเหล่านี้ทำงาน
หนักกว่ามนุษย์เกือบสองเท่า** คนที่ซื้อครีมน้ำ
ทำงาน น่าจะต้อง **อายอีแอน** แล้ว

เอ..ใช้เวลาออกไปหากินนานขนาดนี้ แล้วจะสร้างรังกันในช่วงไหนล่ะ?

นกแอ่นกินรัง ผสมพันธุ์กันมากในช่วงฤดู
หนาวระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม และจะสร้างรัง
ประมาณเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน รังจะพบมาก
ระหว่างเดือนเมษายน-สิงหาคม รังนกจะสร้างจาก
สิ่งสกปรกออกมาจากน้ำลาย หากรังถูกทำลายหรือถูก
เก็บไป นกจะสร้างรังใหม่ในบริเวณเดิมหรือภายใน
ถ้ำเดิม มันจะใช้เวลารังใหม่ประมาณ 20-25
วัน และหากถูกทำลายอีก จะใช้เวลาอีกประมาณ
15-17 วัน และนกจะสร้างรังอย่างมาก 3 ครั้งต่อปี

นกแอ่นทางเหลี่ยม ผสมพันธุ์และทำรังเช่น
เดียวกันกับนกแอ่นกินรัง โดยจะทำรังร่วมกันเป็น
กลุ่มตามผนังถ้ำ จะพบรังมาก ระหว่างเดือน
เมษายน-สิงหาคม รังมีลักษณะเป็นรูปถ้วยครึ่งซีก
ใช้มีสีขาวยาวรี ในรังมักมีไข่ 2 ฟอง ทั้งสอง
เพศจะช่วยกันสร้างรังและฟักไข่ ลูกนกแรกเกิดจะยัง

ไม่ลืมตาและไม่มีขนปกคลุมตัว นกแอ่นรังดำสร้างรัง
จากขนของมัน ที่นำมาเชื่อมกับของเหลวที่สกัดจาก
ต่อมน้ำลาย รังจึงมีลักษณะเป็นสีดำคล้ำ และขนาด
รังจะกว้างกว่ารังนกแอ่นรังขาวเล็กน้อย

การเก็บรังนกที่เกาะสี่-เกาะห้า มีมาตั้งแต่
สมัยกรุงศรีอยุธยา ที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ใน
ช่วงรอยต่อกับสมัยกรุงธนบุรี คือ เรื่องของนายอากร
รังนก ณ ที่แห่งนี้ ที่มีนามว่า **นายเหยียง แซ่เฮา** ที่
สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้โปรดเกล้าฯ ให้
เป็นเจ้าของเมืองสงขลา ต้นตระกูล ณ สงขลา เป็นคน
แรก การให้สัมปทานในรูปแบบปัจจุบันที่ เกาะสี่-
เกาะห้า เริ่มเมื่อ พ.ศ. 2537 ผู้รับสัมปทานจะเก็บ
รังนกปีละ 3 ครั้ง คือ ต้นเดือนมีนาคมปลายเดือน
เมษายน และเดือนสิงหาคม ในการเก็บรังนก ผู้เก็บ
มักต้องปีนบันไดที่ทำด้วยไม้ไผ่ และใช้เครื่องมือเก็บ
รังนก แกะรังนกให้ตกลงมา ซึ่งไม่ใช่เรื่องง่ายเลย
สำหรับผู้ที่ไม่มีความชำนาญ

**นกแอ่นรังขาวมีราคาสูงมาก กิโลกรัมละ
หลายหมื่นบาทจนถึงหลักแสนทีเดียว** ทั้งนกแอ่น
รังขาว และนกแอ่นรังดำ ต่างก็อาศัยในถ้ำเดียวกัน
แต่เจ้าของสัมปทานจะให้ความสนใจรังขาวมากกว่า
เพราะรังขาวมีราคาแพงกว่ารังดำ โดยนกแอ่นรัง
ขาวจะสร้างรังด้วยน้ำลายของตัวเองล้วนๆ ต่างจาก
นกแอ่นรังดำ และนกนางแอ่นบ้าน ที่สร้างรังโดยมี
ส่วนผสมอื่นที่ไม่ใช่น้ำลายของนก ซึ่งต้องผ่าน
กระบวนการการสกัดมากกว่า

นกแอ่น และรังของมัน

ความพิเศษของนกแอ่นที่ต่างจากนกชนิดอื่น ทั้งผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่นำมาให้ และความน่าทึ่งในด้านความสามารถในการบิน ความพยายามและความอดทนในการสร้างรังแม้ถูกรบกวน **ที่มนุษย์เราควรพิจารณานำมาเป็นแบบอย่างในการต่อสู้ชีวิต**

เกาะสี่-เกาะห้า

กลางทะเลสาบสงขลาตอนกลาง

ที่แวดล้อมด้วยระบบนิเวศ

ที่ธรรมชาติสร้างสรรค์

รวมทั้งประวัติศาสตร์

ที่น่าสนใจของสถานที่แห่งนี้

ควรที่ชนรุ่นน้ำฯ จะร่วมกัน

มีส่วนในการรับรู้

อย่างล้าลึกมากขึ้น

และร่วมกันทำให้สิ่งเหล่านี้

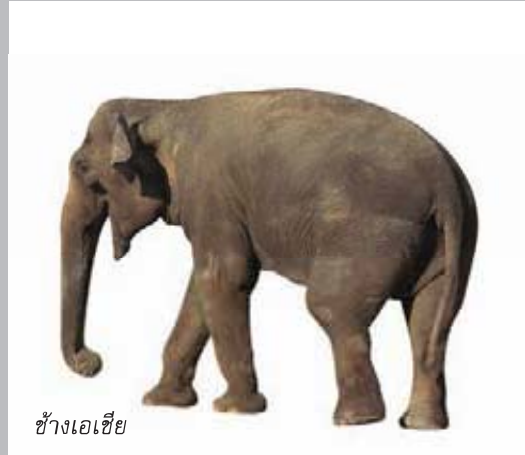
คงอยู่อย่างยั่งยืนสืบไป

ช้าง

ท่านรู้ไหมว่า
ในโลกนี้มีช้างอยู่ที่สายพันธุ์?
บางท่านอาจจะรู้ว่ามียู่ 2 สายพันธุ์
 หรือ 2 ตระกูลใหญ่ ๆ
 คือ ช้างเอเชีย และช้างแอฟริกา

ช้างเอเชีย

ช้างเอเชีย มีชื่อว่า *Elephas maximus* ได้แก่ ช้างที่อาศัยอยู่ตามป่าในประเทศไทย อินเดีย พม่า มอญ กัมพูชา ศรีลังกา และมาเลเซีย เป็นต้น ช้างเอเชียมีขนาด ความสูงในขณะที่มีความสมบูรณ์เต็มที่ เฉลี่ยวัดจากปลาย ขาหน้าถึงไหล่ประมาณ 3 ม. หัวโทนก มองจากข้างหน้าจะเห็นเป็น 2 ลอน กะโหลกหัวใหญ่ มีมันสมองมาก

จึงเฉลียวฉลาด สามารถนำมาฝึก ให้แสดงท่าทางต่างๆ หรือทำงาน ได้ ใญ่เป็นแผ่นกว้าง (แต่ไม่ใหญ่ มาก) และชอบหูด้านบนอยู่ใน ระดับหัวช้าง ปลายวงมีจอยเดี่ยว หลังโค้งแลเห็นชัด เท้าหน้ามีเล็บ ช้างละ 5 เล็บ เท้าหลังมีช้างละ 4 เล็บ ช้างเอเชียรวมทั้งช้างไทย ถ้า เป็นช้างตัวผู้ที่เรียกว่า **ช้างพลาย** จะมิงา ส่วนช้างตัวเมีย ที่เรียกว่า **ช้างพัง** ตามปกติจะไม่มิงา หรือ บางครั้งอาจมิงาสั้นๆ เรียกว่า **ขนาย** ช้างพลายที่ไม่มิงาเรียกว่า **ช้างสืออ**

ช้างเอเชียที่ถูกพันธนาการ และถูกตัดงา

ช้างแอฟริกา

ช้างแอฟริกา มีชื่อว่า *Loxodonta africana* เป็นช้างที่สูงกว่าช้างเอเชีย แต่หัวจะเล็กกว่าอย่างเห็นได้ชัด และมีโหนกที่หัวเพียง 1 ลอน ลักษณะที่แตกต่างกับช้างเอเชียที่เห็นชัดอีกอย่างหนึ่ง คือ มีใบหูใหญ่กว่า มีขอบหูด้านบนสูงกว่าระดับของหัวช้าง เมื่อกางออกเต็มที่จะเห็นว่าใบหูใหญ่มาก ปลายวงมี 2 จงอย เท้าหน้ามีเล็บข้างละ 5 เล็บ เท้าหลังมีเล็บข้างละ 3 เล็บ เป็นช้างที่ **มีความฉลาดน้อยกว่าช้างเอเชียและดูร้ายกว่า**

หอกจากช้าง 2 สายพันธุ์ดังกล่าวแล้ว ยังมีช้างแอฟริกาอีกจำพวกหนึ่งที่มีขนาดเล็ก คือ สูงประมาณ 2 ม. เรียกว่า **ช้างแคระ** หรือ Pygmy elephant อาศัยอยู่ตามแถบลุ่มแม่น้ำคองโก **ปัจจุบันนี้มีเหลืออยู่น้อย เพราะชาวแอฟริกาชอบล่าช้างชนิดนี้เอาเนื้อไปใช้เป็นอาหารกันมาก**

ประเทศไทยเราก็เคยมีช้างขนาดเล็กที่เรียกกันว่า ช้างค่อม หรือ ช้างแคระ มีขนาดเท่าควาย อาศัยอยู่ตามป่าชายทะเลสาบ

ในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา **มีผู้เคยพบเห็นช้างนี้ครั้งสุดท้ายเมื่อประมาณ 30 ปีมาแล้ว ปัจจุบัน คงสูญพันธุ์ไปแล้วจริง ๆ จึงเป็นเรื่องที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่ง**

ช้าง/ลูกช้างแอฟริกา

หาไม่แล้ว

ประเทศไทยเราก็คงจะได้ชื่อว่า

เป็นประเทศที่มีสัตว์หายากอีกชนิดหนึ่ง

คือ ช้างแคระ

เหลือให้ชาวโลกได้เห็นเป็นบุญตา

นกกาบบัว เป็นนกอพยพอาศัยตัวป่า
ทางภาคใต้ของเรานี้เอง มีชื่อเรียก
ภาษาอังกฤษว่า *Painted stork*
และชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า
Mycteria leucocephala

นกกาบบัว

นกกาบบัว เป็นนกจำพวกเดียวกับนกกระสา ที่หลาย ๆ คนคงรู้จักและคุ้นหูกันเป็นอย่างดี เป็นนกน้ำขนาดใหญ่ มีความสูงขณะยืนประมาณ 90 เซนติเมตร ขนลำตัวเป็นสีขาวนวล มีขนแซมละเอียดสีดำ เหลือบเขียวบนหลัง และมีแต้มสีชมพูอย่างลึบดอกกุหลาบบนปีก และส่วนหลังตอนล่าง คล้ายมีโครมาแตงแต้มสีชมพูสดไว้ มันจึงมีสมญานามในหมู่ชาวต่างชาติว่า **Painted stork** ส่วนนอกของมันก็มีลายแถบสีดำคาดขนปีกบินและขนหางเป็นสีดำ จงอยปากสีออกเหลือง หน้ที่หน้าสีเหลืองเป็นมัน ขาสีน้ำตาลจนเกือบแดง นกอายุน้อยขนบนลำตัวจะมีสีน้ำตาลอ่อน และนี่คงเป็นเหตุผลที่ทำให้เค้าถึงเรียกมันว่านกกาบบัว เพราะถ้าลองมองเจ้านกกาบบัว โดยเอาหัวมันที่มกลงไปในน้ำ แล้วยกส่วนกันมันชูขึ้นฟ้า เราจะสังเกตเห็นว่า ตัวมันคล้าย **ดอกบัวตูม** มาก

นกกาบบัวเป็นนกอีกชนิดหนึ่งซึ่งอาจกล่าวได้ว่าใกล้จะสูญพันธุ์ไปจากเมืองไทย ทั้งนี้ เพราะพวกมันถูกล่ามาเป็นเวลานานแล้ว นกกาบบัวเป็นนกที่มีขนาดใหญ่ สะดุดตา จึงตกเป็นเป้าสายตาในการล่าอย่างหนัก ไม่ว่าจะจากมนุษย์ผู้โหดร้าย หรือการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่ไม่อาจจะคาดการณ์ได้ **นกกาบบัว** จะวางไข่ช่วงเดือนตุลาคมจนถึงเดือนมีนาคม บริเวณทะเลน้อย แต่นำสารที่ **ที่วางไข่ของนกเหล่านี้** ซึ่ง มีเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย คือ **ทะเลน้อย** ก็ยังมีคนและสัตว์ที่กินเนื้ออื่นๆ เข้าไปขโมยไข่และลูกอ่อนในรังอยู่เป็นประจำ ประเทศไทยในอดีตนั้นเคยมีนกกาบบัวหากินอยู่ตามท้องนาและหนองบึงขนาดใหญ่ ที่ห่างไกลจากหมู่บ้านคน บางครั้งก็พบตามชายทะเลที่เป็นดินเลนที่ **วัดไผ่ล้อม อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี** ก็เคยมีนกกาบบัวมาอาศัยหลับนอนปะปนกับนกปากห่าง แต่ **ปัจจุบันเหลืออยู่เพียงแห่งเดียวเท่านั้นคือ ที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยจังหวัดพัทลุง** ชาวบ้านเล่าว่า แต่ก่อนมีนกกาบบัวอยู่ถึง 40 ตัว และมีรังอยู่ 10 รัง แต่ในปี พ.ศ. 2523 ปรากฏว่า พบนกกาบบัวเพียง 15 ตัว และมีรังอยู่ 4 รัง ปัจจุบันจำนวนนกกาบบัวเหลือทำรังอยู่เพียง 1-2 คู่เท่านั้น จนน่ากลัวว่านกกาบบัวจะ **สูญพันธุ์** ไปในไม่ช้านี้เป็นแน่

พฤติกรรมของเจ้านกกาบบัวในเวลาหากิน พวกมันชอบกินอาหารจำพวกปลา กบ เขียด ลูกปู และแมลงต่างๆ โดยการลุยลงไปในน้ำ จุ่มจงอยปากลงไปหาอาหารตามโคลนตม หรืออาจหาเหยื่อด้วยการยื่นกางปีก ก้มตัวหนึ่งและอำปากแช่อยู่ในน้ำ รอจังหวะเมื่อเหยื่อผ่านมาก็จะจับทันที ใช้โคนปากอันคมกริบขบข้ำจนตาย แล้วจึงกลืนเหยื่อเข้าไป เมื่อกินอาหารจนอิ่มแล้วก็บินขึ้นไปเกาะพักผ่อนรับลมเย็นบนยอดไม้สูงๆ ถ้าวันไหนอากาศร้อนอบอ้าว พวกมันชอบที่จะกางปีกออกเต็มที่เพื่อระบายความร้อนในตัวออกไป ปกติมักไม่พบเห็นนกกาบบัวครั้งละหลายตัวนอกจากในฤดูผสมพันธุ์ ซึ่งนกจะพากันมาชุมนุมทำรังวางไข่บนต้นไม้ต้นเดียวกันหรือต้นไม้ใกล้ๆ กันนั่นเอง

ฤดูผสมพันธุ์ ของนกกาบบัวอยู่ในช่วงระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน พวกมันเป็น **นกรักเดียวใจเดียว** เพราะมันจะไม่มีทางสลบคู่ผสมพันธุ์กันเด็ดขาด ตลอดฤดูกาลหรืออาจตลอดชีวิตก็ได้ เมื่อถึงฤดูผสมพันธุ์ นกกาบบัวจะพากันบินไปยังต้นไม้ต้นเดิมที่เคยใช้ทำรังวางไข่ทุกๆ ปี โดยจะพากันมารวมเป็นฝูงและทำรังบนต้นไม้ต้นเดียวกันหรือใกล้ๆ กัน ต้นที่เลือกทำรังนี้จะเป็นต้นไม้สูงๆ เช่น ต้นยาง และต้นเตี้ยะ

โดยเลือกทำรังบนยอดไม้ รังสร้างแบบหยาบๆ ด้วยเศษไม้และกิ่งไม้แห้งบ้างสดบ้างตามแต่ทรัพยากรที่หาได้ บางทีก็เป็นถาวรใช้เวลาก่อประมาณ 2-3 วัน แล้วจึงเริ่มผสมพันธุ์และวางไข่ นกกาบบัววางไข่ ครั้งละ 3-5 ฟอง แต่อาจจะถึง 6 ฟอง ก็ได้ เปลือกไข่เป็นสีขาวด้านๆ ไม้เป็นเงา มีขนาดยาวโดยเฉลี่ย 6.5 ซม. กว้าง 4.5 ซม. นกตัวผู้และตัวเมียจะช่วยกัน โดยการผลัดกันกกไข่ลูกน้อยจนกระทั่งไข่ฟักออกเป็นตัว โดยใช้เวลาประมาณ 30 - 31 วัน ในบางครั้งนกตัวที่กำลังกกไข่อาจจะลุกขึ้นจากรังและยืนอยู่เหนือรัง โดยกางปีกทั้งสองข้างออกเต็มที่ หรืออที่หัวปีกเล็กน้อย เพื่อระบายความร้อนออกจากตัวและเพื่อบังไข่ หรือลูกนกตัวน้อยมิให้ถูกแดดมากเกินไป เมื่อนกตัวที่ไม่ได้กกไข่กลับมารังถึงรัง นกตัวที่กกไข่ก็จะบินออกไป **หักทลายด้วยการเอาปากไปแตะกัน** ทั้งนกตัวผู้และนกตัวเมียจะหวงไข่และรังของมันมาก พวกมันจะไม่ยอมทิ้งรังอยู่ตามลำพัง เพราะบางครั้งอาจมีอีกา หรือนกชนิดอื่นๆ มาคาบเอาไข่ไปกินก็ได้ นกตัวผู้และตัวเมียจะต้องดูแลลูกนกจนกระทั่งโตเต็มวัยเมื่อมีอายุ 3 ปี

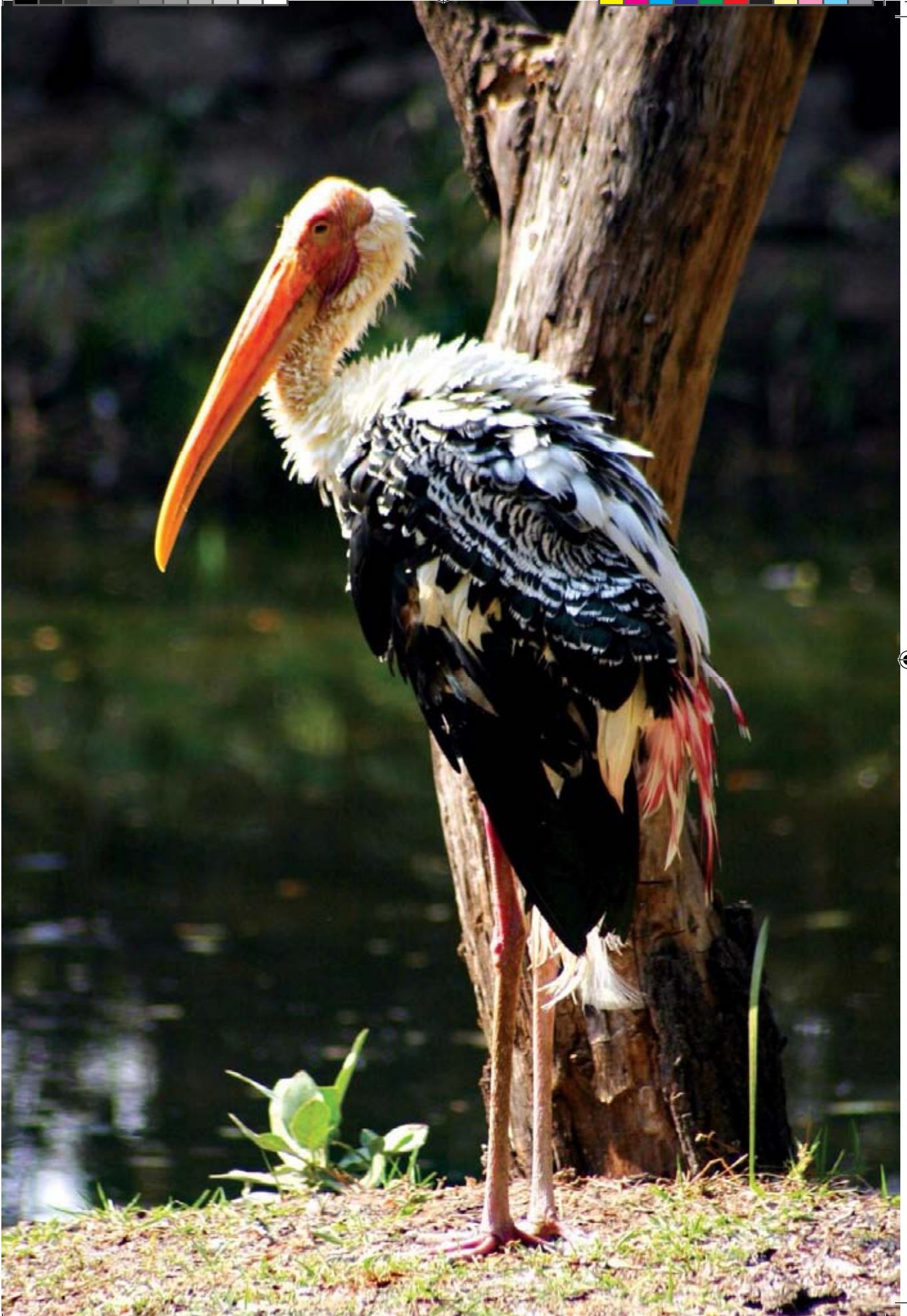

นกกาบบัวรักเดียวใจเดียว

เราคงเห็นแล้วว่านกกาบบัวเหล่านี้เป็นนกที่มีเสน่ห์เพียงไร **พฤติกรรมต่างๆ ที่มันแสดงออก ไม่ได้ต่างอะไรกับพฤติกรรมของมนุษย์เราเลย** พวกมันเป็นสัตว์ที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคม ถึงแม้จะเป็นเพียงสังคมเล็กๆ ก็ตามแต่ก็มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความรักความผูกพันกับคู่และลูกๆ ของมันมีสัมพันธภาพที่เรียกได้ว่าแน่นแฟ้นกลมกลืน นกจำพวกนี้ใกล้ที่จะสูญพันธุ์ไปจากประเทศไทยเต็มที่

เราในฐานะที่เป็นทรัพยากรหนึ่งบนโลกใบเดียวกันนี้ ก็ควรเร่งช่วยกันศึกษารณรงค์และอนุรักษ์นกกาบบัวไว้ **ก่อนที่จะไม่มีอะไรหลงเหลือให้ชื่นชมอีกเลย**

โลมาอิรวดี

ที่หลายคนเคยได้ยินชื่อ
แต่ไม่ค่อยมีโอกาส
พบเห็นตัวจริงเป็น ๆ

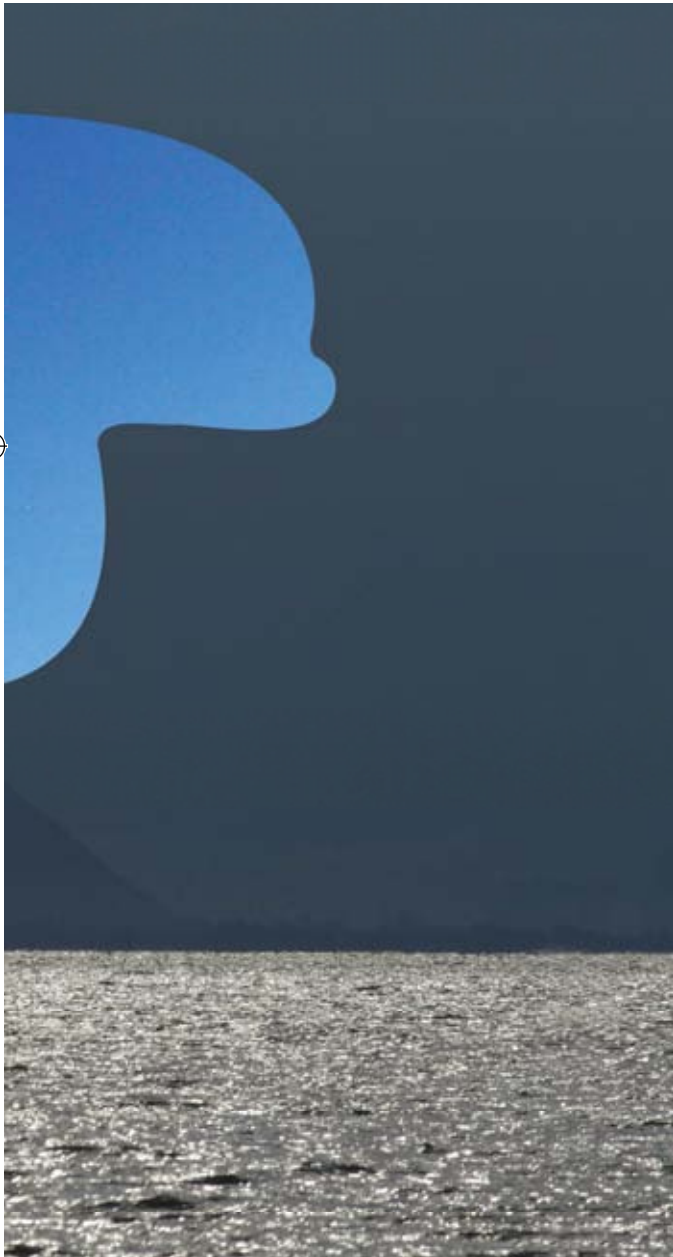

โลมาอิรวดี เป็นโลมาชนิดหนึ่ง **ที่สามารถอาศัยได้ทั้งน้ำจืดและน้ำเค็ม** แต่อาศัยอยู่ในน้ำจืดมากกว่า โลมาชนิดนี้หายใจด้วยปอด มีรูปร่างเพรียว ผิวหนังเรียบ ไม่มีขน ไม่มีขาหลัง ลำตัวสีเทาเข้ม หัวโหนกค่อนข้างกลม ไม่มีงอย ปากยื่นยาวเหมือนโลมาชนิดอื่น แต่ปากค่อนข้างงุ้ม เต็มไปด้วยฟันแหลมคม ครีบหลังทรงสามเหลี่ยมปลายกลมมน ขนาดค่อนข้างเล็กเมื่อเทียบกับโลมาชนิดอื่น ว่ายน้ำค่อนข้างช้า มักโผล่ครีบหลังขึ้นมาให้เห็นเพียงช่วงสั้นๆ ชอบโผล่ส่วนหัวขึ้นมาเหนือน้ำและมองออกไปโดยรอบ แม่โลมาตั้งท้องประมาณ 14 เดือน สามารถมีลูกได้เพียงครั้งละ 1 ตัว ลูกโลมาแรกเกิด ยาวประมาณ 1 ม. มีน้ำหนัก

ประมาณ 10-12 กก. และลูกโลมาต้องกินนมแม่จนอายุได้ 2 ปี **โลมาอิรวดี** เป็น **โลมาหัวบาตร** ชนิดหนึ่ง แต่ต่างจากโลมาหัวบาตรชนิดอื่นๆ ตรงที่ **โลมาอิรวดีตัวใหญ่กว่า และมีครีบหลังรูปสามเหลี่ยมโค้งมน สีของลำตัวจะเป็นสีน้ำเงินเทาตลอดตัว บริเวณท้องจะมีสีจางลง** แต่โลมาหัวบาตรชนิดอื่นไม่มีครีบหลัง และมีขนาดเล็กกว่า มักเป็นโลมาที่อาศัยใกล้ชายฝั่งในเขตน้ำตื้น แม้จะพบแพร่กระจายในเขตอ่าวไทย แต่ก็พบเห็นได้ยาก เนื่องจากไม่มีครีบหลังให้สังเกต

การพบโลมาในทะเลสาบสงขลานั้น มักจะพบได้ในช่วงลมสงบตอนเช้าที่มีอากาศเย็น รายงานปี พ.ศ. 2533 พบซากโลมาอิรวดีรวม 45 ตัวในทะเลสาบ เป็นที่น่าตกใจมาก ว่าการพบเห็นโลมาอิรวดีมีน้อย แต่กลับพบซากมากกว่า สาเหตุที่พบซากของโลมาอิรวดี มี 2 สาเหตุ คือ

1. ติดเครื่องมือจับสัตว์น้ำของชาวประมง จำพวกอวน ไซ ตาข่ายจับปลา
2. ลักษณะทางพันธุกรรมอันเนื่องมาจากการผสมพันธุ์เลือดชิด

โลมาอิรวดีที่ติดอวนชาวประมง

สถานการณ์ความอยู่รอดของโลมาอิรวดีทั่วโลกกำลังตกอยู่ในภวะน่าเป็นห่วง อาจจะสูญสิ้นไปจากท้องทะเลสาบในอีกไม่นาน รวมทั้งในประเทศไทยเองที่ทะเลสาบสงขลา

นอกจากจำนวนประชากรโลมาอิรวดีจะมีน้อยเนื่องจากลักษณะทางชีววิทยา หรือพฤติกรรมของโลมาที่มีความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์อยู่เสมอ เช่น **ความต้องการพื้นที่อาศัยที่มีลักษณะจำเพาะ** หรือการ **ตกถูกเพียงคราวละ 1 ตัว** แล้ว สาเหตุหลักๆ ที่จำนวนของโลมาอิรวดียังลดลงอย่างรวดเร็วเห็นจะหนีไม่พ้น **มนุษย์** อีกเช่นเคย **กิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์** **คุกคามสัตว์ร่วมโลกทุกชนิด รวมทั้งโลมาอิรวดีด้วย**

ชนรุ่นน้ำฯ **ควรตระหนักถึงความสำคัญของสัตว์ชนิดที่หายากและใกล้จะสูญพันธุ์นี้** และควรร่วมมือในเรื่องการกำหนดเขตการอนุรักษ์ที่ชัดเจน ในบริเวณที่พบโลมาบ่อยครั้ง ในทะเลสาบสงขลาตอนกลางแห่งนี้ !

ปลาพรหม

วันนี้

ถ้าเราไม่ช่วยกัน

อนุรักษ์ตัวที่เหลือไว้

และเปิดโอกาสให้มัน

ได้แพร่พันธุ์มากขึ้น

วันหน้า เราคงจะไม่ได้เห็น

สัตว์น้ำในทะเลสาบสงขลา

ที่เราเรียกกันว่า

'ปลาพรหม'

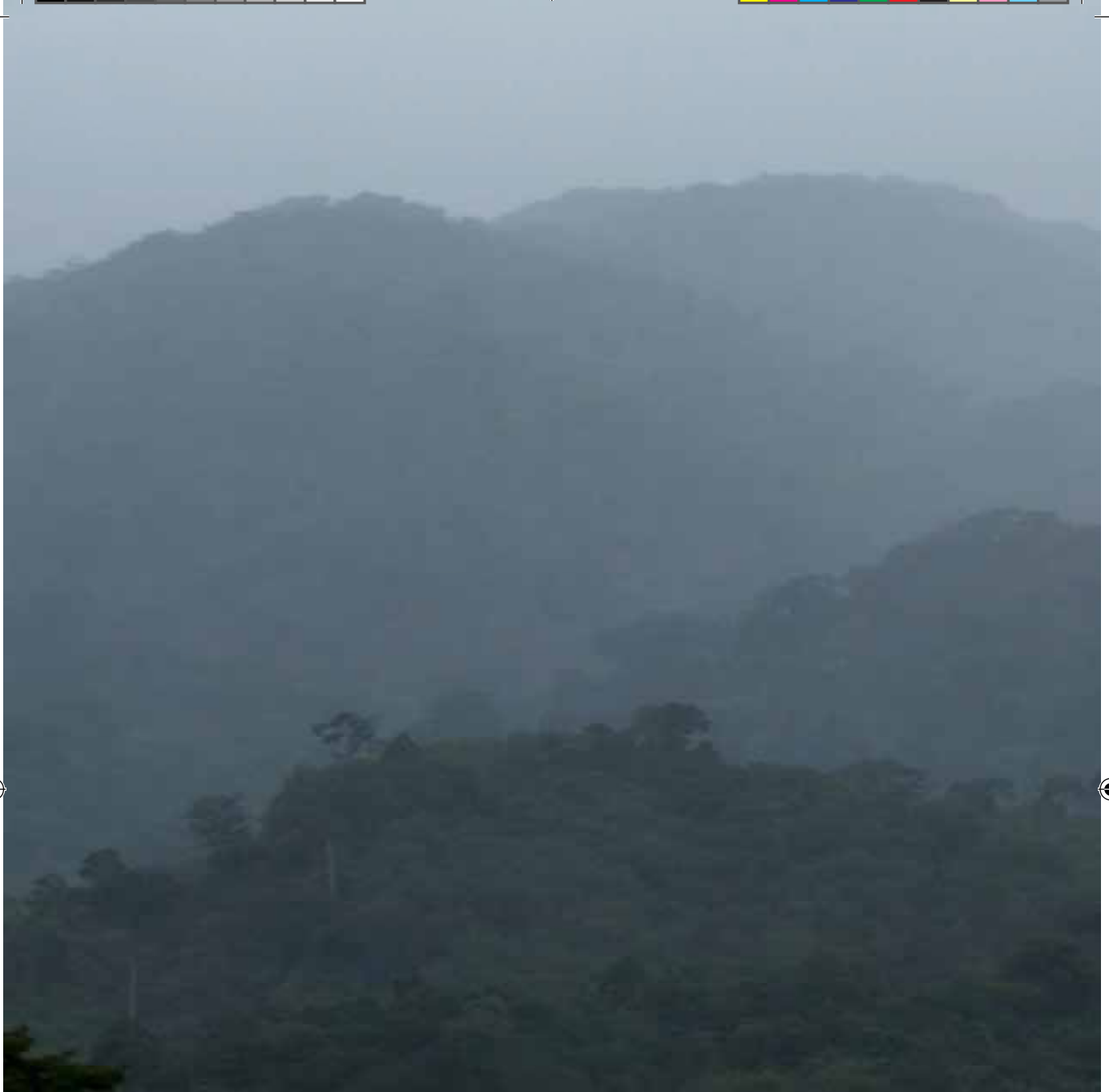
อีกเลย

ปลาพรหม เป็นสัตว์น้ำจืดที่พบในทะเลสาบสงขลา มีชื่อสามัญว่า Greater bony lipped barb และชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Osteocheilus melanopleura* เป็นปลาที่มักอยู่รวมกันเป็นฝูงใหญ่ ลำตัวยาวประมาณ 13 - 50 ซม. หัวฟู ปากอยู่ต่ำ และมีขนาดเล็กริมฝีปากล่างมีติ่งเนื้อเล็กอยู่รวมกันเป็นกระจุก บริเวณข้างลำตัวเหนือครีบอก มีแถบสีดำพาดตามขวาง 1 แถบ เพศผู้และเพศเมียมีลักษณะภายนอกเหมือนกัน เป็นปลาที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในสกุลเดียวกัน จะกินอาหารจำพวกตะไคร่น้ำ พืชน้ำ อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำนิ่งและน้ำไหล เคยพบทั่วไปในลำน้ำ ลำคลอง หนอง บึง และอ่างเก็บน้ำทั่วไป **บริเวณที่เคยพบปลาชนิดนี้ในทะเลสาบสงขลา คือ ช่วงแหลมจองถนนกับเกาะใหญ่ อำเภอกระแจะสินธุ์ จรดปลายสุดทิศเหนือของทะเลหลวงและทะเลน้อย**

แต่ก่อนปลาชนิดนี้มีมาก แต่เนื่องจากคนนิยมจับมาทำเป็นอาหาร จึงทำให้พวกมันเหลืออยู่น้อยเต็มที ผู้จับมักไม่ได้ตระหนักว่าแม้สิ่งใดจะมีมาก แต่หากใช้มากจับมากเกินไปก็หมดไป **ปัจจุบัน ปลาพรหมในทะเลสาบสงขลา แทบจะหมดสิ้นไปจากท้องทะเลสาบแล้ว**

และเมื่อใดมีการจับได้ก็มักมีความยินดีที่ได้กินของอร่อยอีก และไม่ใช่นิดที่ยังเห็นมันหลงเหลืออยู่ดังที่ควรจะเป็น

ทิวเขา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง

ป่าต้นน้ำ คือป่าไม้ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในที่เนินหรือที่สูง ที่มีพรรณไม้ และพันธุ์สัตว์นานาชนิด อยู่รวมกัน
 ร่วมกันอย่างมีระบบ ทั้งในเรื่องการแข่งขันแย่งกันอยู่แย่งกันเป็นใหญ่ และการถ้อยทีถ้อยอาศัยให้
 ร่มเงาและเป็นอาหารแก่กันและกัน ป่าต้นน้ำมักมีน้ำสมชื่อ เพราะฝนมักชอบตกในป่า และเป็นน้ำในช่วง
 ต้นๆ ของการเดินทางของน้ำฝนอีกด้วย น้ำฝนที่ตกลงมาในป่าใหญ่ที่เขียวชอุ่มจะถูกดูดซับไว้ในดินและใน
 ต้นไม้ ส่วนที่เกินจากความต้องการ หรือที่เกินจากความสามารถในการดูดซับไว้ในเวลาที่น้ำซึมผ่าน

ป่าต้นน้ำ

ก็จะไหลรวมตัวกันไปตามผิวดินเป็นสายน้ำ ลำน้ำ ลำคลอง พรุ ห้วย หนอง บึง ฯลฯ ซึ่งอยู่ในที่ที่ต่ำกว่าและไหลลงสู่ทะเลสาบหรือทะเลในที่สุด ระหว่างทางบางครั้งน้ำก็จะรวมตัวกันตกจากที่สูงเป็นน้ำตก บางครั้งก็มากจนเป็นน้ำหลากในที่ลาด และน้ำท่วมในที่ลุ่ม และโดยที่น้ำบางส่วนที่ถูกดูดซับไว้ในดินก็จะไหลซึมลงไปรวมตัวกันได้ดินในชั้นดินอุ้มน้ำกลายเป็นน้ำบาดาล บางครั้งบางที่ที่มีภูมิประเทศรอบข้างที่เหมาะสมก็จะเกิดเป็นน้ำพุ

ลุ่มน้ำควมต้องมึน้ำ และน้ำกับป่าต้นน้ำอยู่คู่กันแยกกันไม่ออก น้ำให้ชีวิตและป่าชิมชับชีวิตไว้
สิ่งมีชีวิตมากมายที่อยู่ในป่าไม้ ทั้งสัตว์น้ำ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ปีก แมลง
หนอน ทาก ฯลฯ และต้นไม้เอง ล้วนมีส่วนในความอยู่รอดของตัวเอง และของผู้อื่น การเกิดสิ่งหนึ่งและการ
อยู่รอดของสิ่งหนึ่ง มักหมายถึงการตาย หรือการสละของอีกหลายๆ สิ่ง และการตาย หรือการสละของ
สิ่งหนึ่ง ก็มักหมายถึงการเกิดและการอยู่รอดของอีกหลายๆ สิ่ง

ถ้าท่านเป็นพุทธศาสนิกชน เวลาเข้าวัดและมีการสวดมนต์กรวดน้ำ ท่านคงเคยได้ยินคำสวดเริ่มต้นว่า “**ยถา วาริระหาปุราราปะริปุเรนติสาคะรัง.....สัพเพปุเรนตุสังกัปปา จันโทปปีณณะโรโส ยถา มณีโชติโรโส ยถา**” ซึ่งแปลความรวบยอดได้ว่า “**ห้วงน้ำที่เต็มย่อมยังสมุทรสาครให้บริบูรณ์ให้ฉันใด ขอความดำรงทั้งปวงจงเต็มเหมือนพระจันทร์วันเพ็ญ เหมือนแก้วมณีอันสว่างไสว**” และคงทำให้ท่านคล้อยตามและเห็นความสำคัญของน้ำ ที่พระท่านนำมาอุปมาอุปไมยอย่างมีความหมายลึกซึ้งมานับพันๆ ปี

สมดุลระบบนิเวศถูกพัฒนาขึ้นอยู่มายาวนาน จวบจนมนุษย์อุบัติขึ้น

น้ำตกไพรวัลย์ จังหวัดพิจิตร

มนุษย์ในระยะต้น เริ่มรู้จักเรียนรู้ที่จะอยู่กับธรรมชาติ ต่อๆ มา ก็พัฒนาความรู้จักใช้ธรรมชาติ และรู้จักควบคุมธรรมชาติ และในหลายๆ ที่ ก็เริ่มมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย หรืออย่างไม่ถูกต้อง จนเกินเลยขีดจำกัด

ความสมดุล และกลายเป็นผู้ทำลายธรรมชาติ ที่น่ากลัวที่สุดเท่าที่โลกรู้จัก ซึ่งบางครั้งก็เปรียบเสมือนหนึ่ง การทำร้ายตัวมนุษย์เอง และทำให้มนุษย์บางส่วนเริ่มตระหนักถึง **การให้ความเคารพธรรมชาติ**

เรามาให้ความเคารพลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา กันเสียหน่อย

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาครอบคลุมพื้นที่กว่าแปดพันตารางกิโลเมตร ในจำนวนนี้เป็นผืนน้ำทะเลสาบประมาณหนึ่งพัน และเหลือส่วนที่เป็นผืนดินประมาณกว่าเจ็ดพัน ผืนดินนี้เป็นที่รับน้ำส่วนหนึ่ง และเป็นพื้นที่ที่ลุ่มน้ำใต้ใช้สำหรับกรออยู่อาศัย การเกษตร ฯลฯ ป่าไม้ที่เคยปกคลุมพื้นที่ขนาดใหญ่มากในอดีตกาลนั้น ค่อยๆ ถูกหักล้างถางพง จนหดหายไปทีละเล็กทีละน้อย อะไรก็ตามตอนที่สีมาก ๆ นั้น ถ้าจะหดหายไปบ้างก็เป็นเรื่องหนึ่ง แต่ตอนที่สีนั้นเหลือน้อยแล้วถ้ายังคงหดหายไปแถบบางครั้งยังหดหายด้วยอัตราเร่งกว่าเดิม ก็จะเป็นเรื่องที่น่าวิตกอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในเรื่องป่าต้นน้ำ เพราะอย่างที่ได้เกริ่นไว้แล้วว่า ป่าไม้คือชีวิต (ของแผ่นดินและของผู้อยู่อาศัยบนแผ่นดิน) และชีวิตนี้กำลังถูกทำร้ายจนเหลือน้อยแล้ว ในบรรดาลุ่มน้ำทั้ง 25 ลุ่มของแผ่นดินไทย มีเพียงลุ่มน้ำเจ้าพระยาลุ่มน้ำเดียว ที่คงเหลือร้อยละของพื้นที่ป่าไม้น้อยกว่าลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา นอกนั้นแล้วมีร้อยละของพื้นที่ป่าไม้มากกว่าลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาทั้งหมด (อ่านเรื่อง “มารู้จักลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาให้มากขึ้นอีกสักหน่อยเถิด”) คงเหลือป่าไม้ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาไม่มากสำหรับการทำความเคารพแล้ว

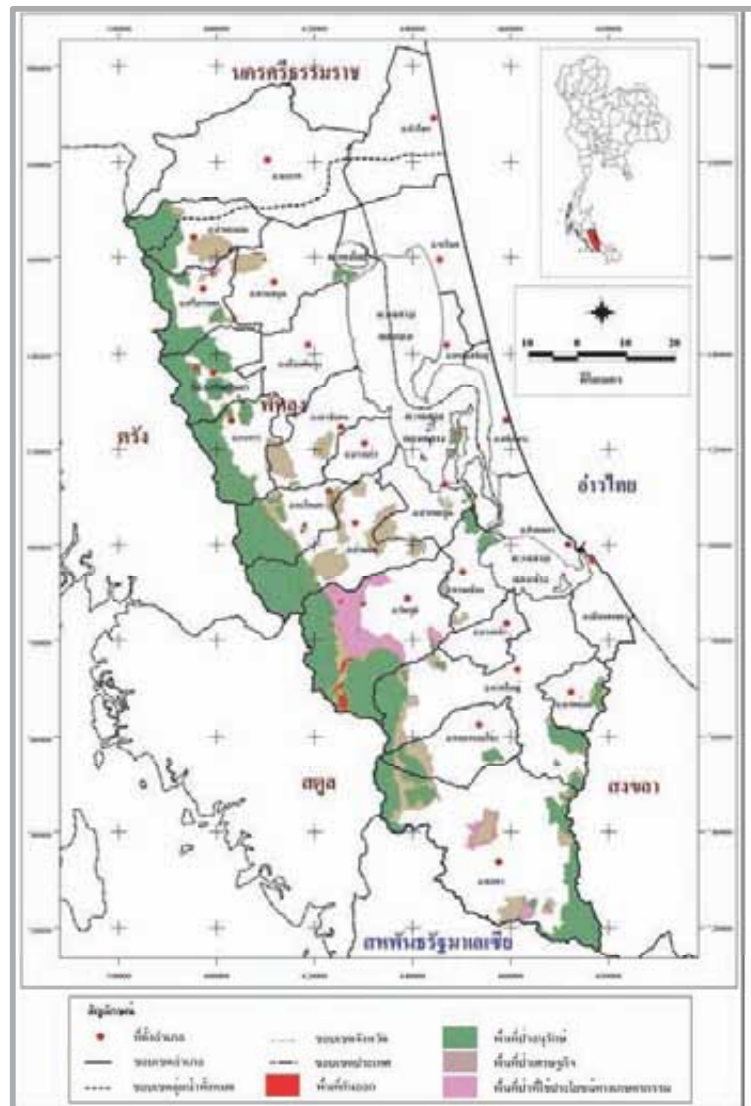
การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้และความเสื่อมโทรมของป่าต้นน้ำ ปัจจัยหลายอย่างเป็นสาเหตุสำคัญของการบุกรุกพื้นที่ป่า เช่น การขาดแคลนที่ทำกิน แรงจูงใจการทำสวนยางพารา รวมทั้งการส่งเสริมของรัฐบาลชุดก่อนๆ ที่ให้มีการเพิ่มผลผลิตยางพาราโดยการขยายพื้นที่ปลูก และการสร้างเขื่อน

ข้อมูลเร็ว ๆ นี้ก่อนถึงปัจจุบันคงจะทำให้เห็นภาพการถูกบุกรุกและความเสื่อมโทรมชัดเจนมากขึ้น การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ที่ดินของกรมส่งเสริมการเกษตรและกรมพัฒนาที่ดินในปี พ.ศ. 2536 และ พ.ศ. 2545 ทำให้เห็นพื้นที่ป่าไม้ลดลง ในขณะที่พื้นที่ปลูกยางพาราและที่อยู่อาศัยมีเพิ่มขึ้น จากการวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์และภาพถ่ายทางอากาศ พบว่ามีการบุกรุกพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายเกิดขึ้นในทุกกลุ่มน้ำย่อยของทะเลสาบสงขลา ในช่วง 10 ปี มีพื้นที่ที่ถูกบุกรุกทั้งสิ้นประมาณหนึ่งแสนห้าหมื่นไร่ หรือประมาณเกือบร้อยละ 20 ของพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย ที่มีอยู่ประมาณเจ็ดแสนแปดหมื่นไร่

พื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่ถูกบุกรุกส่วนใหญ่จะใช้เพื่อปลูกยางพารา ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการใช้ที่ดินที่รุนแรง จางทะเลสาบของดินที่รุนแรง จากการประเมินปริมาณตะกอนที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการปลูกยางพาราในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นหนึ่งและชั้นสอง ที่มีความลาดชันของพื้นที่ร้อยละ 15-50 พบว่าในพื้นที่ลาดชัน 15-35% จะทำให้เกิดตะกอนดิน 5-20 ตัน/ไร่/ปี และที่ลาดชันมากกว่า 35% จะเกิดตะกอนดินประมาณ 20-100 ตัน/ไร่/ปี ซึ่งถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่รุนแรง การสูญเสียพื้นที่ป่าอนุรักษ์เหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ป่าไม้และลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญ

ป่าชุ่มน้ำในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ในภาพรวม ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในปี พ.ศ. 2536 มีพื้นที่ป่าไม้เกือบร้อยละ 20 แต่ในปี พ.ศ. 2545 พื้นที่ป่าไม้ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 13.7 และในบางรายงานระบุว่า ขณะนี้พื้นที่ป่าไม้มีเหลือเพียงไม่ถึงร้อยละ 10 เราจึงอาจสรุปแบบชาวบ้านง่ายๆ ว่า สิบปีเศษที่ผ่านมา ป่าไม้ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาหดหายไปครึ่งหนึ่งจากที่มีเหลืออยู่น้อยนิด และถ้าอัตราไ้ยังคงอยู่ อีกสิบกว่าปีก็จะเหลือเพียงครึ่งหนึ่งของตอนนี คือเหลือ 5% อีกสิบกว่าปีอีกครั้งหนึ่ง เหลือ 2.5% และอีกสิบกว่าปี

อีกครั้งหนึ่งเหลือ 1.25% หรือเหลือพอๆ กับลุ่มแม่เจ้าพระยาที่อยู่บ้วยสุด ภายใน 40-50 ปีข้างหน้า หรือภายในชั่วอายุของชนลุ่มน้ำคนหนึ่งที่เกิดในวันนี้

เราคงต้องถามตัวเองอย่างจริงจังว่า เราอยากเห็นลูกหลานเราได้รับมรดกเช่นนี้หรือไม่ และถ้าคำตอบคือ ไม่! เราควรต้องทำอะไร? และสิ่งแรกที่จะช่วยได้ คือช่วยกันหยุดการบุกรุกป่าและการพัฒนาแบบทำลายล้าง

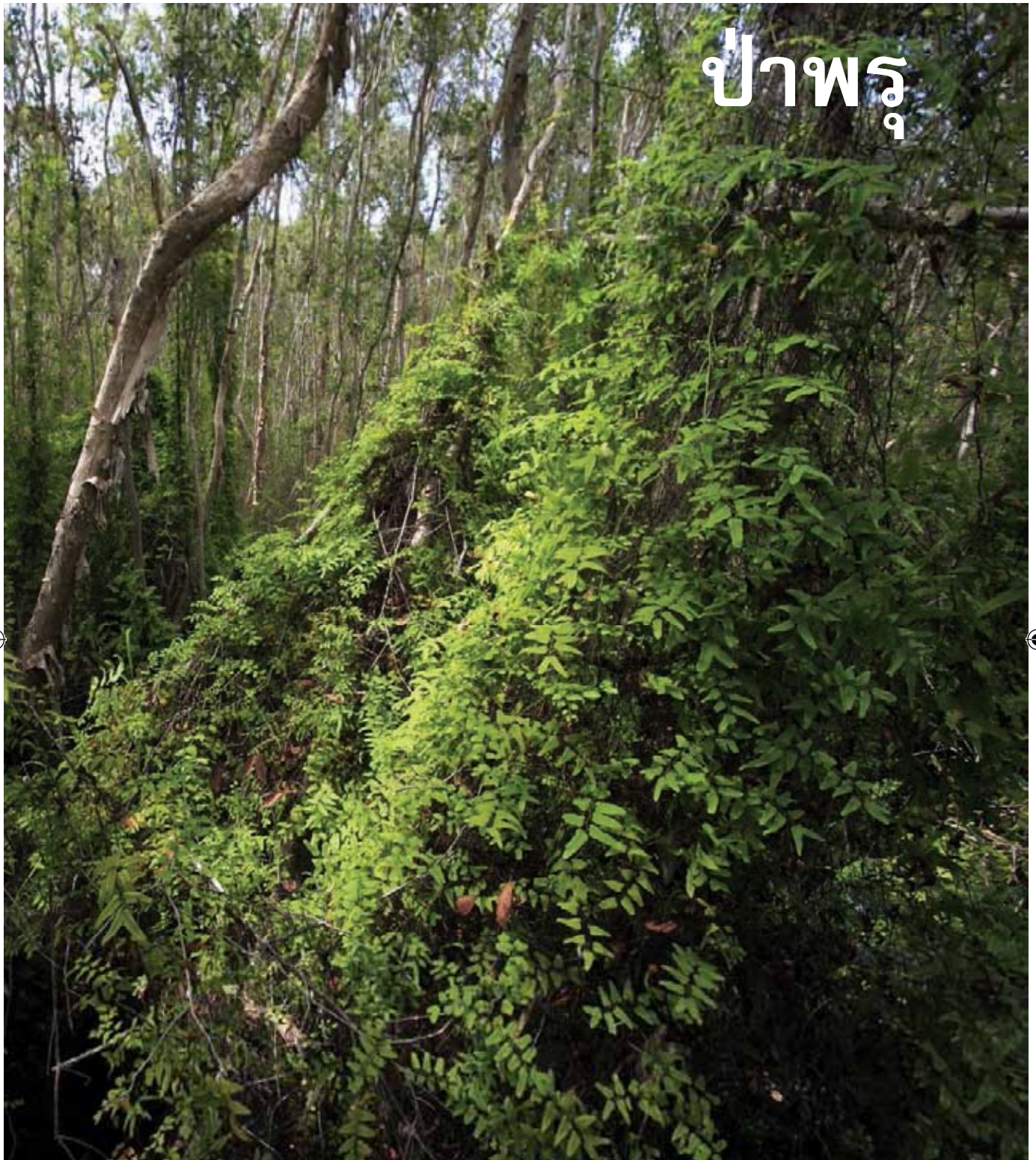

พร หรือป่าพรุ เกิดในภูมิภาคเขตร้อนชื้น ทะเลภาคใต้ตอนล่างที่มีฝนตกชุกและ เป็นที่ราบลุ่มต่ำ หรือมีสภาพเป็นแอ่ง

น้ำจืดขังติดต่อกันตลอดเวลา เป็นสังคมพืชป่าไม้
ไม่ผลัดใบ ลักษณะหนึ่งของพื้นที่ชุ่มน้ำ นอกจาก
น้ำท่วมขังตลอดปี คือ ดินในที่ลุ่มส่วนใหญ่เป็นดิน
อินทรีย์วัตถุที่เกิดจากการทับถมของซากพืชซาก
สัตว์ ทั้งที่ยังไม่ย่อยสลาย และที่ย่อยสลายแล้ว
ทับถมกัน ประมาณ 50-100 ซม. หรือมากกว่า
รับน้ำจากน้ำฝนเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีการระบายน้ำ
ตามธรรมชาติ จากสภาพของพื้นดินที่มีน้ำฝนท่วม
ขังติดต่อกันเป็นเวลานาน น้ำในป่าพรุจึงเป็นน้ำ
จืดที่มีการไหลอย่างช้าๆ และมีสีน้ำตาล และเป็น
น้ำฝาดที่เกิดจากการสลายตัวของซากพืชและ
อินทรีย์วัตถุ อิทธิพลของดินอินทรีย์ชั้นล่าง
แทรกซึมขึ้นมาสู่ดินชั้นบน ทำให้น้ำและดินในป่ามี
สภาพเป็นกรด และเพื่อเป็นการปรับตัวให้เข้ากับ
สิ่งแวดล้อม พรรณไม้ในป่าพรุจึงมีระบบรากพิเศษ
ต่างไปจากพืชในพื้นที่อื่น เช่น ต้นปาล์มหน้าง จะ
มีรากค้ำยันยื่นออกมาจากข้างลำต้นทอดยาวลงสู่
พื้นดิน ต้นกรรตา หรือต้นหงอกค่าง มีรากพูพอน
เป็นแผ่นสูงใหญ่ไว้ค้ำยันลำต้น เป็นต้น

ป่าพรุเป็นแหล่งรวมความหลากหลายทาง
ชีวภาพ เป็นแหล่งพันธุกรรมของพรรณไม้ป่าที่มี
ศักยภาพในเชิงเศรษฐกิจ และพรรณไม้ที่หายาก
อีกหลายชนิด **ปัจจุบันมีคนส่วนน้อยที่รู้จักป่าพรุ
และมองเห็นถึงประโยชน์ของป่าพรุ คนส่วน
มากยังมองไม่เห็นถึงความสำคัญ และมองว่า
เป็นที่รกร้างไร้ประโยชน์ พรุหลายแห่งจึงถูก
บุกรุก ทำลายและถูกเปลี่ยนสภาพ เพื่อนำไปใช้
ประโยชน์ในด้านอื่นๆ เช่น สร้างสิ่งก่อสร้าง
ทำพื้นที่เกษตร เป็นต้น**

ป่าพรุ

ป่าพรุควนชีเสียน จังหวัดพัทลุง

ป่าพรุควนซีเสียน จังหวัดพัทลุง

ในความเป็นจริง พรุมีคุณค่า และคุณประโยชน์มากมาย ได้แก่:

- เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติสำหรับบ้านเรือนและการเกษตร น้ำบางส่วนที่ไหลลงสู่แอ่งลึกลสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในระยะยาวได้
- ช่วยรักษาสภาพภูมิอากาศประจำถิ่น

- เป็นแหล่งรองรับน้ำที่ช่วยป้องกันหรือลดความรุนแรงของอุทกภัย
- เป็นแหล่งเก็บกักตะกอนดินและธาตุอาหาร
- ดูดซับสารพิษบางส่วนออกจากน้ำ โดยเก็บไว้ในตะกอน
- เป็นที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์ที่สำคัญหลายชนิด เนื่องจากพรุมีพืชที่มีระบบรากที่แผ่กว้าง

หรืออาชีพหลักได้ (ทั้งหมดนี้ต้องไม่ดำเนินการในลักษณะที่ไม่มีการควบคุม)

- เป็นแหล่งอาหารของสัตว์
- เป็นแหล่งวางไข่และอนุบาลสัตว์น้ำ
- เป็นแหล่งค้นคว้าศึกษา และวิจัยความรู้ด้านนิเวศวิทยา
- เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมนันทนาการ เช่น การพักผ่อน การท่องเที่ยว และการศึกษาธรรมชาติ เป็นต้น

ป่าพรุ เป็นป่าที่มีสภาพเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม เช่น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของชั้นดินอินทรีย์ และภาวะน้ำแช่ขังในป่าพรุ จะทำให้ระบบนิเวศของป่าพรุธรรมชาติเสียไปพร้อมกับสมดุลธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้ดิน น้ำบริเวณป่าพรุและใกล้เคียงกลายเป็นกรดอย่างรุนแรง จนไม่สามารถประกอบการกิจกรรมหรือแม้แต่นำมาดื่มกินได้ ปลาและสัตว์น้ำต่างๆ สูญหายไปอย่างรวดเร็ว ยิ่งไปกว่านั้น ฤดูร้อนจะแห้งแล้งมากขึ้น น้ำที่เคยมีในพื้นที่ป่าพรุก็แห้งเกิดไฟป่าเผาไหม้ ขาดแหล่งที่ใช้ในการทำมาหากิน ขาดแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ทุกชนิด และขาดสมดุลทางธรรมชาติ

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ยังเหลือป่าพรุที่ยังคงสภาพเดิมอยู่น้อยมาก สถานที่บางแห่งเหลือเพียงชื่อสำหรับชนรุ่นหลังให้กังขา เช่น **บ้านพรุ** อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งยังเหลือ **พรุค่างควา** บริเวณด้านหลังบ้านพรุ ที่พอจะเป็นพรุอยู่เล็กน้อย

ป่าพรุสมบูรณ์ ที่สำคัญระดับซึ่งได้รับการบรรจุในอนุสัญญานานาชาติแรมซา หรือที่เรียกว่า **แรมซาไซด์** มีอยู่ที่ **พรุควนขี้เสียน** ที่อยู่ทางตอนเหนือของทะเลน้อย สถานที่แห่งนี้จะเป็นแหล่งที่ชนลุ่มน้ำ ๖ จะได้ร่วมกันรักษาไว้ และได้ศึกษาสำหรับเป็นแบบอย่างที่จะใช้สำหรับการอนุรักษ์ฟื้นฟูพรุเสื่อมโทรม หรือที่กำลังจะเสื่อมโทรมอื่นๆ รวมทั้ง **พรุควนเคร็ง** ที่อยู่ระหว่างลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา กับลุ่มน้ำปากพนังทางตอนเหนือด้วย

ช่วยในการยึดพื้นพุงลำต้น หรือรากแบบค้ำยัน รวมทั้งรากช่วยหายใจ โผล่เหนือชั้นดินที่มีน้ำหล่อเลี้ยงอยู่ตลอดเวลา

- เป็นแหล่งผลิตก๊าซธรรมชาติที่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้มากมาย ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ พืชหรือแร่ธาตุ เช่น ไม้ที่ใช้ทำถ่าน ไม้ทำเครื่องจักสาน สมุนไพร เป็นต้น ซึ่งผลิตภัณฑ์เหล่านี้สามารถนำมาใช้เองในครัวเรือน หรือเอาไปขายเพื่อหารายได้เสริม

พรุควนขี้เสียน ได้รับการจดทะเบียนเป็นพื้นที่แรมซาร์ไซต์ลำดับที่ 110 ของโลก และแห่งแรกในประเทศไทย เมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2541 [พื้นที่แรมซาร์ไซต์ คือ พื้นที่ที่สหพันธ์นานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (*International Union for Conservation of Nature and Natural Resources; IUCN* หรือที่รู้จักกันในชื่อสามัญต่างๆ ไปด้วยว่า *The World Conservation Union*) ขึ้นบัญชีไว้ในฐานะพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญในภูมิภาคเอเชีย โดยในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามีอยู่เพียง 2 แห่งที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้ก่อนหน้านั้น คือ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย และเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลสาบสงขลา (คูซูด)

พรุควนขี้เสียน ตั้งอยู่ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย อยู่ห่างตอนเหนือสุดของทะเลสาบสงขลา บริเวณเขตรอยต่ออำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง กับอำเภอรโนด จังหวัดสงขลา และกับ

อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช มีพื้นที่ประมาณ 3 พันไร่ สภาพส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีลักษณะเป็นป่าพรุน้ำจืด พรรณไม้ประกอบด้วยไม้เสม็ดขาว ราโพ จูดหนู ต้นเนี่ยน ต้นครุระ ยางนา กาซะ เขียด ทุ่งหญ้า และพวกปาล์มชนิดต่างๆ เช่น กะพ้อ และกะพ้อแดง เป็นต้น ในบริเวณรอยเชื่อมต่อของพื้นที่ที่เป็นพรุกับควน ยังคงพบพืชพวกเสม็ดอยู่เป็นจำนวนมาก

พรุควนขี้เสียน เป็นแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งอาหาร แหล่งทำรังวางไข่ของนกน้ำ ทั้งที่เป็นนกประจำถิ่นและนกอพยพ เช่น นกกระสาแดง นกกาน้ำเล็ก นกยางควาย นกยางเปีย นกแขวก ในฤดูนกอพยพจะพบนกช้อนหอยขาว หรือนกกุลา ซึ่งเป็น นก ที่ อยู่ใน สถานะที่ใกล้สูญพันธุ์ เข้ามาพักอาศัยในตอนกลางคืน

ลูกนกยาง ที่พรควนซีเลียน

ป่าพรุควนอีเสียน จังหวัดพัทลุง

พรุควนเคิ่ง เป็นพรุขนาดใหญ่แห่งหนึ่งของภาคใต้ รองจากพรุโต๊ะแดงในจังหวัดนราธิวาส เคยมีพื้นที่ประมาณกว่าสามร้อยตารางกิโลเมตร หรือเกือบสองแสนไร่ แต่ปัจจุบันเหลือเพียงหนึ่งร้อยสามสิบเจ็ดตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ในบริเวณทางเหนือสุดของทะเลสาบสงขลา ครอบคลุมพื้นที่ที่อยู่ใน 5 อำเภอ คือ อำเภอชะอวด อำเภอหัวไทร และอำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง และอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ด้านตะวันออกของพรุอยู่ห่างจากชายฝั่งทะเลอ่าวไทยประมาณ 14 กม. ด้านตะวันตกห่างจากทางรถไฟสายใต้ 6 กม. ด้านเหนือติดกับคลองชะอวด ด้านใต้ติดกับทะเลน้อย และทะเลสาบตอนบน พื้นที่ส่วนใหญ่จะถูกน้ำท่วมเป็นประจำ โดยเฉพาะในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคมของทุกปี และน้ำจะลดระดับลงในเดือนกุมภาพันธ์และเดือนมีนาคม โดยมีกักแห่งในเดือนเมษายน สันนิษฐานว่า พรุแห่งนี้น่าจะเคยเป็นทะเลและเคยเป็นส่วนหนึ่งของลุ่มน้ำฯ มาก่อน เนื่องจากที่ความลึกประมาณ 1 ม. มีการขุดพบเปลือกหอยชนิดต่างๆ นอกจากนั้นชื่อของหมู่บ้านและสถานที่หลายแห่งในพรุ ก็มีความเกี่ยวข้องกับทะเล เช่น ควน (ทะเล) เลมอง ควนเลตัง ควนเลบง อ่าวใน ฯลฯ ชื่อที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “ควน” ซึ่งมีความหมายถึง “ที่เนินเขา” ในปัจจุบันเชื่อกันว่าเนื่องจากที่เนินเหล่านี้ในอดีตคงเป็นเกาะอยู่กลางน้ำ วิวัฒนาการของป่าพรุ เมื่อมีการตั้งเขินเป็นแผ่นดินทำให้บริเวณนี้กลับกลายเป็นบึงน้ำจืด ที่สังคมพืชของพรุเริ่มขยายตัวจนกลายเป็นป่า พรุตอนล่างส่วนที่ติดกับทะเลน้อยมีพืชจำพวก กก กระจูด และหญ้าตอกลางมีพืชจำพวกเสม็ด และกระจูด และตอนเหนือ มีพืชจำพวกเสม็ดและหญ้า

พรุควนเคิ่ง เป็นแหล่งน้ำที่มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศอื่นๆ หลายแห่งในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาและลุ่มน้ำปากพนัง เทือกเขาบรรทัดทางทิศตะวันตกซึ่งอยู่ห่างออกไป 50 กม. เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารแห่งหนึ่งของพรุ รวมกับน้ำจากเขตภูเขาของ

อำเภอระโนดพิบูลย์ และอำเภอชะอวด พรุควนเคิ่งเปรียบเสมือนจุดรับน้ำกรองตะกอนด้วยป่าธรรมชาติ ก่อนที่น้ำจะระบายลงทะเลน้อยไปสู่ทะเลสาบสงขลาหรือระบายออกไปยังแม่น้ำปากพนัง ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักของลุ่มน้ำปากพนัง เป็นเขตปลูกข้าวที่ใหญ่ที่สุดของภาคใต้ และยังเชื่อมต่อกับคลองแดน ซึ่งคั่นระหว่างอำเภอระโนดจังหวัดสงขลา กับอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช และไหลออกไปสู่อ่าวไทย พรุแห่งนี้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกน้ำนานาชนิด เช่น นกกระสาแดง นกยางดำ นกกาบบัว นกอัญชัญเล็ก นกเป็ดผี ฯลฯ **ความเสื่อมโทรมของพรุซึ่งเป็นแหล่งอาหาร และถิ่นที่อยู่อาศัยของนกเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ปริมาณนกลดน้อยลงไปมาก จนบางชนิดแทบไม่มีหลงเหลืออยู่**

นกตีนเทียน ป่าพรุควนซีเสียน จังหวัดพัทลุง

ป่าพรุสมบูรณ์ซึ่งได้รับการบรรจุในอนุสัญญานานาชาติแรมซ่า

หรือที่เรียกว่า **แรมซ่าไซด์**

มีอยู่ที่ **พรุควนซีเสียน** ด้านเหนือของทะเลน้อย

สถานที่ที่น่าจะเป็นแหล่งที่จะร่วมกันรักษา

สำหรับเป็นแบบอย่างการอนุรักษ์พื้นที่พรุเสื่อมโทรม

หรือที่กำลังจะเสื่อมโทรม

การเปลี่ยนแปลงสภาพป่าของพรุควนเคิ่งที่ **สำคัญ** เกิดขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อประมาณหกสิบกว่าปีก่อน คือ ได้เกิดพายุใหญ่พัดผ่านบริเวณพรุ ต้นไม้ใหญ่น้อย ประมาณสามในสี่ส่วน ล้มระเนระนาด ขอนไม้ตะเคียนที่ขูดพบหลายแห่งในบริเวณพรุ วางนอนไปในทิศทางเดียวกัน หลังการเกิดพายุก็เกิดความแห้งแล้งอย่างรุนแรงตามมา ไฟป่าเกิดขึ้นและไหม้ติดต่อกันทุกปี

บางปีไหม้นานหลายเดือน เผาถึกลงไปถึงดินชั้นล่าง ขณะเดียวกัน อาวุธสงครามที่ตกอยู่ในมือชาวบ้านจำนวนมากทำให้มีการล่าสัตว์ในพรุมากขึ้น จำนวนสัตว์ป่าจึงลดลงอย่างรวดเร็ว หลังพายุและไฟไหม้หน้าดินถูกเปิด ทำให้เสมีตขยายตัวอย่างรวดเร็ว ดินมีสภาพเป็นกรด น้ำเปรี้ยว สัตว์น้ำลดน้อยลง กระจัดถูกทำลายนับพันไร่ ที่ดินถูกจับจอง พรุควนเคิ่งจึงกลายเป็นป่าพรุที่เสื่อมโทรมลง

เป็นประโยชน์กับเจ้าหน้าที่บ้านเมืองที่เกี่ยวข้อง ในการเข้าไปดูแลรักษาพื้นที่ป่าพรุ แต่กลับส่งผลกระทบต่อทำให้ป่าพรุ ยิ่งเสื่อมโทรมเร็วขึ้น และกำลังจะหมดไปในที่สุด

หากการบุกรุกทำลาย

ยังไม่ชลอ

หรือยุติ

ในช่วงชีวิต

ของท่านผู้อ่านทั้งหลาย

ในอนาคตไม่นาน

พรุควนเค็ริง

คงจะเหลือแต่ชื่อ

ไว้ให้ชนรุ่นหลังได้กังขา

นอกจากภัยธรรมชาติ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อป่าพรุ และการบุกรุกที่ทำกินโดยปัจเจกชนชาวบ้าน กิจกรรมการพัฒนาหลายด้านโดยองค์กรและหน่วยงานรัฐ ก็มีผลกระทบต่อสภาพธรรมชาติของพรุอย่างสำคัญโดยเฉพาะการตัดถนนไม่ยกระดับผ่านกลางป่าพรุสำหรับการคมนาคม การเข้าถึงทางถนนทำให้มีการตัดไม้ในป่าพรุออกมาจำนวนมาก ความสะดวกในการคมนาคม ไม่ได้

ป่าชายเลน

ป่าชายเลนฝั่งวัดแหลมหาด อำเภอกะแสสินธุ์ จังหวัดสงขลา

ป่าชายเลน หรือป่าโกงกาง มีชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า *Mangrove forest* ซึ่งแปลมาจากคำภาษาโปรตุเกส *Mangue* ที่หมายถึง กลุ่มสังคมพืชที่ขึ้นอยู่ตามดินเลนชายฝั่งทะเล อีกชื่อหนึ่งของป่านี้คือ *Intertidal forest* ซึ่งแปลว่าป่าในเขตน้ำขึ้นน้ำลง ซึ่งจัดเป็นลักษณะหนึ่งของพื้นที่ชุ่มน้ำ หรือ *Wetland* **พื้นที่ป่าชายเลนของโลกมีทั้งหมดรวมประมาณ 115 ล้านไร่ (ประมาณ 1 ใน 3 ของพื้นที่ประเทศไทย)** กระจัดกระจายอยู่ในเขตร้อน 3 เขตใหญ่คือ

- **บริเวณเขตร้อนแถบเอเชีย** ประมาณ 53 ล้านไร่ หรือเกือบครึ่งหนึ่งของพื้นที่ป่าชายเลน

ทั้งหมด ประเทศที่มีพื้นที่ป่าชายเลนมากที่สุดในเขตร้อนเอเชีย และมากที่สุดในโลกด้วย คือประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งมีป่าชายเลนประมาณ 27 ล้านไร่

- **บริเวณเขตร้อนอเมริกา** ประมาณ 40 ล้านไร่ โดยประเทศบราซิลมีป่าชายเลนมากเป็นที่สองของโลกรองจากประเทศ อินโดนีเซีย กล่าวคือมีประมาณเกือบ 16 ล้านไร่

- **เขตร้อนแอฟริกา** ประมาณ 22 ล้านไร่ โดยประเทศไนจีเรียเป็นประเทศที่มีป่าชายเลนมากที่สุดในเขตนี้นี้ กล่าวคือมีประมาณ 6 ล้านไร่

ใบของต้นโกงกาง

จำสำหรับลูกหลานในอนาคต หากว่าไม่มีการดำเนินการปกป้องคุ้มครองฟื้นฟูรักษ้อย่างเหมาะสม

แหล่งป่าชายเลนที่มากที่สุดของจังหวัดสงขลา คือบริเวณทะเลสาบสงขลาตอนล่างรอบๆ เกาะยอ ตำบลพะวง อำเภอเมือง และยังมีเป็นหย่อมๆ ที่อำเภอจะนะ และอำเภอเทพา สภาพป่าชายเลนในจังหวัดสงขลาส่วนใหญ่มีสภาพเสื่อมโทรมซึ่งได้รับผลจากการทำนากุ้ง และยังมีผลจากการบุกรุกในรูปแบบต่างๆ การก่อสร้างสะพานข้ามเกาะยอก็คืออีกสาเหตุหนึ่ง ที่ทำให้สภาพป่าในบริเวณนี้ต้องถูกแผ้วถาง ปัจจุบันสามารถเห็นสภาพป่าริมชายฝั่งทะเลสาบอยู่บ้างแต่ก็เป็นหย่อมเล็กๆ เท่านั้น

ความสำคัญของป่าชายเลน

ระบบนิเวศป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศที่อยู่ในแนวเชื่อมต่อระหว่างผืนแผ่นดินกับพื้นน้ำทะเลในเขตร้อนและกึ่งร้อนของโลก ซึ่งมีป่าชายเลนขึ้นอยู่เป็นระบบที่นำเอาทรัพยากร น้ำ ดิน และแร่ธาตุต่างๆ จากบกและทะเลมาปรุงแต่งให้เป็นแหล่งทรัพยากรที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ และคุณค่าสูง ขณะเดียวกัน ตัวเองจะทำหน้าที่เป็นป้อมปราการที่คอยปกป้องและรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของสิ่งแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการเป็นแหล่งกำเนิดห่วงโซ่อาหารของมวลมนุษยชาติอย่างยั่งยืน ป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศที่มีคุณค่ามหาศาลและมีความสำคัญต่อมนุษย์หลายรูปแบบ คุณประโยชน์ที่เห็นเด่นชัดคือการป็นแหล่งอาหารและแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำ รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากไม้ชายเลนเพื่อเผาถ่าน เนื่องจากไม้ป่าชายเลนปลุกง่ายและโตเร็วจึงมีรอบการตัดเร็วกว่าป่าบกหลายเท่า นอกจากนี้แล้ว ไม้ในป่าชายเลนยังสามารถใช้ประโยชน์ในรูปแบบอื่นคือ ใช้เป็นไม้ฟืน ไม้เสาเข็มไม้ค้ำยัน ไม้ก่อสร้าง ทำแปปปลา อุปกรณ์ประมง และเฟอร์นิเจอร์ ป่าชายเลนยังเป็นแหล่งทำมาหากินของคนทำอาชีพบริเวณชายฝั่งทะเล โดยอำนาจปัจจัยการดำรงชีพหลายประการ เช่น เปลือกไม้บางชนิด

สถานการณ์ของเรา

ในเขตร้อนเอเชีย ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าชายเลนมากเป็นอันดับ 9 และเคยมีความอุดมสมบูรณ์มากตามแนวชายฝั่ง 24 จังหวัด **พื้นที่ป่าชายเลนที่มีประมาณมากกว่า 2 ล้านไร่ เมื่อต้นพุทธศตวรรษนี้ ลดลงเหลือเพียงประมาณ 1 ล้านไร่ ในปี พ.ศ. 2539 หรือสูญเสียไปประมาณครึ่งหนึ่งในเวลาไม่ถึง 40 ปี** สำหรับจังหวัดรอบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ข้อมูลอย่างเป็นทางการของกรมป่าไม้ระบุว่า ในปี พ.ศ. 2504 จังหวัดสงขลา และจังหวัดพัทลุง มีพื้นที่ป่าชายเลนจังหวัดละประมาณเกือบ 1 หมื่นไร่ แต่ในปี พ.ศ. 2539 พื้นที่ป่าชายเลนในจังหวัดสงขลาลดลงเหลือเพียงไม่ถึง 4 พันไร่ และเหลือเพียงไม่ถึง 1 พันไร่ สำหรับจังหวัดพัทลุง **ด้วยอัตราการสูญเสียป่าชายเลนที่น่าใจหายนี้ ป่าชายเลนรอบลุ่มน้ำฯ คงจะเหลือแต่ความทรง**

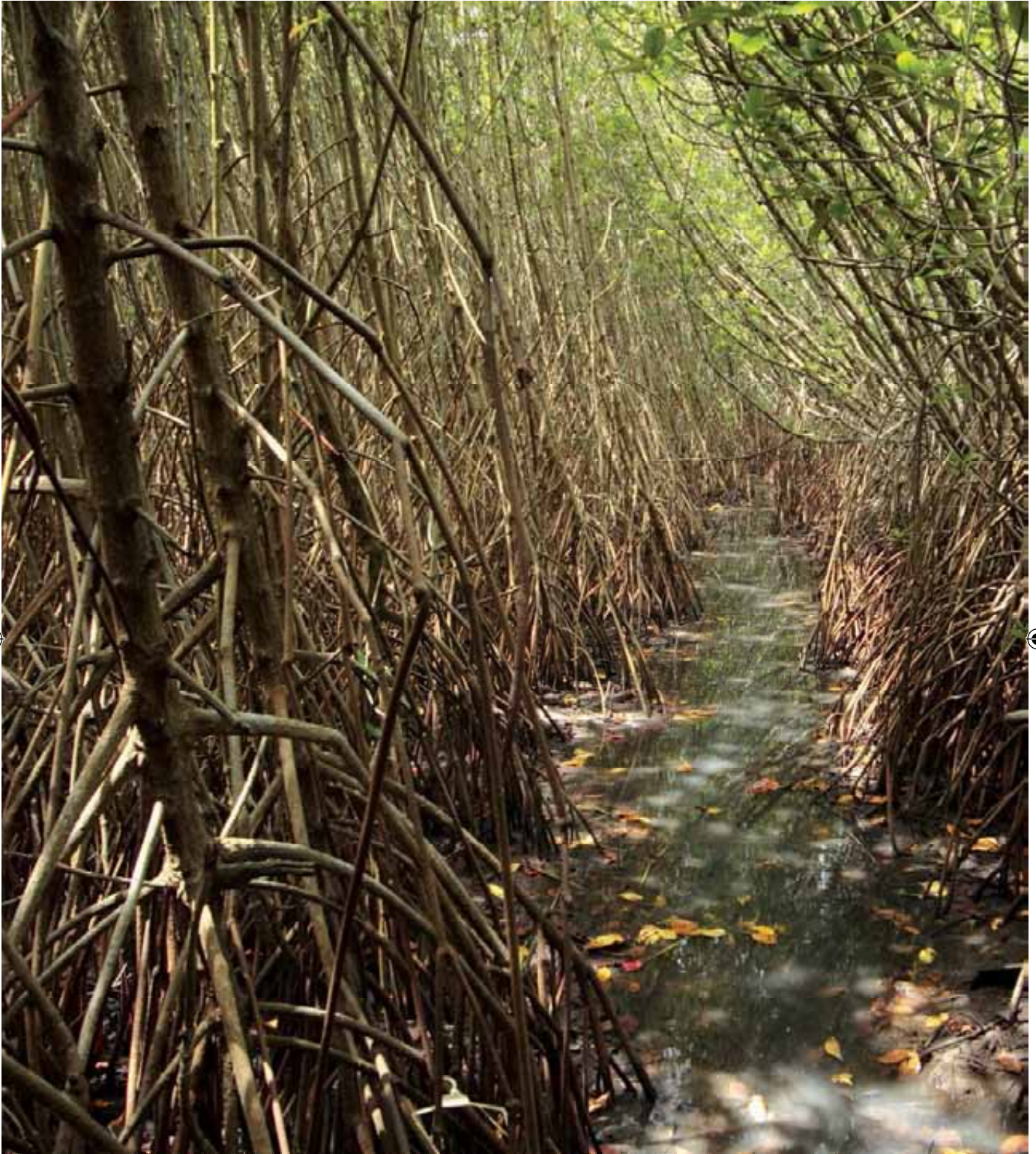
ใช้ย้อมแหอวนเพิ่มความทนทาน ต้นจากให้น้ำตาล และให้ผลกินเป็นของหวาน ใบจากใช้มวนยาสูบ และ มุงหลังคา พืชหลายชนิดใช้เป็นยารักษาโรค เช่น เหงือกปลาหมอ ตาตุ่ม เป็นต้น **ประโยชน์มากมาย มหาศาลเช่นนี้จึงทำให้ป่าชายเลน ถูกถูกล่าใช้ ประโยชน์ จนเกินขอบเขตในหลายพื้นที่**

ระบบนิเวศป่าชายเลนโดยธรรมชาติแล้วจะมีความสมดุลในตัวของมันเอง แต่ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ก็จะเป็นผลทำให้ระบบความสัมพันธ์นี้ถูกทำลายลงจนเกิดเป็นผลเสียขึ้นได้ เช่นถ้าหากพื้นที่ป่าชายเลนถูกบุกรุกทำลาย จำนวนสัตว์น้ำก็จะลดลงตามไปด้วย ตลอดจนอาจเกิดการเน่าเสียของน้ำตามมา ป่าชายเลนยังทำหน้าที่เสมือนเขื่อนป้องกันคลื่นลมจากทะเลที่สามารถซ่อมแซมตัวเองได้เมื่อเกิดพายุ ป่าชายเลนจะช่วยลดความรุนแรงจากลม และลดความเสียหายที่จะเกิดกับบ้านเรือนชายฝั่ง ผู้อาศัยอยู่ตามชายฝั่งทะเลจึงนิยมปลูกไม้ชายเลน ไว้เป็น

แนวหน้าทึบเพื่อช่วยบรรเทาความรุนแรงจากคลื่นลม ขณะเดียวกัน ป่าชายเลนยังทำหน้าที่ดักกรองสิ่งปฏิกูล และสารก่อมลพิษต่างๆ ที่ไหลลงมากับน้ำ ก่อนที่จะไหลลงสู่ทะเล ตะกอนต่างๆ จะถูกจับไว้ รวมถึงคราบน้ำมันจากเครื่องยนต์เรือที่รั่วไหลก็จะถูกดูดซับไว้เช่นกัน ด้านการประมง ป่าชายเลนเป็นแหล่งขยายพันธุ์ และที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำนาชนิด เช่น กุ้งกุลาดำ กุ้งแชบ๊วย กุ้งบางชนิดวางไข่ในทะเลลึก แล้วเข้ามาเติบโตในชายฝั่ง สัตว์น้ำบางชนิดใช้ป่าชายเลนเป็นทั้งแหล่งกำเนิด และอยู่อาศัยจนเติบโตสืบพันธุ์ต่อไป โดยเฉพาะสัตว์น้ำเศรษฐกิจ เช่น ปูทะเล หอยนางรม ปลากระบอก ปลากะรัง นอกจากนี้ ป่าชายเลนยังเป็นต้นกำเนิดของห่วงโซ่อาหารของท้องทะเล เป็นแหล่งผลิตอาหาร โดยสามารถย่อยสลายซากพืชเป็นอินทรีย์สารเกือบ 1 ตันของน้ำหนักรวมต่อพื้นที่ 1 ไร่ และมีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศอื่นอย่างใกล้ชิด ทั้งปะการังและหญ้าทะเล

รากโกงกางที่ป่าชายเลน

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับป่าชายเลน

การลดลงและการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน การลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนอย่างต่อเนื่องเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการกำหนดวางแผนในการจัดการการใช้ประโยชน์ พื้นที่ป่าชายเลนมักไม่มีการวางแผนการจัดการที่ถูกต้องและเหมาะสม หรือไม่ได้ปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน รวมทั้งยังมีการบุกรุกป่าชายเลนเพื่อทำกิจกรรมอย่างอื่น เช่น การทำนาเกลือ การสร้างแหล่งชุมชน แหล่งอุตสาหกรรม ฯลฯ

การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนขาดพื้นฐานของความยั่งยืน การบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนจากอดีตที่ผ่านมา ยังขาดการใช้ข้อมูลพื้นฐานความรู้ และการจัดระบบที่ดี การจัดการบริหารยังดำเนินการในรูปจัดการอย่างแยกส่วน และมักมีการจัดการทรัพยากรแต่ละชนิดเฉพาะด้าน

การมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่เพียงพอ การบริหารจัดการให้ประสบผลสำเร็จบนพื้นฐานของความยั่งยืน จะต้องจัดให้มีกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือราษฎรในพื้นที่ รัฐจะต้องสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้มีสิทธิ์มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจการใช้ทรัพยากรป่าชายเลน และมีสิทธิ์มีส่วนร่วมในการป้องกันรักษาป่าชายเลน

การขาดจิตสำนึก การขาดจิตสำนึกเป็นปัญหาที่สำคัญมาก ป่าชายเลนได้ถูกทำลายเป็นจำนวนมาก และกำลังถูกทำลายอย่างต่อเนื่อง ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ การขาดจิตสำนึกส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้ประโยชน์อย่างถูกต้อง และขาดความร่วมมือในการอนุรักษ์ จึงควรมีการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจและให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนให้มากขึ้น

ปัญหาข้อมูลข่าวสาร การเผยแพร่ข้อมูลข่าวเป็นเรื่องที่สำคัญในการให้ความรู้ประชาชนในท้องถิ่นให้เห็นถึงความสำคัญของการฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าชายเลน ปัญหาที่พบทั่วไป คือข้อมูลมีน้อยไม่ชัดเจน เผยแพร่ไม่ทั่วถึง เข้าใจยาก และข้อมูลจากหลายแหล่งไม่ตรงกันหรือขัดแย้งกัน

ปัญหาทางเทคนิค ปัญหาหลักทางด้านเทคนิค คือปัญหาการทิ้งน้ำเสียลงในพื้นที่ป่าชายเลน ทั้งจากนาเกลือ โรงงานอุตสาหกรรม และจากแหล่งชุมชน โดยไม่มีการบำบัดน้ำเสียก่อนที่จะปล่อยลงไปใ้หน้า

ที่ผ่านๆ มา นโยบายของรัฐด้านป่าชายเลนที่สำคัญมักจะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างไม่ต่อเนื่อง **และต้องหยุดชะงักเพื่อรอนโยบายจากรัฐบาลที่เปลี่ยนใหม่อยู่เสมอ** นอกจากนี้ นโยบายที่กำหนดไว้ในมติคณะรัฐมนตรีมักยังไม่เห็นผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งหมดนี้ ล้วนเป็นสาเหตุที่ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนของประเทศยังคงถูกบุกรุกและถือครอง เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในกิจการอื่นตลอดมา

ในสถานการณ์ปัจจุบัน ป่าชายเลนกำลังอยู่ในภาวะวิกฤต เนื่องจากพื้นที่ป่าจำนวนมาก ถูกทำลายจนหมดสภาพ และพื้นที่ที่เหลืออยู่ได้รับผลกระทบจนเสื่อมสภาพไปเป็นจำนวนไม่น้อย จนเหลือเนื้อที่ลดน้อยลงทุกปี ดังที่ได้กล่าวถึงแล้วข้างต้น แม้ว่ารัฐจะได้ให้ความสำคัญโดยการออกมาตรการต่างๆ ให้กรมป่าไม้ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ รับผิดชอบการปลูกและฟื้นฟูป่าชายเลน แต่ก็มีผลเพียงเพื่อให้อัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนชะลอตัวเท่านั้น

**ถึงเวลาแล้วหรือยัง
ที่ชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
จะต้องช่วยกัน
พิจารณาเรื่องนี้
อย่างจริงจัง...**

“สัตว์บกหลายชนิด ได้หญ้าเป็นอาหาร
สัตว์น้ำในเขตร้อนส่วนใหญ่
ได้อาหารจากป่าชายเลน”

รศ.ดร. นพรัตน์ บำรุงรักษ์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

โพงพาง และ ไช้หนัง

อดีตอุดม

ทะเลสาบสงขลา เคยเป็นทะเลสาบที่มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์น้ำหลายหลากชนิดพันธุ์ในพื้นที่ครอบคลุมกว่าหนึ่งพันตารางกิโลเมตร เป็นที่น่าเสียดายว่าความอุดมสมบูรณ์กำลังเจือจาง กลายเป็นอดีตที่อาจไม่มีวันหวนกลับ ขึ้นอยู่ว่าเราในปัจจุบันจะมีวิธีการและช่วยกันอย่างไร ที่จะไม่ทำลายและทำร้ายทะเลสาบเร็วไป และหรือมากไปกว่านี้

ปัจจุบันปัญหา

ทะเลสาบสงขลาตอนล่าง เป็นบริเวณที่มีการทำประมงหนาแน่นที่สุด ชุมชนประมงริมน้ำประกอบด้วยหมู่บ้านประมง 47 หมู่บ้าน ใน 11 ตำบล กระจายอยู่ในอำเภอต่าง ๆ 5 อำเภอของจังหวัดสงขลา คือ อำเภอสิงหนคร อำเภอบางกล่ำ อำเภอดงเรียว อำเภอเมืองสงขลา และอำเภอหาดใหญ่ รวมครัวเรือนทั้งสิ้นประมาณห้าพันครัวเรือน ส่วนใหญ่ทำการประมงมาตั้งแต่ดั้งเดิมจวบถึงปัจจุบัน การประมงเป็นอาชีพหลักที่เปรียบเสมือนส่วนหนึ่งในชีวิตของชาวบ้านเหล่านี้ แต่ความอุดมสมบูรณ์ของลุ่มน้ำ และปริมาณสัตว์น้ำได้ลดลงไปมาก บางชนิดสูญพันธุ์ไปแล้ว และบางชนิดกำลังจะสูญพันธุ์ ปริมาณและวิธีการทำประมง น่าจะเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เป็นเช่นนี้

ปริมาณเครื่องมือประมง

หลายท่านคงจะสังเกตเห็นแล้วว่า เครื่องมือประมงมีกระจายทั่วพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่างเต็มไปหมด จนเหลือที่ทางน้อยมากสำหรับการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำ และยิ่งสัตว์น้ำมีเหลือน้อยก็คงต้องยิ่งถูกจับมากขึ้นเพื่อให้ได้เพียงพอแก่ความต้องการอีกด้วย ประมาณกันว่า มีโพงพางถึงสองพันกว่าช่องในแถบนี้ และไซนั่งสามหมื่นกว่าลูก โดยยังไม่ับอย่างอื่น

จ้าวแห่งเครื่องมือประมงในลุ่มน้ำฯ

โพงพาง และ ไซนั่ง เป็น จ้าวแห่งเครื่องมือประมงที่มีส่วนอย่างมากในการลดลงอย่างรวดเร็วของสัตว์น้ำในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยฝีมือการติดตั้งของชาวประมงผู้เชี่ยวชาญที่สัตว์น้ำมักจะเชี่ยวชาญตามไม่ค่อยทัน โดยเฉพาะเมื่อเครื่องมือมีเป็นจำนวนมาก

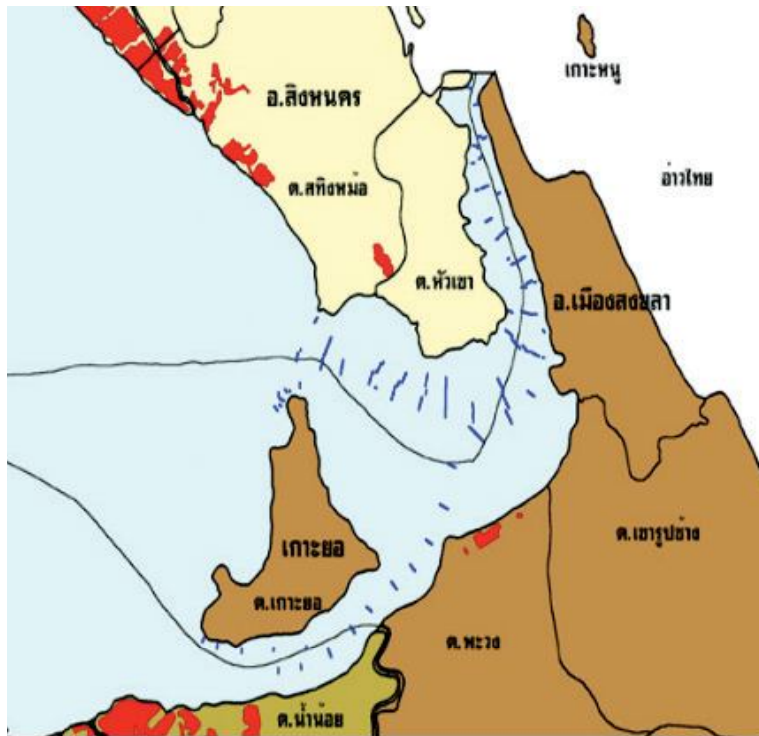

โปงพาง

หลายคนอาจยังไม่ค่อยรู้จัก **โปงพาง** แต่ชาวประมงในทะเลสาบสงขลาตอนล่างให้ความสำคัญกับเครื่องมือนี้มาก เนื่องจากมันคือเครื่องมือประกอบอาชีพหลักเพื่อความอยู่รอดของครอบครัว เพราะพื้นที่ริมน้ำแถบนี้ทำกินอย่างอื่นไม่ได้มากนอกจากประมง โปงพางเป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำประเภทประจำที่ ซึ่งจะดักขวางร่องน้ำลึกกันเป็นแนวยาวบริเวณปากทะเลสาบ ปากลำน้ำลำคลอง ช่องโปงพางที่มากมายล้วนถูกจับจอง การครอบครองไม่มีเอกสารสิทธิ์ แต่เป็นที่รู้จักกัน และมีการซื้อขายในราคาสูง

โปงพาง มีเสา 2 ต้นเพื่อเป็นหลักยึดโปงพางไว้ ความยาวของเสาขึ้นกับความลึกของน้ำ ซึ่งทะเลสาบแถบนี้จะมีความลึกประมาณ 4-12 ม. ระหว่างเสามีถุงโปงพางทำด้วยอวนตาถี่ ปากถุงกว้าง 4-8 ม. ขึ้นอยู่กับบริเวณที่วางดักโปงพาง ใครมีบริเวณที่วางดักโปงพางน้อย หรือมีญาติหรือสมัครพรรคพวกหลายคนมาขอดักบ้าง ก็มักจะขอยกปากโปงพางให้แคบลง ช่วยเหลือด้านปากท้องซึ่งกันและกัน แต่ถ้ามีบริเวณกว้างเหลือกินเหลือใช้ ก็แบ่งกันตามสะดวก ชาวประมงนำถุงโปงพางไปผูกติดกับหลักที่ปักไว้สอดคร่อมเข้ากับไม้ แล้วปักลงดินทางอีกด้านหนึ่ง ปากถุงที่เปิดอ้าจะทำงานเมื่อกระแสน้ำลงไหลออกสู่ทะเล ส่วนมากจะเป็นช่วงเวลากลางวัน และนำสัตว์น้ำที่ดักจับได้มาจำหน่ายในตอนรุ่งเช้า การวางโปงพางในทะเลสาบนั้น ดูแล้วขวางตาไม่สวยงาม ทำลายทัศนียภาพ กีดขวางการคมนาคมทางน้ำ และที่สำคัญที่สุด ก็คือ ทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำ เพราะยังจับมากก็ยิ่งได้สัตว์น้ำที่มีขนาดเล็กลง แต่สำหรับชาวประมงที่เป็นเจ้าของ โปงพางได้ช่วยเหลือครอบครัวพวกเขามาตั้งแต่อดีตจวบถึงปัจจุบัน และยังเป็นทรัพย์สินมือสองได้ด้วย **ราคาซื้อขาย มีตั้งแต่หลักหมื่นถึงหลายแสนบาทต่อช่อง** ขึ้นอยู่ว่าร่องน้ำที่ดักโปงพางนั้นทำการประมงได้ดีหรือไม่ สะดวกหรือไม่ เป็นต้น

โพงพางในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง

โพงพางเป็นปัญหาเรื้อรังมานานแล้ว รัฐบาลหลายๆ สมัยพยายามดำเนินการให้ชาวประมงมีอาชีพอย่างอื่นแทน เคยมีการตกลงระหว่างชาวประมงกับตัวแทนของรัฐ เช่น ทำโพงพางได้ 6 เดือนในแต่ละปี แต่หาซื้อยุติยาก เพราะชาวประมงส่วนใหญ่จะคุ้นเคยกับการทำประมงแบบนี้ หากต้องไปประกอบอาชีพอื่นก็ต้องไปนับหนึ่งใหม่ อีกประการหนึ่ง การทำประมงจะได้ผลตอบแทนที่เป็นวันๆ ส่วนอาชีพอื่นต้องรอหลายวัน จึงจะได้เงินมาเลี้ยงปากท้อง สัตว์น้ำที่จับได้จากโพงพางได้แก่ กุ้งหัวแข็ง กุ้งหางแดง ปลาทองเที้ยว ปลาบู่น ฯลฯ ขึ้นอยู่กับฤดูกาล ชาวประมงมักจะขายต่ออีกทอดหนึ่งโดยมีผู้มารับซื้อในราคาที่ตกลงกัน

**ในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง
และบางส่วนของทะเลสาบสงขลาตอนกลาง
มีโพงพางถึงสองพันกว่าช่อง
และไซนั่งสามหมื่นกว่าลูก
ไม่รวมถึง โม่ระ บาม ยอขันช่อ ฯลฯ**

ไชนั่ง

ไชนั่ง โป๊ะน้ำตื้น หรือลอบยีน เป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำชนิดเดียวกัน แล้วแต่ว่าหน่วยงานใดหรือผู้ใดจะเรียกชื่อ **โป๊ะน้ำตื้น** ถูกกำหนดโดยประกาศทางราชการของจังหวัดสงขลา ส่วน ไชนั่ง หรือ ลอบยีน เป็นคำที่นิยมใช้ในหมู่ชาวประมงและเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ปัจจุบัน ไชนั่งเป็นชื่อเรียกเครื่องมือการประมงที่หลายๆ คนยอมรับ ไชนั่งมีโครงไม้ประกอบเชือกทำเป็นกรงไม้ขัดสำหรับชักรอกตัวไชนั่งขึ้นจากพื้นผิวน้ำ ชาวประมงจะวางไชนั่งที่ระดับน้ำลึกประมาณ 1-2 ม. ในตอนเย็น และมาเก็บในตอนเช้าตรู่

ไชนั่งเป็นเครื่องมือประมงที่แพร่หลายตั้งแต่บริเวณทะเลสาบสงขลาตอนล่างในจังหวัดสงขลาถึงอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง สัตว์น้ำที่จับได้จะเป็นสัตว์น้ำเค็มที่มีขนาดเล็ก โดยเฉพาะกุ้งทะเล บนหัวของไชนั่งจะมีการวางตะเกียงน้ำมัน เพื่อให้แสงสว่างล่อให้กุ้งและปลาเข้ามาติดกับ **กุ้งหรือปลาที่หลงแสงสี ก็คล้ายคนที่หลงแสงสี ที่มักติดกับดักแห่งชีวิต** ทะเลสาบสงขลาตอนล่างมีไชนั่งตั้งเรียงรายอยู่มากมายเช่นเดียวกับโพงพาง มีการประมาณกันว่า **จำนวนไชนั่งในทะเลสาบฯ ปัจจุบัน มีมากกว่าสามหมื่นลูก** และคงเป็นอีกสาเหตุสำคัญที่ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำในทะเลสาบฯ ลดลง เพราะสัตว์น้ำยากที่จะหลุดรอดกับดักเหล่านี้ไปวางไข่และเติบโตในพื้นที่อื่นๆ ของทะเลสาบฯ

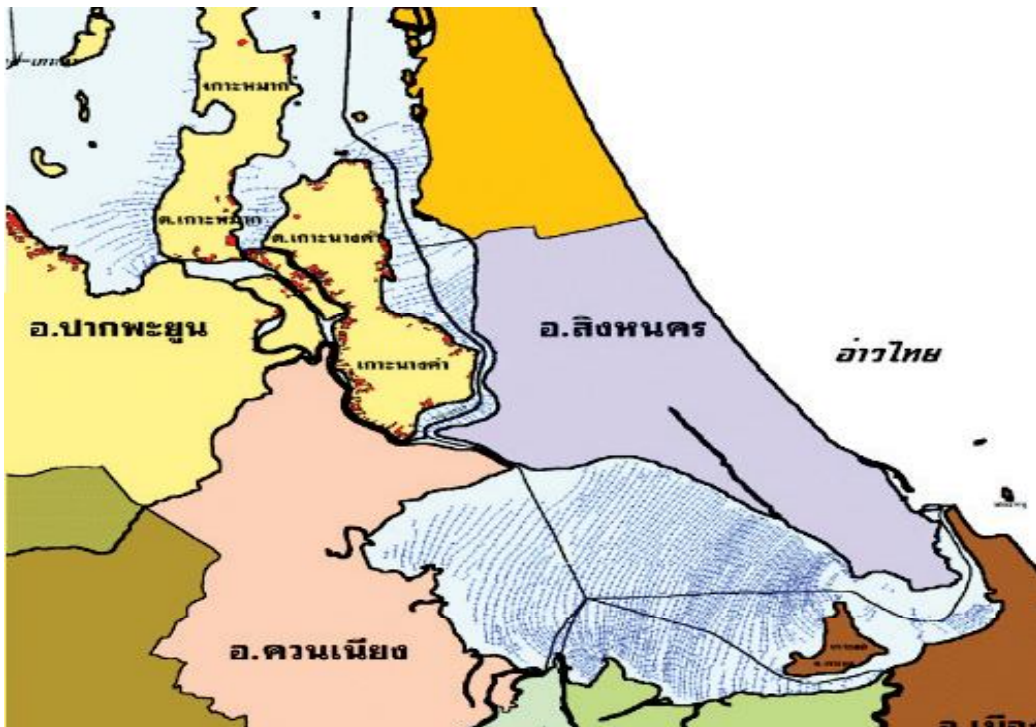

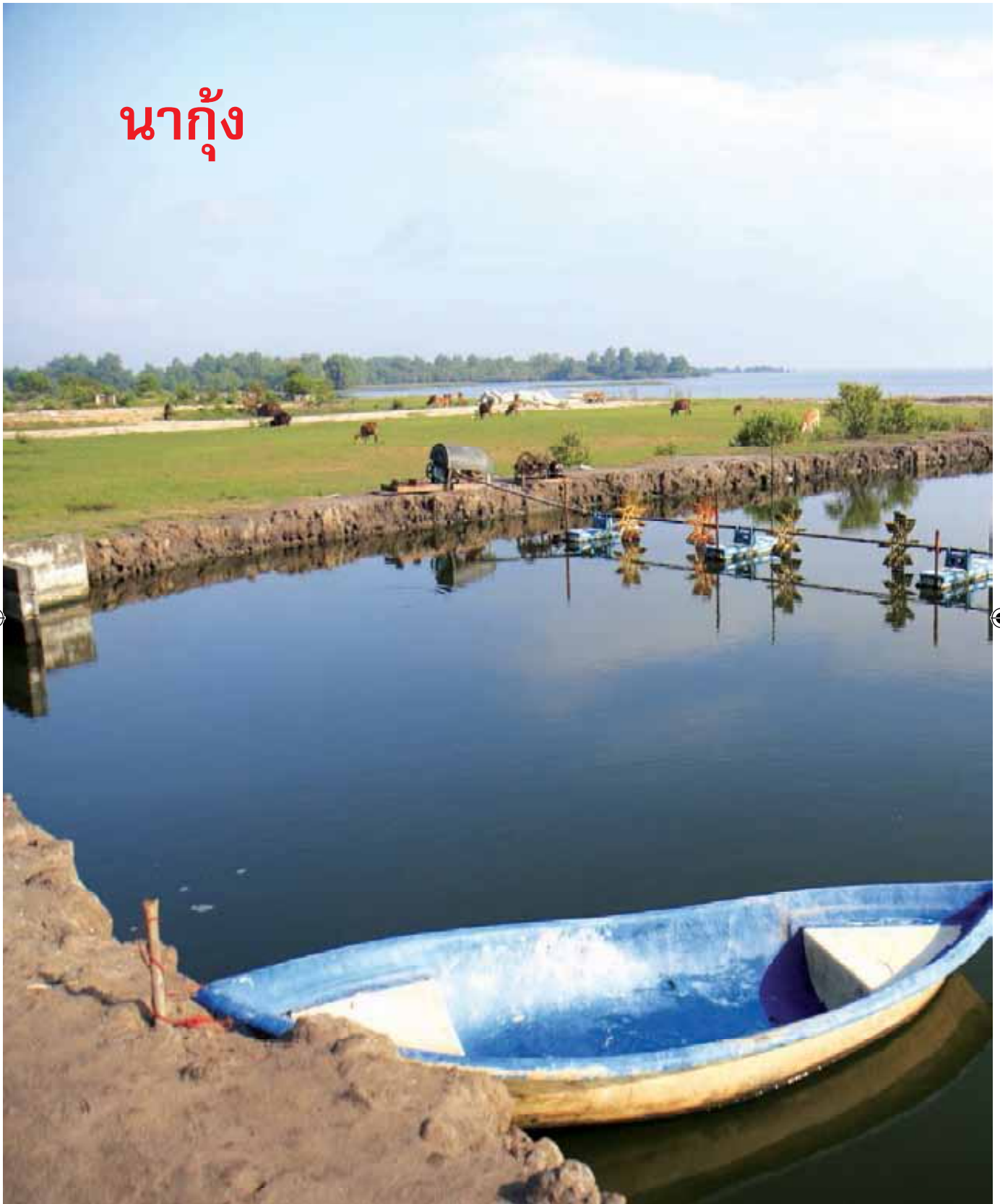
อนาคตกำหนดได้?

หากมีการกำหนดปริมาณเครื่องมือประมงและจัดโซนโพงพางและไซหนัง โดยเว้นที่ทางให้สัตว์น้ำสามารถขึ้นไปวางไข่ด้านในทะเลสาบฯ ได้ ระบบนิเวศสัตว์น้ำน่าจะดีขึ้น มีการกระจายพันธุ์สัตว์น้ำในทะเลสาบทั่วถึงขึ้น อาชีพและรายได้จากการประมงคงจะยั่งยืนขึ้นอย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดี ความรู้ความเข้าใจและความร่วมมือจากหลายๆฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จะเป็นหัวใจกำหนดอนาคตในเรื่องนี้ นอกจากโพงพาง 2,000 กว่าช่อง และไซหนัง 30,000 กว่าลูกแล้ว ยังมี **บาม** อีกเกือบ 100 ร้าน **ยอขันช่อ** อีกเกือบ 500 หลัง **โมระ** อีกเกือบ 10,000 ลูก นับเป็นเครื่องมือประมงที่มากมายถ้าเทียบกับพื้นที่ทะเลสาบ แต่ต้องถือว่าโชคดีแล้ว ที่ปฏิบัติการอวนรุนและอวนลาก ได้หมดไปจากพื้นที่ลุ่มน้ำจากผู้ที่เกี่ยวข้องอนาคต

หาไม่แล้ว ชนลุ่มน้ำฯ คงชอกช้ำมากกว่านี้และเร็วกว่านี้มาก

ไซหนังในทะเลสาบสงขลาตอนกลางและตอนล่าง

นาทุ่ง

อาชีพหนึ่งของชนลุ่มน้ำทะเลสาบที่ไม่ได้อยู่ในชุมชนเมือง นอกเหนือจากการประมง เลี้ยงสัตว์ หรือการทำเกษตรแล้ว คือ **การทำนากุ้ง** ซึ่งได้กลายเป็นอีกวิถีชีวิตหนึ่งของชนลุ่มน้ำ มาตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2530 และเกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็วในบริเวณรอบๆ ทะเลสาบสงขลาจากอาณาเขตพื้นที่ทะเลสาบที่ใกล้ **น้ำเค็ม** ได้แก่ อำเภอหาดใหญ่ บางกล่ำ ควนเนียง สิงหนคร และอำเภอเมืองสงขลาบางส่วน กระทั่งมีการขยายอาณาเขตไปยังบริเวณพื้นที่ใกล้ **น้ำจืด** ได้แก่ บริเวณอำเภอระโนด กระแสสินธุ์ สทิงพระ จังหวัดสงขลา และบริเวณอำเภอปากพะยูน เขาชัยสน บางแก้ว จังหวัดพัทลุง โดยเริ่มขยายไปถึงบริเวณเขตอำเภอควนขนุน (ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวที่ผ่านมาเคยเป็นพื้นที่ปลูกข้าว) อันเนื่องมาจากแรงจูงใจ **ด้านรายได้** แต่ขณะเดียวกันก็เสี่ยงกับสภาวะการลงทุนของผู้ประกอบการ และความสูญเสียต้นทุนที่ยิ่งใหญ่ของชุมชนนั้น คือ **ต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อม**

การเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในช่วง 20 กว่าปีที่ผ่านมา มีความพลิกผันและผันแปรค่อนข้างมาก โดยเริ่มต้นอย่างค่อนข้างฉับพลันกระทันหัน ในช่วงแรกการขยายตัวของพื้นที่เพาะเลี้ยงในอัตราที่รวดเร็วมาก เนื่องจากแรงจูงใจจุดประกายด้านรายได้งาม จากประมาณ 21,800 ไร่ในปี พ.ศ. 2525 ไปเป็น 48,700 ไร่ในปี 2543 แล้วกลับลดลงมาจนเหลือเพียงสองหมื่นกว่าไร่ในปัจจุบันอันเนื่องมาจากภาวะด้านารตลาดและโรคภัยที่เกิดกับกุ้ง โดยพื้นที่เพาะเลี้ยงประมาณ 4 ใน 5 อยู่ในเขตจังหวัดสงขลา ส่วนพื้นที่ที่ถูกทิ้งเป็นนาุ้งร้างก็ยังส่งผลกระทบต่อเนื่องตลอดมา เนื่องจากพื้นที่ที่ผ่านการทำนาุ้งแล้วยังไม่ฟื้นตัวหรือไม่สามารถฟื้นตัวได้เหมือนเดิมเพื่อการเกษตรอื่นอีกต่อไป

ผลกระทบที่เกิดจากการทำนาถุ้ง อาจแบ่งเป็น:

ผลกระทบทางกายภาพ บริเวณชายฝั่งที่เคยเป็นป่าชายเลน นาข้าว พื้นที่ปลูกตาลโตนนต หรือแม้พื้นที่รกร้างแต่เหมาะสมกับการทำนาถุ้ง เมื่อเกิดการแปรสภาพเป็นบ่อถุ้ง จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของความเป็นกรด-ด่าง ของดิน การกักน้ำกร่อยไว้นานๆ ทำให้ดินเค็ม ออกซิเจนในดินลดลง ดินป่าชายเลนเกิดกระบวนการเน่าสลาย

เกิดก๊าซไนโตรเจนซัลไฟด์ การใช้สารกำจัดศัตรูถุ้ง จะเพิ่มปริมาณดีบุกและแมงกานีสในดิน ดินถูกกัดเซาะพังทลายได้ง่าย ปริมาณน้ำจืดจากการขุดเจาะน้ำบาดาล (เพื่อใช้ผสมน้ำเค็มให้ได้น้ำกร่อยในระดับที่เหมาะสม) ทำให้เกิดการยุบตัวของพื้นดิน และการรุกรานของน้ำเค็ม คุณภาพของน้ำทะเลเสื่อมลงจากน้ำเสียที่ปล่อยทิ้งจากนา ฯลฯ

ในสภาวะธรรมชาติ ดินที่ทำนากุ้งจะมีความเค็มเป็น 4 เท่าของดินเค็มทั่วไป เมื่อความเค็มแพร่กระจายไปยังพื้นที่ใกล้เคียง จะทำให้ไม่สามารถปลูกข้าวหรือพืชที่ต้องการน้ำจืดได้ หรือได้แต่ได้ผลผลิตน้อย และทำให้ชายฝั่งเกิดความสกปรกทรุดโทรม น้ำบริเวณชายฝั่งมีคุณภาพลดลง ทำให้การเจริญเติบโตของพืชเป็นไปในทิศทางที่ไม่เหมาะสม การระบายน้ำออกจากนากุ้งจะมีการระบายอาหารกุ้งตกค้างอยู่ที่มีส่วนผสมของแอมโมเนีย และไนโตรเจน ซึ่งทำให้น้ำเสียเมื่อจับกุ้งจากบ่อกุ้งแล้ว ในนากุ้งจะมีดินเลน และของเสียอื่นๆ ที่ก้นบ่อ ซึ่งหมักหมม ก่อให้เกิดการเสียหายแก่สภาพแวดล้อมบริเวณรอบข้างอย่างมาก

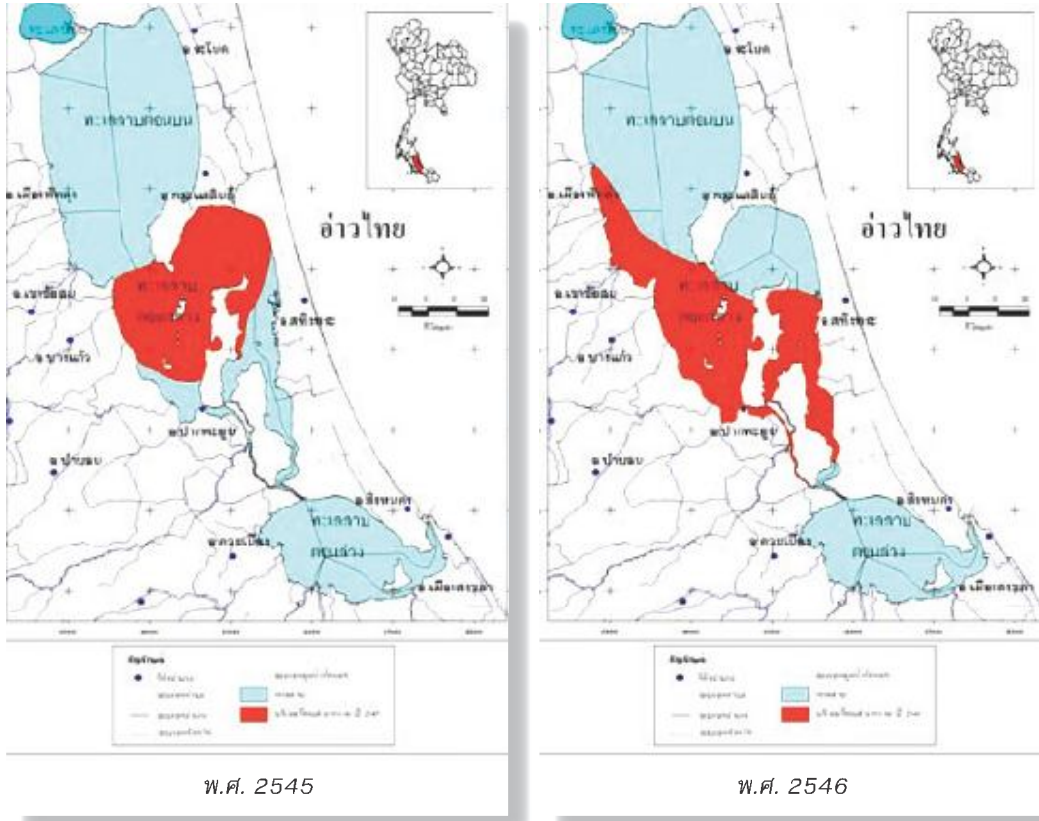
ผลกระทบทางสังคม เกิดความไม่พอใจ และความขัดแย้งในชุมชน และระหว่างชุมชน จนถึงขั้นที่ต้องให้หน่วยงานรัฐเข้ามาดูแลเนื่องจากผลกระทบจากการทำนากุ้งทำให้น้ำเสีย ราษฎรบางส่วนไม่สามารถใช้ประโยชน์จากน้ำที่เคยเป็นน้ำจืดมาก่อน แต่กลายเป็นน้ำกร่อยและน้ำเค็มเนื่องจากผู้ประกอบการนากุ้งปล่อยน้ำเสียจากบ่อกุ้งลงสู่คลองสาธารณะดังกล่าว

การเลี้ยงกุ้งมีคุณประโยชน์ต่อผู้เลี้ยง ก่อให้เกิดรายได้และเศรษฐกิจของชาติ แต่อนาคตการเลี้ยงกุ้งในทะเลสาบสงขลา อย่างทำลายสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด จะเปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบไหนก็ควรต้องพิจารณาถึงลูกหลานของชนรุ่นน้ำฯ ที่จะใช้ชีวิตอยู่รอบๆ ทะเลสาบสงขลาต่อไปอีกนาน นานกว่าการเพาะเลี้ยงกุ้งอย่างแน่นอน

ผลกระทบทางชีวภาพ ผลกระทบต่อระบบนิเวศและต่อสิ่งแวดล้อม กิจกรรมการทำนากุ้งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพันธุ์สิ่งมีชีวิตในพื้นที่ชายฝั่ง ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของดิน น้ำ และสมดุล ความเค็มบริเวณชายฝั่งทำให้ขาดความหลากหลายของสิ่งมีชีวิต ตะกอนดินที่เกิดจากการก่อสร้างบ่อกุ้งทำให้น้ำขุ่นข้น ลดปริมาณการสังเคราะห์แสง และการหายใจของสิ่งมีชีวิตในน้ำ ส่งผลให้ปริมาณสารอาหารบางชนิดเพิ่มขึ้น และเป็นบ่อเกิดหรือแหล่งขยายตัวของดีของเชื้อโรค

สาหร่ายหนาม

บริเวณที่เคยพบสาหร่ายหนามในทะเลสาบสงขลา

ในบรรดาปัญหาทะเลสาบสงขลา ปัญหาสาหร่ายหนามอาจจะมีผู้รู้ และมีผู้ให้ความสนใจน้อยกว่าปัญหาอื่นๆ เนื่องจากเป็นปัญหาที่อยู่กลางทะเลสาบ และเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวเป็นระยะๆ อย่างไรก็ตาม ปัญหานี้ก็สร้างความสูญเสียในทางอ้อม โดยเฉพาะการตายของสัตว์น้ำจำนวนมากจนลอยเป็นแพ และปัญหาหระยะยาวของการตกตะกอนและตื้นเขินของทะเลสาบ ซึ่ง *ผศ.ดร.เพ็ญใจ สมพงษ์ชัยกุล* จากคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ทราบดีมาคง ดังรายละเอียดที่อาจารย์ได้แจ้งไว้ในการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547

ปัญหาสาหร่ายหนาม เกิดจากการที่แหล่งน้ำมีธาตุอาหารอินทรีย์สารในปริมาณมากเกินไปสำหรับพืชน้ำและแพลงค์ตอนพืช โดยเฉพาะธาตุไนโตรเจนและฟอสฟอรัส โดยทั่วไป แหล่งน้ำที่เกิดสภาวะนี้จะมีความเข้มข้นของคลอโรฟิลล์ A มากกว่าปกติ กล่าวคือมากกว่า 10 ไมโครกรัมต่อลิตร ทำให้เกิดแพลงค์ตอนพืชแพร่กระจาย และเกิดมีสาหร่ายสีเขียวขึ้นปกคลุมผิวน้ำ ปัญหานี้เรียกกันทางวิชาการเต็มปากเต็มคำว่าเป็น **ยูโทรฟิเคชัน (Eutrophication)** และชนลุ่มน้ำฯ อาจจะต้องเริ่มรู้จักคำนี้มากขึ้นในอนาคตต่อไป หากว่าไม่มีการดำเนินการแก้ไขปัญหาย่างได้ผลตรงประเด็น

สาหร่ายหนาม

เกิดจากการที่แหล่งน้ำมีธาตุอาหารอนินทรีย์สาร
ในปริมาณมากเกินไปสำหรับพืชน้ำและแพลงค์ตอนพืช
โดยเฉพาะธาตุไนโตรเจนและฟอสฟอรัส
แหล่งน้ำที่เกิดสภาวะนี้จะมีคลอโรฟิลล์ A มากกว่าปกติ
ทำให้แพลงค์ตอนพืชแพร่กระจาย และเกิดมีสาหร่ายสีเขียวขึ้นปกคลุมผิวน้ำ
ปัญหานี้เรียกทางวิชาการว่า ยูโทรฟิเคชัน (Eutrophication)

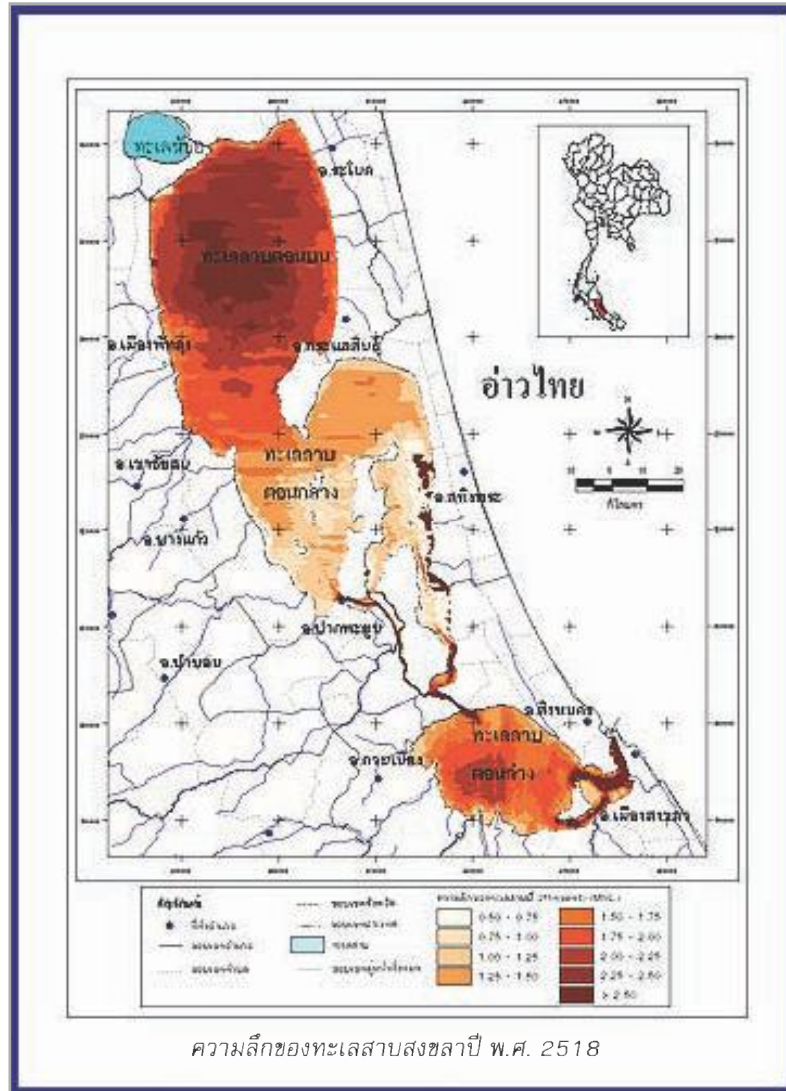
ธาตุอาหารที่มีปริมาณมากเกินไปพอมี สาเหตุผสมผสานจากการทำการเกษตรรอบลุ่มน้ำ ทะเลสาบสงขลา ที่มีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ สำหรับการเพาะปลูก การเลี้ยงปลาในกระชัง และการทำนาทุ่ง ซึ่งมีการเพิ่มสารอาหารและการปล่อยของเสียที่มีธาตุอาหารเหล่านี้เพิ่มมากกว่าปกติลงไป แม้ทะเลสาบสงขลาจะเป็นทะเลสาบแบบ ลากูน (Lagoon) ที่มีร่องน้ำระบายออกสู่ทะเล แต่ทางออกสำหรับทะเลสาบที่มีขนาดพื้นที่ผิวน้ำกว่าพันตารางกิโลเมตรก็มีขนาดเล็ก และมีเพียงแห่งเดียว การถ่ายเทของน้ำในทะเลสาบจึงถูกจำกัด ธาตุอาหารและของเสียส่วนใหญ่จึงตกค้างสะสมอยู่ในทะเลสาบของเสียประเภทอินทรีย์สารจะถูกย่อยสลายโดยแบคทีเรียซึ่งต้องใช้ ออกซิเจน และปลดปล่อยไนโตรเจนและฟอสฟอรัสออกมาในรูปอนินทรีย์สาร และของเสียประเภทอนินทรีย์สาร จากสาเหตุดังกล่าวมา ทำให้พืชน้ำเจริญเติบโตและใช้ออกซิเจนสำหรับการนี้เพิ่มมากขึ้นเข้าไปอีก ทำให้บางครั้งปริมาณออกซิเจนที่ละลายอยู่ในน้ำตามธรรมชาติมีปริมาณลดลงหรือหมดไป โดยปกติแล้ว ปริมาณออกซิเจนละลายในน้ำที่มีสภาพสมบูรณ์ที่ดีสำหรับสัตว์น้ำจะมีค่าประมาณ 8 มิลลิกรัมต่อลิตร แต่หากค่านี้ลดลงๆ จนน้อยกว่า 2 มิลลิกรัมต่อลิตร สัตว์น้ำก็จะตาย จนเกิดปรากฏการณ์ปลาตายลอยเป็นแพ บางครั้งในทะเลสาบ ปัญหานี้ในทะเลสาบสงขลา

เคยเกิดขึ้นค่อนข้างรุนแรงในทะเลสาบตอนบนและตอนกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อช่วงปี พ.ศ. 2539-2540 และ ปี 2545-2546 ซึ่งเกิดสาหร่ายหนามสีเขียวครอบคลุมพื้นที่ผิวน้ำทะเลสาบรวมกว่า 160 ตร.กม. และมีน้ำหนักเปียกของสาหร่ายที่ได้รับการประเมินไว้หลายแสนตัน นอกจากนี้ ยังเคยพบการกระจายของสาหร่ายสีเขียวขนาดใหญ่จากจุดถึงคลองชะแล้ในบางช่วงเวลาอีกด้วย

แม้ว่าปัญหานี้จะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเองได้โดยธรรมชาติ แต่ปัญหาที่รุนแรงที่เกิดขึ้นคือได้ว่าเป็นปัญหาที่มีสาเหตุอันเนื่องมาจากกิจกรรมของมนุษย์เป็นหลัก

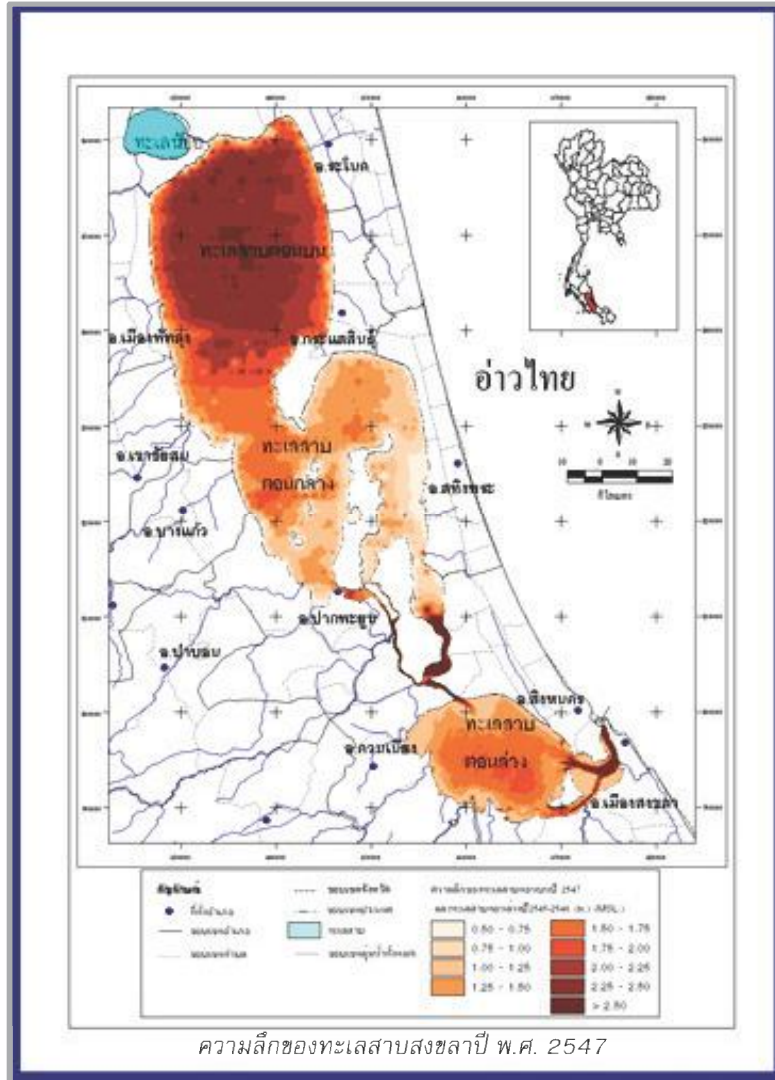
ผลเสียจากปัญหานี้ นอกเหนือจากการตายของสัตว์น้ำในทะเลสาบสงขลาในบางครั้งแล้ว การเน่าเสียของพืชน้ำและสัตว์น้ำเหล่านี้ ก็เป็นสาเหตุอีกประการหนึ่งที่ช่วยเร่งการตื่นขึ้นของทะเลสาบอีกด้วย ชุมชนในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาอาจช่วยกันลดปัญหานี้ได้ด้วยการลดการใช้สารเคมีในการเกษตรมากเกินไป เพราะปุ๋ยส่วนใหญ่แล้วก็ประกอบด้วยธาตุไนโตรเจน โปแตสเซียม และฟอสฟอรัส (N, P, K) ซึ่งช่วยลดปริมาณการให้อาหารในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเกินความจำเป็น รวมทั้งการระบายน้ำเสียจากนาทุ่งลงสู่ทะเลสาบในปริมาณมากโดยไม่ผ่านกระบวนการบำบัด

การตื่นขึ้นของทะเลสาบสงขลา

ทะเลสาบสงขลา มีความลึกเฉลี่ยโดยทั่วไปประมาณ 2 ม. ยกเว้นบริเวณปากทางออกทะเลสาบ ระหว่างเขาแดง แหลมสน อำเภอสิงหนคร กับบ่อยาง แหลมสนอ่อน อำเภอเมืองสงขลา ที่มีความลึกร่องน้ำประมาณ 12-14 ม.

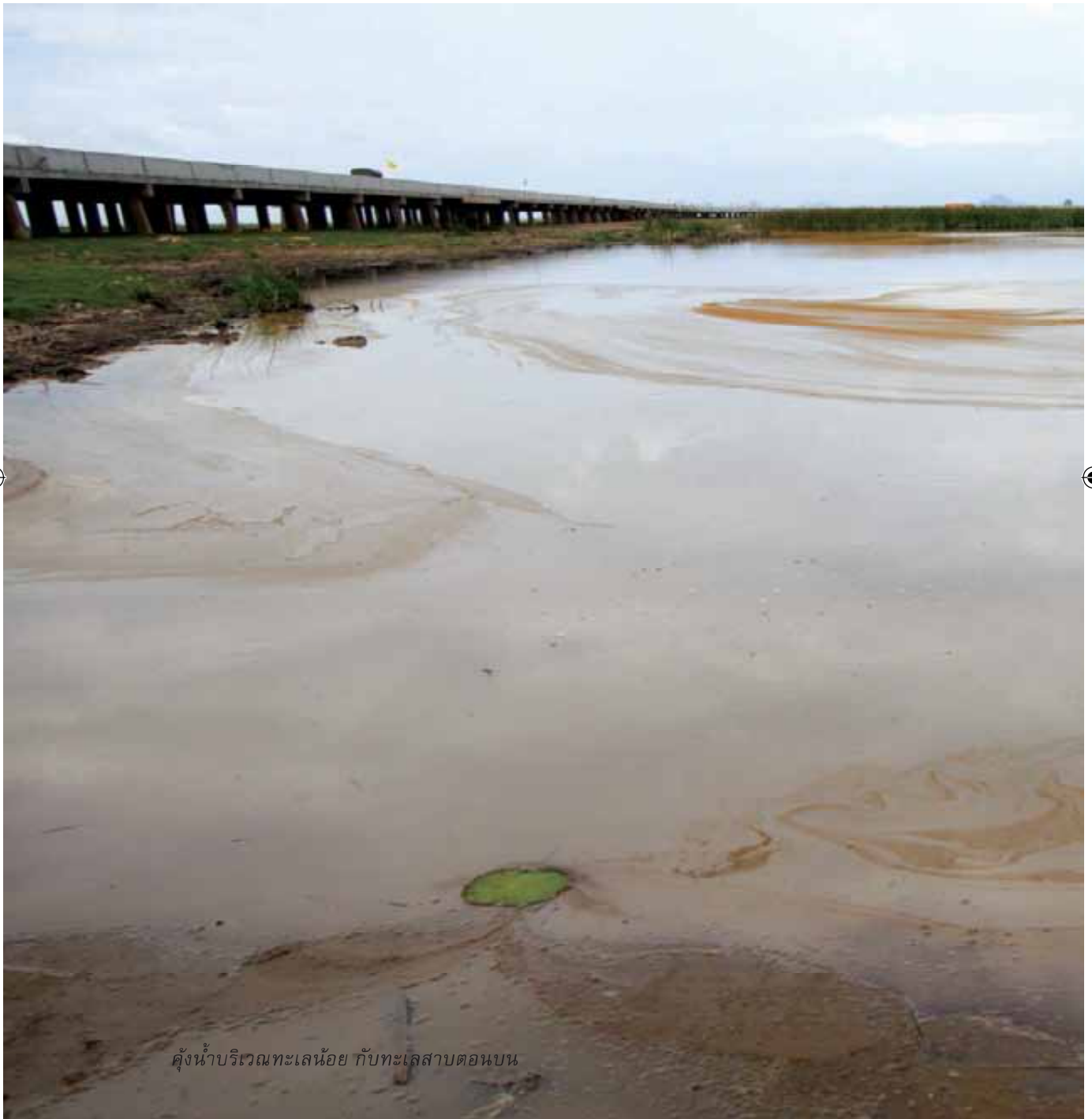
ความลึก (ที่ถูกต้องแล้วน่าจะเรียกว่า *ความตื้น* มากกว่า?) ของทะเลสาบนี้ กำลังเป็นปัญหาของการตื่นขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนมีการประมาณกันไว้ว่า ทะเลสาบสงขลาในอนาคต จะไม่เป็นทะเลสาบอีกต่อไป กล่าวคือ หากอัตราการตกตะกอนยังเป็นเช่นนี้ พื้นที่ทั้งหมดจะกลายเป็นแผ่นดินภายในเวลาอีกไม่กี่ร้อยปี ซึ่งนักจัดสรรที่ดินแบ่งขายในตอนนั้นคงจะดีใจมากที่จะได้มีที่ดินสำหรับประกอบอาชีพของตนมากขึ้น แต่คงไม่ดีแน่สำหรับระบบนิเวศ และความเป็นอยู่ของชนลุ่มน้ำฯ ส่วนใหญ่

เมื่อเปรียบเทียบความตื้นของทะเลสาบสงขลาใน 30 ปีที่ผ่านมา ทะเลสาบสงขลาตอนล่างเกิดการตื้นเขินขึ้นในอัตราที่สูงมากกว่าทะเลสาบส่วนอื่นๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเนื่องจากการมีกิจกรรมของมนุษย์ในบริเวณนี้มากกว่าปกติมาก โดยเฉพาะในด้านการประมง ซึ่งมีโปงพาง ไซหนัง กระชัง ฯลฯ จำนวนมากในทะเลสาบส่วนนี้ต่างกับทะเลสาบส่วนอื่นๆ ทำให้การไหลเวียนของน้ำ รวมทั้งการคมนาคมทางน้ำในทะเลสาบส่วนนี้ถูกจำกัดมากกว่าที่ควรจะเป็น พื้นที่นี้จึงได้กลับกลายเป็นพื้นที่ตักตะกอน อัตราตักตะกอนจึงมีค่าสูงมากกว่าที่อื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด นอกจากบริเวณนี้แล้ว บริเวณที่มีการตื้นเขินขึ้นมากเป็นแห่งๆ เป็นจุดๆ อีกแถบหนึ่งก็คือขอบทะเลสาบบริเวณสทิงพระ-คูขุด และช่วงระหว่างทะเลสาบตอนบนกับทะเลสาบตอนกลาง บริเวณแหลมจองถนน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง กับเกาะใหญ่อำเภอกระแสดินธุ์ จังหวัดสงขลา

ที่ผ่านมา หน่วยงานราชการร่วมกับชุมชน ได้มีแนวคิดที่จะขุดลอกทะเลสาบบางช่วง หรือขุดลอกร่องน้ำบางเส้นทาง โดยมีวัตถุประสงค์หลายอย่างผสมผสานกัน เช่น เพื่อการประมงด้วยการให้มีน้ำที่ลึกขึ้นสำหรับเป็นที่หลบอาศัยของสัตว์น้ำ เพื่อการคมนาคมด้วยการมีร่องน้ำที่ลึกขึ้นสำหรับการเดินเรือ และเพื่อการลดการตื้นเขินของพื้นที่ในบางบริเวณ

คู่งน้ำบริเวณทะเลน้อย กับทะเลสาบตอนบน

อย่างไรก็ตาม ยังคงมีปัญหาอีกหลายอย่างที่ต้อขบคิดแก้ไขกันอย่างถึถ้วนไปพร้อมๆ กัน เช่น การป้องกันไม่ให้พื้นน้ำส่วนที่ถูขุดลอกนี้ กลับไปตื้นเขินใหม่เร็วเกินไป หลังจากการขุดลอกแล้ว การจัดการกับดินเลนที่ถูขุดขึ้นมามาว่า ควรจะนำไปถมทิ้ง หรือถมที่ที่บริเวณใด และไม่ใช่การแก้ปัญหาหนึ่งโนที่หนึ่ง...เพื่อไปสร้างอีกปัญหาหนึ่งสำหรับพื้นที่อื่น...

ขยะ... ขยำ 'เลสาบ'

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา แหล่งชีวิตชาวใต้

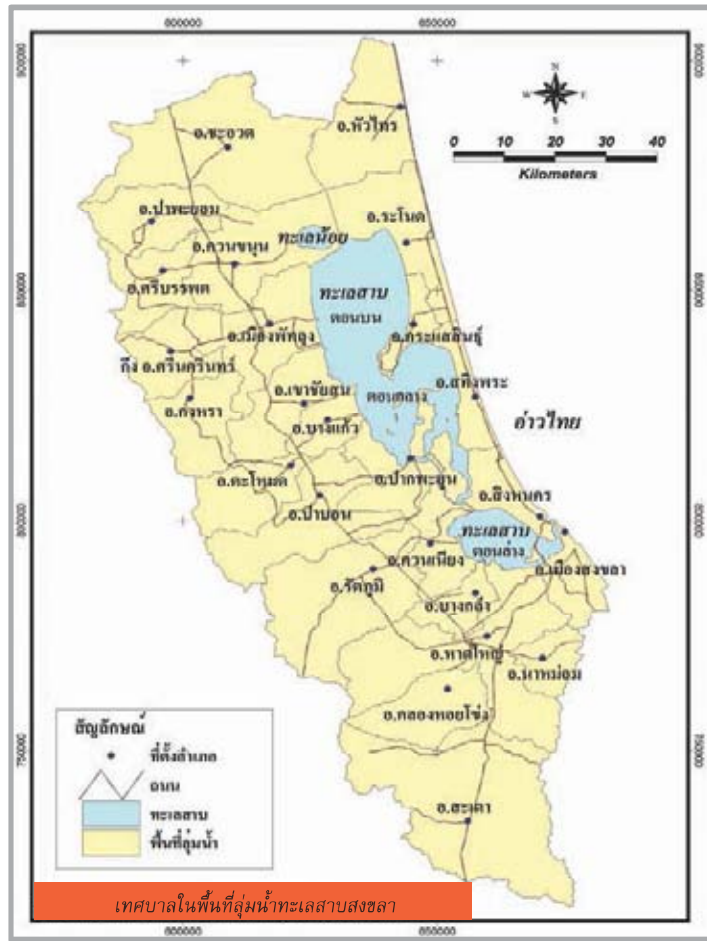
นอกจากทะเลสาบสงขลาจะเป็นอาหารแหล่งเลี้ยงปากเลี้ยงท้องของคนในท้องถิ่นแล้ว ยังเป็นแหล่งอาหารทะเลที่สำคัญสำหรับประชากรในประเทศและในโลก ก่อให้เกิดรายได้ที่ช่วยขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น จนอาจกล่าวได้ว่า ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ของภาคใต้ตอนล่าง แต่การเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายตัวของชุมชนเมือง รวมทั้งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ได้มา ต้องถูกชดเชยด้วยการการรีดเค้นทรัพยากร และเป็นพื้นที่รองรับมลพิษจากการเจริญเติบโตและพัฒนา ที่บางครั้งดูเสมือนหนึ่งไร้ทิศทางขาดการวางแผนการจัดการที่ดีจนเกินขีดความสามารถทางธรรมชาติ

ปัจจุบัน เส้นเลือดใหญ่ที่กำลังเข้าสู่ภาวะวิกฤตมากขึ้นๆ หลายด้าน จนเริ่มเกิดคำปรารภว่า:

น่าจะถึงเวลาแล้ว ที่เราจะมาช่วยกันกอบกู้เส้นเลือดใหญ่เส้นนี้ให้ดีดังเดิม โดยจะไม่ปล่อยให้ลุ่มน้ำฯ สกปรกขอกข์มากไปกว่านี้

ขยะ...ปัญหาใหญ่กว่าที่คิด

การเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายตัวของชุมชนเมือง และการกำหนดนโยบายของรัฐบาลให้ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเป็นพื้นที่เร่งรัดพัฒนาตามยุทธศาสตร์พัฒนาเศรษฐกิจภาคใต้ ทำให้เกิดการขยายตัวทางด้านเกษตร เศรษฐกิจ และด้านอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว การเจริญเติบโตที่ขาดแผนการป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมา ส่งผลให้ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาต้องประสบปัญหามลพิษต่างๆ รวมทั้งปัญหาขยะ ซึ่งกำลังทวีความรุนแรงขึ้น

ปัจจุบัน จำนวนประชากรทั้งหมดในลุ่มน้ำ มีประมาณหนึ่งล้านหกแสนคน หากประเมินปริมาณขยะที่เกิดขึ้นจากค่าเฉลี่ย 0.6 กก./คน/วัน (กรมควบคุมมลพิษระบุว่าชุมชนเมืองมีอัตราการผลิตขยะ 1.0 กก./คน/วัน และชุมชนชนบทผลิตขยะ

0.4-0.6 กก./คน/วัน) จะเห็นได้ว่า พื้นที่ลุ่มน้ำ มีขยะเกิดขึ้นถึงประมาณ 1,000 ตันต่อวัน โดยเทศบาลนครหาดใหญ่เพียงแห่งเดียวก็เกิดขยะถึงวันละ 250 ตันแล้ว ขยะเหล่านี้บางส่วนก็เข้าสู่ระบบการจัดการที่ถูกต้อง แต่หลายส่วนที่เกินกว่าศักยภาพในการจัดการของหน่วยงานบริหารส่วนท้องถิ่น ขยะก็ถูกทิ้งตามลุ่มน้ำย่อย

นอกจากขยะที่เกิดจากชุมชน ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลายังเป็นพื้นที่รองรับขยะและของเสียจากอุตสาหกรรมต่างๆ เช่น อุตสาหกรรมยางแผ่นรมควัน อุตสาหกรรมปลาป่น อุตสาหกรรมอาหารทะเลแช่แข็ง อุตสาหกรรมอาหารกระป๋อง และของเสียจากเกษตรกรรม เช่น ฟาร์มเพาะเลี้ยงสุกร ฟาร์มเพาะเลี้ยงกุ้ง รวมถึงขยะและของเสียที่เกิดขึ้นที่ทำเทียบเรือประมง

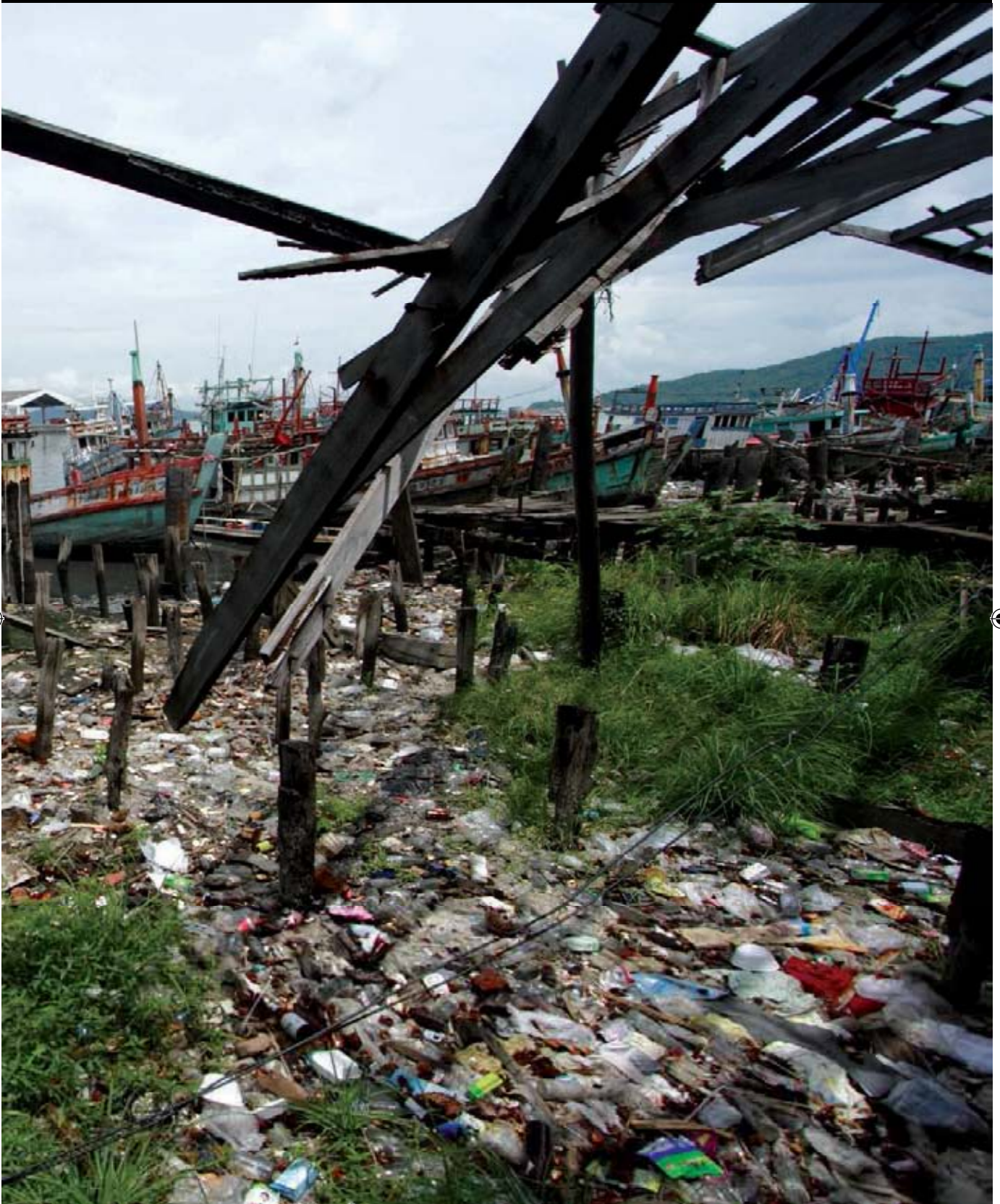

ลุ่มน้ำย่อย	เทศบาล
ลุ่มน้ำย่อยคลองพรุพ้อ	เทศบาลตำบลปากพะยูน
ลุ่มน้ำย่อยฝั่งตะวันออก	เทศบาลนครสงขลา
ลุ่มน้ำย่อยคลองลำป่า	เทศบาลเมืองพัทลุง
ลุ่มน้ำย่อยคลองท่าเขียว	เทศบาลตำบลเขาชัยสน เทศบาลตำบลตะโหมด เทศบาลตำบลท่ามะเดื่อ เทศบาลตำบลแม่ขี้
ลุ่มน้ำย่อยคลองป่าบอน	เทศบาลตำบลป่าบอน
ลุ่มน้ำย่อยคลองป่าพยอม-ท่าแนะ	เทศบาลตำบลควนขนุน เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ
ลุ่มน้ำย่อยคลองรัตภูมิ	เทศบาลตำบลควนเนียง เทศบาลตำบลกำแพงเพชร เทศบาลตำบลนาสีทอง
ลุ่มน้ำย่อยคลองอู่ตะเภา	เทศบาลเมืองคลองแห เทศบาลเมืองควนลัง เทศบาลเมืองคอหงส์ เทศบาลตำบลปริง เทศบาลตำบลพะตง เทศบาลตำบลพังลา เทศบาลนครหาดใหญ่ เทศบาลเมืองบ้านพรุ เทศบาลเมืองป่าดงเบขาร์ เทศบาลเมืองสะเตา
ลุ่มน้ำย่อยคาบสมุทรมหิทธิงพระ	เทศบาลตำบลบ่อตรู เทศบาลตำบลระโนด เทศบาลตำบลหิทธิงพระ เทศบาลเมืองสิงหนคร

ขยะที่ไม่ได้รับการจัดการที่ถูกต้องเหมาะสม จะก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ต่อลุ่มน้ำ ในเรื่อง:

- การตื่นเขินของลำน้ำ
- คุณภาพน้ำที่เสื่อมลง
- ระบบนิเวศขาดความสมดุลทางธรรมชาติ
- ผลผลิตประมงลดลง

นี่ไม่ใช่สึนามิ!
แต่เป็นมูมหนึ่ง ที่ทำเทียบเรือประมงเทศบาลนครสงขลา ในปัจจุบัน

กิจกรรมในโครงการจัดค่ายเครือข่ายต้นกล้าเพื่อการอนุรักษ์
ที่มา: เว็บไซต์ สงขลาสร้างสุข เครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดสงขลา

ความพยายามในการลดปริมาณขยะ

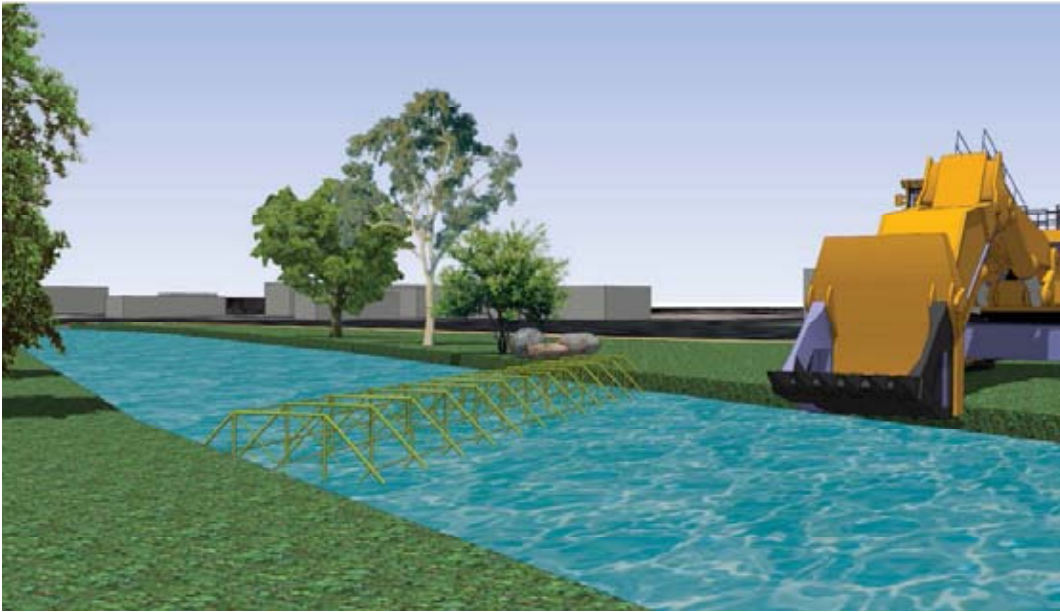
การลดปริมาณขยะและของเสียในลุ่มน้ำ ให้
ได้ผล ต้องอาศัยความร่วมมือ ทั้งจาก **ภาครัฐ ภาค
อุตสาหกรรม ภาคชุมชน** และ **ปัจเจกชน** ในลุ่มน้ำ
ดังนี้:

1. **ภาครัฐ** ระดับนโยบาย/แผน

กระทรวงและกรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต้องร่วมกันกำหนดแผนนโยบายการบริหารจัดการลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาแบบบูรณาการ โดยต้องเป็นแผนนโยบายที่ชัดเจน และสามารถพัฒนาเป็นแผนที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงและต่อเนื่อง โดยควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแผนนโยบายด้วย **เพื่อชุมชนจะได้มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของปัญหา ร่วมกันแก้ปัญหา และร่วมรับผลจากการแก้ไขปัญหา** การกำหนดแผนนโยบายแบบบูรณาการจะทำให้เกิดความสอดคล้อง และช่วยประหยัดงบประมาณที่เกิดจากความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงานของกระทรวงและกรมต่างๆ

ในระดับแผนงาน

ต้องให้ความสำคัญด้านการศึกษา และการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ชุมชน เกี่ยวกับความจำเป็นในการลดปริมาณและคัดแยกขยะ รวมทั้งผลกระทบต่างๆ ที่เกิดจากปัญหาขยะที่มีต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัย โดยดำเนินกิจกรรม และณรงค์ผ่านสื่อต่างๆ อย่างต่อเนื่อง และโดยเพิ่มเนื้อหาในหลักสูตรการเรียนการสอนทุกระดับ ตัวอย่างกิจกรรมทางด้านนี้ ได้แก่ โครงการ **นักรบสิ่ง
แวดล้อม** ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กับสถาบันการศึกษา ในการติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสำรวจแหล่งกำเนิดมลพิษ โครงการจัดค่าย **เครือข่ายต้นกล้าเพื่อการอนุรักษ์** ซึ่งเป็นโครงการเพื่อปลูกฝังนักเรียนระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาในการอนุรักษ์คลองอยู่ตะเกือก เป็นต้น

ตัวอย่างโครงการออกแบบฝายดักขยะ ตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ในระดับปฏิบัติ

ต้องบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างเข้มแข็ง ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พระราชบัญญัติโรงงาน พระราชบัญญัติการสาธารณสุข และพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องส่งเสริมศักยภาพขององค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล และ/หรือ เทศบาลในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในด้านความรู้ความเข้าใจ และการจัดการปัญหาขยะอย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวอย่างการจัดการปัญหาขยะในพื้นที่ลุ่มน้ำที่ได้นำดำเนินการไปแล้ว ที่กำลังดำเนินการอยู่ หรือที่กำลังจะดำเนินการในลุ่มน้ำย่อยคลองอยู่ตะกั่ว ได้แก่:

- โครงการเพิ่มประสิทธิภาพในการลดและใช้ประโยชน์ของเสียลุ่มน้ำ โดยสถาบันทรัพยากรชายฝั่งร่วมกับมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ภายใต้การสนับสนุนของกรมควบคุมมลพิษ

- โครงการออกแบบฝายดักขยะมูลฝอย ตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

- โครงการระบบกำจัดขยะรวมของเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยเป็นโครงการก่อสร้างระบบเตาเผาซึ่งจะแปลงขยะให้เป็นพลังงานไฟฟ้า 4.3 เมกะวัตต์ ภายใต้การร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ โดยจะเริ่มดำเนินการก่อสร้างในปี พ.ศ. 2551

ยิ่งไปกว่านั้น ยังต้องส่งเสริม/สนับสนุนสถาบันการศึกษาด้านการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการปัญหามลพิษต่างๆ รวมทั้งขยะในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เช่น โครงการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำในพื้นที่เร่งด่วนเชิงรุกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และโครงการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยคณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ภายใต้การสนับสนุนของกรมควบคุมมลพิษ เป็นต้น

2. ภาคอุตสาหกรรม

ต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่สะอาด รวมทั้งการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่:

- การลดปริมาณขยะ: เลือกใช้วัตถุดิบ/วัสดุที่มีคุณภาพ และลดการใช้วัสดุที่กำจัดยาก
- การจัดระบบการแยกขยะ: รณรงค์ให้มีการแยกประเภทขยะ และกากของเสียที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ใหม่
- การกำจัดขยะ: เลือกวิธีกำจัดที่เหมาะสม และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อย

3. ภาคชุมชน

เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ จำเป็นต้องมีการเชื่อมโยงเครือข่ายคนลุ่มน้ำให้มิกิจกรรมที่ส่งเสริมความร่วมมือจากชุมชนต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ อย่างต่อเนื่อง กิจกรรมต่างๆ ได้แก่:

- 1) รณรงค์ให้ครัวเรือนลดปริมาณขยะ และคัดแยกขยะ
- 2) ส่งเสริมการจัดการขยะอย่างมีระบบ เช่น จัดตั้งธนาคารขยะ ตัวอย่างการจัดการปัญหาในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา คือ:

โครงการฟื้นฟูคลองปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา โดยการรณรงค์ไม่ทิ้งขยะลงคลอง การพัฒนาภูมิทัศน์ริมคลอง การเก็บขยะขึ้นจากคลอง และการหน้าหมักชีวภาพลงในคลองเพื่อบำบัดน้ำเสียให้ดีขึ้น

โครงการพัฒนาคลองสำโรง อำเภอเมืองสงขลา โดยมีกิจกรรมเก็บขยะ ขุดลอกคลอง รื้อสิ่งกีดขวางทางน้ำ เสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชน

4. ปัจเจกชน

ปัจเจกชนลุ่มน้ำ สามารถมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาขยะด้วยการลดการสร้างขยะ และการทิ้งขยะให้เป็นที่เป็นทาง เพื่อให้สามารถนำไปกำจัดได้โดยสะดวก โดยเฉพาะขยะที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ง่าย เช่น ขวดน้ำพลาสติก ถังพลาสติก และช่วยกันสอดส่องดูแล และรายงานสื่อถึงกิจกรรมในเรื่องนี้ ทั้งที่เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมกรรมดี และทั้งที่เป็นกิจกรรมที่ไม่ดี ที่สมควรถูกขยับยั้ง

**ก่อนที่ขยะ จะขยำ เลสาบเรา
มากไปกว่านี้**

เราจะช่วยทำอะไรได้บ้าง เพื่อรักษั้เสสาบของเรา

เมื่อพูดถึง

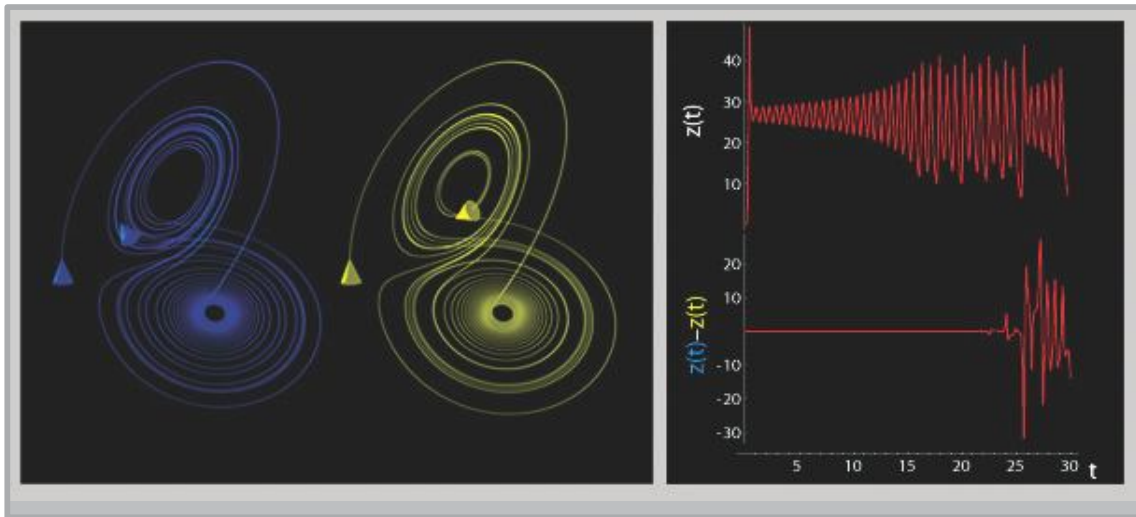
การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือธรรมชาติ

หลายคนอาจร้องว่า “**อีกแล้วหรือ?**” หรือ “เรื่องนี้พูดกันมาซ้ำซากแต่ไม่เห็นจะทำได้จริงจังสักเท่าไร” ดังนั้น ความพยายามในการอนุรักษ์ทะเลสาบสงขลาหรือ “เสสาบ” ของเราครั้งนี้ ก็คงไม่แตกต่างไปจากที่ผ่านมา มาตอกกระมัง พวกเราหลายคนคงผ่านประสบการณ์ทำนองนี้มาบ้างแล้ว คือ เราได้รับทราบ หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการณรงค์เรื่องอนุรักษ์กันไปสักพัก พอที่จะทำให้ตัวเองรู้สึกดีๆ และเห็นพ้องด้วยว่า โลกนี้จำเป็นต้องได้รับการดูแลทะนุถนอมมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ เสร็จแล้วทุกคนก็จะกลับไปใช้ชีวิตเดิมๆ ที่เบียดเบียนธรรมชาติกันต่อไป ก็เพราะชีวิตแบบนี้มันง่ายและเราเคยชินกับมันเสียแล้วไงครับ

เป็นการง่าย ที่จะพูดถึงการอนุรักษ์อะไรสักอย่าง มากกว่าการลงมือทำด้วยตนเอง แต่ก็ใช่ว่าการลงมือทำจะยากเข็ญไปเสียทุกเรื่อง และบางเรื่องอาจจะแสนง่ายจนเราคาดไม่ถึง หากใครได้ชมวิดีโอเรื่อง **An Inconvenient Truth** อันโด่งดัง ซึ่งมี คุณ Al Gore เป็นพิธีกรบรรยาย ก็จะมีในตอนท้ายของวิดีโอว่า มีข้อเสนอหลายอย่างที่เราสามารถลงมือปฏิบัติได้ทันที เช่น การลุกขึ้นไปปิดไฟสั้ดวง หรือการลุกไปปิดประตูห้องปรับอากาศที่เปิดแ้งมไว้ในฉบัพลั้ที่วิดีโอั้นจบลง

สิ่งที่ยากกว่า ก็คือ ทำอย่างไรเราจึงจะสามารถปฏิบัติเช่นนี้ได้อย่างคงเส้นคงวาได้ทุกวันจนเป็นนิสัย การที่จะทำอย่างนั้นได้คงไม่สามารถอาศัยเพียงความรู้ว่าเราควรจะทำอะไรบ้างเท่านั้น และสิ่งที่สำคัญกว่าความรู้ว่าเราทำอะไรได้บ้างก็คือ **แรงบันดาลใจ** ที่จะทำให้เราลุกขึ้นไปทำอย่างนั้นต่างหาก

ภาพที่สร้างโดยคอมพิวเตอร์ เพื่อแสดงให้เห็นถึง Butterfly effect ภาพนี้แสดงเส้นทางเดิน (Trajectory) ใน Space สามมิติ 2 เส้นทาง ที่มีจุดเริ่มต้น แม้ต่างกันเพียง 10^{-5} เท่านั้นบนแกน x แต่ก็ทำให้จุดปลายของเส้นทางแตกต่างกันได้มากหลังจากเวลาผ่านไปแค่ 30 วินาที (ที่มา: http://en.wikipedia.org/wiki/Butterfly_effect)

เราสามารถทำให้เกิดผลแตกต่างได้

We can make the difference พวกเราคงเคยได้ยินคำว่า **The Butterfly effect** หรือ “ผีเสื้อขยับปีกในประเทศจีนอาจทำให้เกิดพายุในนิวอิงแลนด์ (แถบตะวันออกเฉียงเหนือของสหรัฐฯ) ได้” (A large storm in New England may be caused by a butterfly wing flap in China) หรือ คำที่นิยมพูดกันอย่างกว้างขวางเป็นภาษาไทยว่า “เด็ดดอกไม้สะเทือนถึงดวงดาว” คำกล่าวนี้เป็นพื้นฐานของทฤษฎีที่บอกว่า การกระทำแม้จะเล็กน้อย ก็สามารถก่อให้เกิดผลที่ยิ่งใหญ่ได้ หากทฤษฎีที่ว่านี้เป็นจริง การลงมือทำของคนเช่นเราๆ ท่านๆ ก็ย่อมสามารถส่งผลอันใหญ่หลวงได้ และยิ่งถ้าเราร่วมมือร่วมใจกันทำ ผลลัพธ์ก็น่าจะยิ่งใหญ่อีกขึ้นเป็นทวีคูณ

โชคดีที่เราสามารถเลือกได้ ว่าเราจะทำให้ผลลัพธ์นั้นออกไปทางบวกหรือออกไปทางลบ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับว่าเราจะเลือกทำอะไร หรือไม่ทำอะไรนั้น ในปี ค.ศ. 2004 มีภาพยนตร์ที่ดูสนุกในชื่อเดียวกันนี้ออกฉาย เป็นหนังแนวดราม่า/ระทึกขวัญ/Sci-Fi ที่นำเสนอโดยพระเอกมาดเข้ม แอชตัน คุชเชอร์ กับเอมี่ สมาร์ท หนังได้พยายามแสดงให้เห็นผลของ Butterfly effect แบบฮอลลีวูด ซึ่งก็หมายความว่าสิ่งที่แสดงไม่ถึงกับถูกต้องตามทฤษฎีวิทยาศาสตร์ แต่ก็ทำให้พอเข้าใจความหมายของมันได้บ้าง

อย่างไรก็ตาม

อยากให้ทุกคนให้ตระหนักสักนิดว่า ผลลัพธ์อันใหญ่หลวงที่เราคาดหวังนั้น คงไม่สามารถเกิดขึ้นอย่างฉับพลันทันที ระบบนิเวศของโลก และของทะเลสาบสงขลาที่เราอาศัยอยู่เปรียบเสมือนนาฬิกาใหญ่ตั้งเรือไททานิคที่มีแรงเฉื่อยมาก เราคงไม่อาจทำให้เรือเบนหัวเรือไปได้ 90 องศาในทันทีทันใดที่เราหมุนหางเสือ แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าเราจะทำอะไรไม่ได้เลยและจะยอมปล่อยให้นาวาลำนี้แล่นไปชนโขดหินและอัปปางลง แต่กลับหมายความว่าเราจะต้องเร่งลงมือทำให้เร็วขึ้น หากเราหวังที่จะเห็นผลลัพธ์ของการอนุรักษ์ครั้งนี้เกิดขึ้นภายในชั่วอายุขัยของคนรุ่นเรา และเมื่อหัวเรือลำนี้ถูกเบนออกไปแล้ว ก็คงไม่ยากที่ใครจะเบนมันกลับมาทางเดิมอีก

อีกสักนิดเกี่ยวกับพลังงาน

แล้วพลังงานมันเกี่ยวข้องกับ การอนุรักษ์ทะเลสาบยังไงกันเนี่ย? พลังงาน แม้ว่าเป็นสิ่งที่เรามองไม่เห็นจับต้องไม่ได้ และดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่เราสามารถถกฉวยได้ฟรีๆ จากธรรมชาติแต่จริงๆ กว่าจะนำพลังงานมาใช้งานได้ก็ต้องเบียดเบียนธรรมชาติไปไม่น้อย แถมยังมีต้นทุนในการผลิตและขนส่งที่แพงเอาการอีกต่างหาก เราจึงควรตระหนักว่า การใช้พลังงานทุกหยด เป็นการทำลายธรรมชาติทางหนึ่งด้วย และมีส่วนทำให้โลกร้อน ซึ่งย่อมจะส่งผลกระทบต่อชีวิตของพวกเขา

และต่อทะเลสาบสงขลาด้วยอย่างแน่นนอน นอกจากนี้ เรายังต้องเข้าใจด้วยว่าเราจำเป็นต้องใช้พลังงานในการผลิตทรัพยากรอื่นๆ เกือบทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นน้ำ อาหาร ไปจนกระทั่งของใช้ อย่างถุงพลาสติกถึงรถยนต์ ดังนั้น การประหยัดทรัพยากรทุกชนิดย่อมหมายถึงการประหยัดพลังงานด้วย

ถึงเวลาลงมือทำด้วยตนเอง ร่ายรำ นำชบวนมาเสียวพอสมควร ต้องเข้าใจเรื่องเสียที่มากดูกันว่าเราในฐานะปัจเจกบุคคลจะสามารถทำอะไรได้บ้างเพื่อช่วยอนุรักษ์ทะเลสาบของเรา อันจะทำให้ทะเลสาบยังคงเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีคุณค่าที่จะอยู่กับเราไปอีกยาวนานจนถึงคนรุ่นลูก รุ่นหลานอีกหลายชั่วอายุคน

ปฏิบัติการรักษทะเลสาบข้อที่ 1

ใช้น้ำให้น้อยลง: อย่าเปิดฝักบัวทิ้งไว้ขณะฟอกสบู่ อย่าเปิดก๊อกน้ำทิ้งไว้ขณะแปรงฟัน (ประหยัดได้ 5-10 ล. ต่อครั้ง) เปลี่ยนมาใช้หัวฝักบัวอาบน้ำแบบประหยัดน้ำ (ประหยัดได้ 5 ล. ต่อครั้ง) หันมาใช้โถส้วมชักโครกชนิดประหยัดน้ำ (ประหยัดได้ 10 ล. ต่อครั้ง) ติดตั้งโถปัสสาวะเพื่อใช้แทนการใช้ส้วมชักโครก (ประหยัดได้ 5-10 ล. ต่อครั้ง) ใช้หัวฉีดน้ำหยดรดน้ำต้นไม้แทนการฉีดรดด้วยสายยางโดยตรง (ประหยัดได้ 10-20 ล. ต่อครั้ง) และรดน้ำต้นไม้ในตอนเช้าขณะที่แดดไม่จัดจะช่วยลดการระเหยของน้ำไปกับอากาศร้อนได้ไม่น้อย นอกจากนี้ การเลือกปลูกต้นไม้พื้นถิ่นในบ้านก็จะทำให้จำเป็นต้องรดน้ำน้อยลง เนื่องจากไม้พื้นถิ่นมักทนแล้งได้ดีกว่า อีกทั้งยังทนต่อการรบกวนของแมลง และวัชพืช ได้ดีกว่าด้วย

ผลที่ได้รับ: น้ำทุกหยดที่เราใช้อาบหรือชำระล้างสิ่งต่างๆ จะกลายเป็นน้ำเสียที่ส่วนมากจะไหลลงทะเลสาบในที่สุด การใช้น้ำน้อยลงจะลดน้ำเสียที่ไหลลงทะเลสาบ แถมยังช่วยลดเงินที่รั่วไหลออกจากกระเป๋าเราอีกด้วย และถึงแม้เราจะใช้น้ำบาดาลก็อย่าลืมว่าการปั้มน้ำบาดาลขึ้นมาใช้ก็ต้องใช้พลังงานไฟฟ้าเช่นกันครับ

ปฏิบัติการรักษทะเลสาบข้อที่ 2

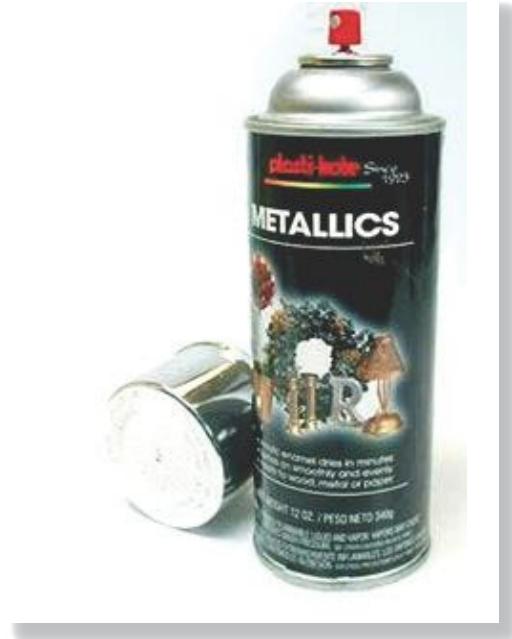
ลดขยะ: นำถุงที่ได้จากการช้อปปิ้งกลับมาใช้ซ้ำ ถุงก๊อบแก๊ปที่ใช้แล้วสามารถนำมาใช้บรรจุขยะได้ดี ส่วนถุงกระดาษก็สามารถนำไปใช้งานต่างๆ ได้อีก (โปรดดู <http://reusablebags.com/>) หากใช้ไม่หมดก็สามารถนำไปบริจาคให้กับแม่ค้าเจ้าประจำ หรือให้ดีกว่านั้นก็ให้นำถุงผ้าไปเองเวลาไปจ่ายตลาด จะลดการใช้ถุงพลาสติกลงได้ กล่องกระดาษก็เช่นกัน สามารถใช้ซ้ำหรือแจกจ่ายได้ การขายขยะพวกนี้ให้กับร้านของเก่าหรือซาเล้งก็ถือเป็นการทำให้เกิดการใช้ซ้ำ และถ้าพอมีบริเวณข้างบ้านหรือหลังบ้าน ให้ชุดหลุมเพื่อแยกทิ้งขยะอินทรีย์สำหรับขยะที่ยังพอมีสภาพดีและยังพอใช้งานได้ เช่น รองเท้า เสื้อผ้า หรือเก้าอี้ ควรนำไปบริจาค หรือแยกทิ้งโดยไม่ปนกับขยะที่สกปรก และหากทำได้ห่อด้วยถุงใสก่อนทิ้ง เมื่อคนเก็บขยะจะสามารถนำไปใช้ได้ หรือบริจาคให้กับวัดสวนแก้วก็คงได้บุญไม่แพ้กัน อ้อ...แล้วก็อย่าลืมว่ากระดาษที่ใช้ไปแล้วเพียงหน้าเดียว ยังอีกหน้าหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ซ้ำได้นะครับ

ผลที่ได้รับ: ช่วยลดขยะที่จะถูกชะลงคลอง และไหลลงสู่ทะเลสาบในที่สุด ที่เป็นสาเหตุทำให้ ทะเลสาบตื้นเขิน ซึ่งนอกจากเป็นปัญหาต่อการอยู่อาศัยและขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำแล้ว ยังเป็นปัญหาต่อการเดินเรืออีกด้วย การนำถุงไปบริจาคให้กับแม่ค้าเจ้าประจำเป็นการผูกมิตรกับแม่ค้า ซึ่งอาจทำให้ได้ลดราคาสินค้าบ้าง การชูดหลุมข้างบ้านเพื่อฝังกลบขยะอินทรีย์ก็จะช่วยลดขยะที่ต้องขนย้ายและกำจัดโดยเทศบาล ซึ่งหมายถึงลดค่าใช้จ่ายจากภาษีของเรา และทำให้เทศบาลมีเงินเหลือไปทำประโยชน์อย่างอื่น อีกทั้งขยะเหล่านี้ยังจะกลายเป็นปุ๋ยช่วยบำรุงดินของเรา การใช้อะไรซ้ำได้ย่อมเป็นประโยชน์มากต่อระบบนิเวศน์อันบอบบางของเรา เพราะการ Reuse ดีกว่า Recycle แม้แต่การขายของเก่าก็ถือเป็นการช่วยให้เกิดการใช้จ่าย แต่ที่ดีกว่าก็ตรงที่ได้เงินถมติดปลายนม มาอีกด้วย แหม...ได้ประโยชน์ทุกทางอย่างนี้แล้ว เราจะยังไม่รีบลงมือทำกันอีกหรือ?

ปฏิบัติการรักษาสบข้อที่ 3

เปลี่ยนมาใช้แบตเตอรี่ชนิดชาร์จซ้ำได้:

ลองหันมาใช้แบตเตอรี่ชนิดชาร์จซ้ำได้ (Rechargeable batteries) กับเครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆ เช่น ไฟฉาย วิทยุกระเป๋าหิ้ว เครื่องเล่นเพลงแบบพกพา นาฬิกาปลุก หรือเครื่องใช้อิเล็กทรอนิกส์อื่น แบตเตอรี่ชนิดชาร์จซ้ำได้ที่นิยมกันมาก ได้แก่ แบตฯ Ni-MH ขนาด AA ปัจจุบัน แบตเตอรี่ชนิดนี้ได้ถูกพัฒนาให้มีความจุไฟสูงขึ้นมาก และมีราคาไม่แพงนัก หากจำเป็นต้องใช้แบตเตอรี่แบบใช้ครั้งเดียวทั้ง ก็ควรเลือกแบตเตอรี่ชนิดอัลคาไลน์ ซึ่งมีอายุทนนานกว่า และคุ้มค่ากว่าแบตเตอรี่ทั่วไป

ผลที่ได้รับ: ช่วยลดขยะจากแบตเตอรี่แบบใช้ครั้งเดียวทิ้ง ซึ่งเป็นขยะที่มีสารพิษอันตราย ปัจจุบัน ประเทศไทยยังไม่มีการจัดการเรื่องขยะอันตรายอย่างเป็นระบบและถูกวิธี สารพิษจากแบตเตอรี่ที่ถูกกำจัดโดยไม่ถูกวิธีสามารถซึมลงดินและไหลลงแหล่งน้ำใต้ดิน หรือลงคลอง และลงสู่ทะเลสาบในที่สุด ส่งผลกระทบต่อสัตว์น้ำ และอาจส่งอันตรายกลับมาถึงตัวเราเองซึ่งเป็นผู้บริโภค สัตว์น้ำเหล่านี้ ประโยชน์โดยตรงที่เราได้รับก็คือการ

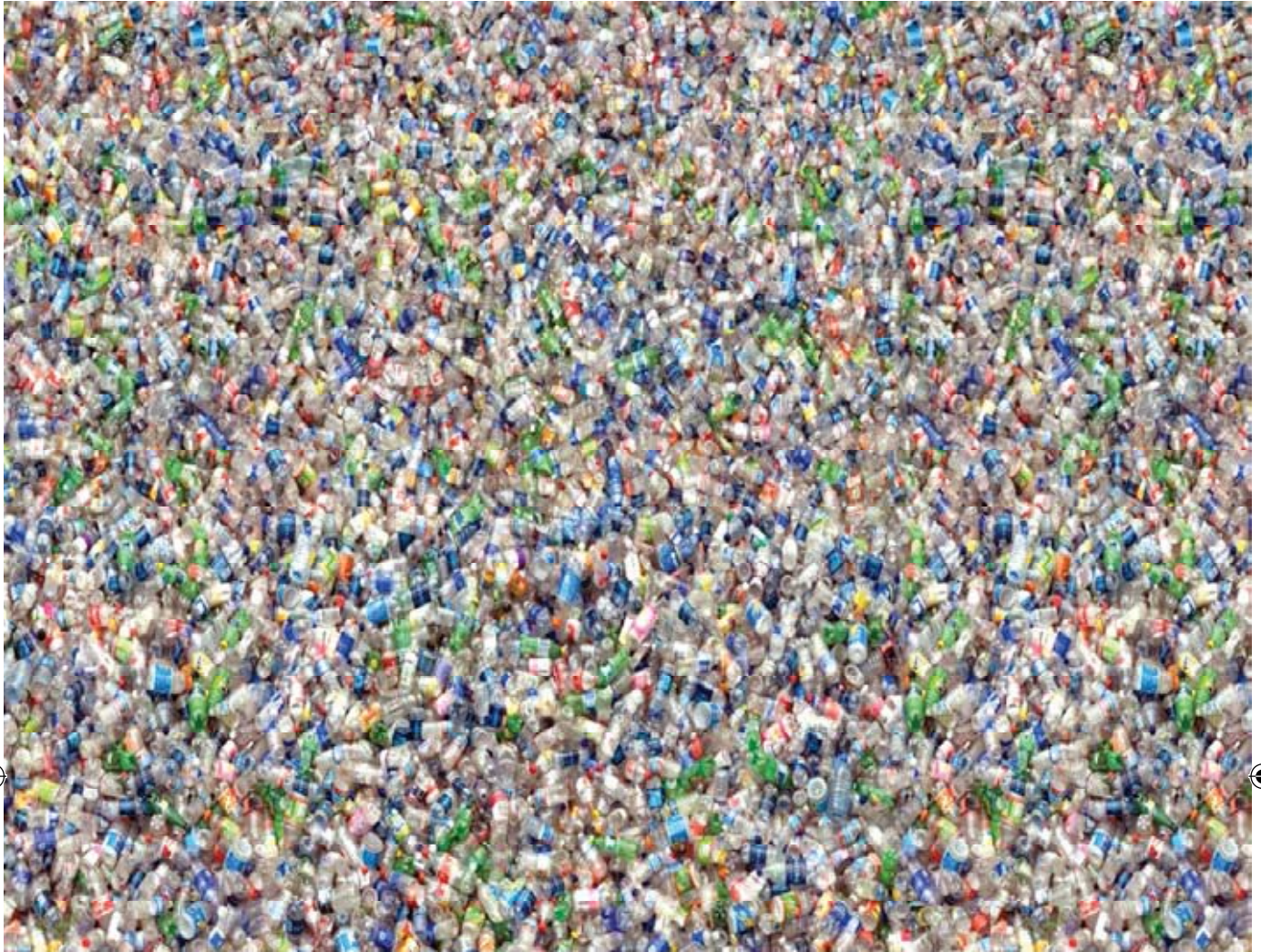
ประหยัดเงิน เพราะในระยะเวลาแล้ว การใช้แบตเตอรี่ชนิดชาร์จซ้ำได้จะประหยัดมากกว่า ปัจจุบัน แบตเตอรี่ Ni-MH ขนาด AA ความจุ 2000 mA-h ราคาอันละประมาณ 100 บาท สามารถชาร์จซ้ำได้ 50-100 ครั้ง ซึ่งเท่ากับค่าใช้จ่ายแบตเตอรี่ก้อนหนึ่ง 2 บาทต่อครั้งเท่านั้นเอง

ปฏิบัติการรักษาสบข้อที่ 4

งดหรือลดการใช้สารเคมีและยาฆ่าแมลง:

ใช้สารพวกนี้แต่น้อย ด้วยความระมัดระวัง ควรตัดตาย หรือถอนหญ้า/วัชพืช แทนการฉีดยาฆ่าหญ้า หากทำได้ และเลือกใช้ปุ๋ยคอก แทนปุ๋ยเคมี

ผลที่ได้รับ: ช่วยกำจัดส่วนเกินของสารพวกนี้ซึ่งตกค้างอยู่ในดิน และจะถูกชะล้างไหลลงแหล่งน้ำใต้ดินหรือลงคลองและลงสู่ทะเลสาบในที่สุด ซึ่งย่อมเป็นอันตรายต่อผู้ใช้ น้ำจากแหล่งน้ำเหล่านี้ การตายหญ้ายังทำให้ได้ออกกำลังกาย และลดโอกาสเสี่ยงจากการสัมผัสกับสารเคมีอันตราย นอกจากนั้น บรรจุภัณฑ์หรือหีบห่อของสารเคมีเหล่านี้ยังจัดเป็นขยะหรือของเสียอันตรายอีกด้วย

ปฏิบัติการรักษาสภาพข้อที่ 5

เลิกดื่มขวดและเครื่องดื่มกระป๋อง: น้ำหวานบรรจุขวดหรือกระป๋องมีราคาแพง และยังไม่ดีต่อสุขภาพ น้ำดื่มบรรจุขวดพลาสติกราคาแพงมากและอาจจะไม่สะอาด หรือมีคุณภาพดึกว่าน้ำประปา (โปรดดูโครงการ “น้ำประปา ดื่มได้” ที่เว็บ กปภ. <http://www.pwa.co.th/index.html> และลองเข้าไปอ่านเรื่องปัญหาของน้ำดื่มบรรจุขวดที่ <http://www.foodandwaterwatch.org/water/bottled>) แต่ถ้าหากไม่แน่ใจว่าน้ำประปาที่บ้านมีคุณภาพพอที่จะดื่มได้หรือไม่ ให้ติดตั้งเครื่องกรองน้ำในบ้าน (ควรปรึกษาร้านค้าที่เชี่ยวชาญด้วย เพื่อจะได้เครื่องกรองที่เหมาะสมกับน้ำดิบในบ้านตัวเอง) เครื่องกรองน้ำสำเร็จรูปแบบสามกระบอกที่มี 1. ตัวกรองตะกอนหยาบ 2. ตัวกรองกลิ่นด้วยคาร์บอน และ 3. ตัวกรองเซรามิค (ซึ่งกรองได้ละเอียดมากและสามารถกรองแบคทีเรียขนาดเล็กมากได้) สามารถใช้กรองน้ำประปาได้ดี และให้น้ำที่มีคุณภาพระดับดื่มได้ทันที (เพราะน้ำประปาค่อนข้างสะอาดพอสมควรอยู่แล้ว) เมื่อต้องเดินทางออกนอกบ้าน ให้บรรจุน้ำจากเครื่องกรองลงขวด (Bottle your own water) ซึ่งควรเป็นขวดที่นำมาใช้ซ้ำได้ แล้วพกติดตัวไปด้วย หรือติดขวดน้ำไวโนรด ก็จะลดความจำเป็นที่จะต้องแวะซื้อน้ำดื่มบรรจุขวดนอกบ้านไปได้

ในประเทศที่กำลังพัฒนา
ปัญหาอยู่ที่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
เพื่อประโยชน์ของประชาชน
ในประเทศที่พัฒนาแล้ว
ปัญหาอยู่ที่การจัดการประชาชน
เพื่อประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติ

ผลที่ได้รับ: ลดขยะจากขวดพลาสติกหรือกระป๋อง ซึ่งแต่ละวันมีจำนวนมหาศาลและมีแต่จะเพิ่มขึ้นทุกวัน เราเองก็จะประหยัดเงินค่าน้ำบรรจขวดและเครื่องดื่มเหล่านี้ ซึ่งมีราคาแพงไปได้มาก ปัจจุบัน เครื่องกรองน้ำราคาถูกลงมาก (ราคาราว 4 ถึง 5 พันบาทสำหรับครอบครัวขนาดเล็กถึงขนาดกลาง) ติดตั้งใช้งานง่าย และต้องการการบำรุงรักษาน้อย ตัวไส้กรองเปลี่ยนเองได้ง่าย ค่าไส้กรองตกปีละราว 700 บาท หรือคิดเป็นค่าใช้จ่ายรายวันละ 2 บาทเท่านั้น ถ้าเราซื้อน้ำดื่มวันละ 2 ขวด ในราคาขวดละ 6-7 บาท การลงทุนซื้อเครื่องกรองน้ำก็จะให้ทุนคืนภายในเวลาราวปีครึ่งเท่านั้นเอง แต่กำไรที่ได้แถมมากก็คือความรู้สึกดีๆ ที่ว่าเราได้มีส่วนช่วยลดขยะขวดพลาสติกให้กับโลกใบนี้ของเราได้ถึงปีละ 700 ชิ้นทีเดียว ลองเอาตัวเลขนี้คูณด้วยจำนวนประชากรของจังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง และ จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่อาศัยอยู่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (ประมาณ 1.6 ล้านคน) ก็จะได้จำนวนขวดมากมายมหาศาล ถ้าหากนึกไม่ออกกว่าจำนวนขวดพลาสติกขนาดนี้มันมากมายแค่ไหน ก็ลองดูภาพข้างบนนี้กันเอาเอง

160

ถนนนางงาม

ชุมประตุมืองสงขลา ระหว่างถนนนครนอกกับถนนนครใน ใกล้ถนนนางงาม

ถนนนางงาม กับ ขนมนางงาม

ถนนางงาม เป็นถนนสายเล็กๆ แคบ ๆ เดินรถได้ทางเดียว อยู่ใจกลางเมืองสงขลา แต่สิ่งที่ตรงกันข้ามกับสภาพของถนนนั้น คือความมีเสน่ห์ ความมีน้ำใจ และความใจกว้างของคนสงขลา บนถนนสายนี้ แบบที่เรียกว่าเห็นได้ไม่ยากนักในสังคมยุคปัจจุบัน

ถนนสายนี้มีประวัติความเป็นมายาวนาน นับร้อยปี ชาวจนกระทั่งคนในสงขลาเอง บางคนก็ยังไม่ทราบที่มาที่ไปของชื่อถนนสายนี้เลย

ส่วนเรื่องขายได้นั้น เป็นเพียง
ผลพลอยได้จากการให้ความรู้

ผู้เขียนได้มีโอกาสพูดคุยกับคุณลุงท่านหนึ่ง ชื่อ **คุณลุงถาวร วรรณวิไล** คุณลุงเปิดร้านค้าขายของบนถนนสายนี้ ที่สื่อความเป็นคนสงขลาและความเป็นคนไทยแบบเดิมๆ ได้เป็นอย่างดี นั่นคือการขายเครื่องใช้ เช่น **หมาฮอน** และตะกร้าจักสานรูปแบบต่างๆ คุณลุงเล่าว่า ตั้งแต่คุณลุงเกษียณคุณลุงไม่อยากจะอยู่บ้านเฉยๆ เลยตัดสินใจเปิดร้านขายของกับ **คุณป้าราตรี** คุณลุงและคุณป้าเป็นข้าราชการบำนาญทั้งคู่ คุณลุงกับคุณป้ากล่าวว่า ที่ตัดสินใจเปิดร้านค้าขายนี้ ก็ไม่ได้หวังกำไรใดๆ เพียงแต่ต้องการให้ความรู้แก่คนรุ่นหลังเกี่ยวกับเรื่องเครื่องใช้จักสาน ที่คนสมัยก่อนเคยใช้เท่านั้น

ผู้เขียนถึงจะเป็นคนหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาโดยกำเนิด แต่แ่เสียจริงๆ ที่ไม่รู้ประวัติของเมืองสงขลาเอาซะเลย แม้กระทั่งว่าทำไมถนนสายนี้ชื่อ **ถนนนางงาม** แต่คำตอบคงหาได้ไม่ยากนักหากจะถามใครสักคนที่เป็นคนที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่บริเวณนั้นอย่างเช่นคุณลุงถาวร ว่าแล้วก็ต้องขอดถามเพื่อคลายความสงสัยให้ตัวเอง และก็เพื่อมาบอกต่อแก่ท่านผู้อ่านทุกท่านที่อาจกำลังรอรบคำตอบเหมือนกัน คุณลุงได้ให้ความกระจ่างว่า กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว (เล่ายังกะนิทานเลยนะ) เมืองสงขลาได้มีการจัดประกวดนางงามครั้งยิ่งใหญ่ และคนที่ได้เป็นนางงามในครั้งนั้น อาศัยอยู่บนถนนสายนี้ **จากนั้นเป็นต้นมา ถนนสายนี้ จึงได้ชื่อว่า**

รอนางงาม

ถนนนางงาม มาจนถึงปัจจุบัน ส่วนซื้อถนนสายอื่นแถวๆ นี้ ก็คงมีที่ไปที่น่าสนใจ แล้ววันหน้าผู้เขียนจะติดตามหาที่อื่นมาเล่าให้ฟังต่อไป เพราะผู้เขียนเองก็ซื้กสนุกแล้ว หรือหากว่าท่านผู้อ่านคิดสงสัยซื้อถนนสายไหนในแถบลุ่มน้ำ แล้วไปได้รับความรู้จากผู้เฒ่าผู้แก่ หรือผู้รู้ที่น่าเชื่อถือ แล้วอยากจะเขียนมาเล่าแบ่งปันความรู้และความสนุกสนาน ก็ขอเชิญได้เลย

ตระกร้าจักสานรูปแบบต่างๆ

หมาโอน

พูดถึงเรื่องอาหารการกินของคนสงขลาแล้ว
 อยากบอกว่าไม่แพ้จังหวัดใดๆ เลย หลายคนคงเคย
 คิดว่ามาหาดใหญ่ มาสงขลา จะซื้ออะไรกลับไปเป็น
 ของฝากดีนี่... และหลายคนก็ตัดสินใจเลือกขนม
 ขบเคี้ยวที่ตลาดกิมหยง ซึ่งซื้อขายกันเกร่ออยู่ที่
 ใจกลางนครหาดใหญ่ไปเป็นของฝาก ปัจจุบันเลย
 กลับกลายเป็นว่า ของฝากจากตลาดกิมหยงคือ
 สัญลักษณ์ว่ามาจากหาดใหญ่ มาจากสงขลา ส่วน
 หนึ่งก็อาจเป็นเพราะขนมที่เป็นของกินของขบเคี้ยว
 แบบแห้งๆ และสะดวกต่อการซื้อไปฝาก คนจึงนิยม
 ซื้อติดไม้ติดมือไปฝากกันแน่ๆ เลย ความจริงขนมที่
 ตลาดกิมหยงก็อร่อยเหมือนกัน และมีให้เลือก
 มากมาย ผู้เขียนเองก็ไปซื้อหารับประทานบ่อยๆ
 เหมือนกัน **เพียงแต่ไม่ใช่ขนมพื้นเพเสียบ** ท่านผู้
 อ่านทราบไหมว่าจังหวัดสงขลายังมีขนมอีกหลาย
 อย่างที่อร่อยและน่าสนใจทีเดียว ขนมพื้นเมืองที่จะ
 กล่าวถึงในตอนนี้อยู่ **สามารถหารับประทานได้
 มากมาย บนถนนนางงาม และผู้เขียนก็ขออนุญาต
 ทักทักเรียกขนมพวกนี้ว่า ขนมนางงาม.....**

แม่ค้าขนมบอ

เริ่มกันตั้งแต่ต้นถนนนางงามกันเลย เมื่อ

ท่านเข้าสู่ถนนนางงาม ท่านจะพบร้านขายน้ำชาทาง
 ด้านขวามือ ร้านน้ำชาที่นี้ดูเป็นกันเอง บรรยากาศ
 ร่มรื่น และที่สำคัญ ผู้เขียนไปเจอพบขนมที่ไม่เคย

ขนมบอ

เห็น หรือได้ยินมาก่อนเลย ขนมที่กล่าวถึง คือ
ขนมบอ ก่อนอื่น ต้องขออธิบายให้ท่านผู้อ่านทราบ
 ว่า คนทางภาคใต้เรามักจะย่อคำ และพูดสั้นๆ (แต่
 ได้ใจความ) เหมือนที่ใครต่อใครชอบแซวกันว่า รถไฟ
 วิ่งสวนทางกันวูบเดียว คนได้สองคนอยู่กันคนละ
 ขบวนก็ยังตะโกนคุยกันรู้เรื่อง กลับมาที่ **ขนมบอ**
 ต่อ ชื่อเต็มๆ ของขนมชนิดนี้คือ **ขนมกระบอก** หลาย
 คนอาจคิดว่าคงจะเหมือนกับข้าวหลามหนองมนของ
 ขึ้นชื่อของจังหวัดชลบุรี เกือบจะใช่ แต่ก็ไม่ใช่ซะที
 เดียว เพราะขนมที่หมายถึงอยู่นี้จะมีการทำให้สุกอยู่
 ในกระบอกซึ่งเป็นกระบอกสแตนเลสขนาดเส้นผ่าน
 ศูนย์กลางกระบอกประมาณ 3 ซม. จากนั้นก็จะบรรจุ
 ข้าวเหนียวหรือแป้งไว้ข้างใน แล้วนำไปหึ่ง เมื่อสุกก็
 ใช้ไม้ยาวๆ คล้ายตะเกียบ กระทุ้งออกมาคลุกกับ
 มะพร้าวอ่อนขูด โรยหน้าด้วยน้ำตาลทรายและงาขาว
 รสชาติดีมาก ๆ เหมาะกับการทานคู่กับน้ำชา เกือบ
 ลืมบอกไปว่า **ขนมบอที่นี้** ขายตั้งแต่ ประมาณบ่าย
 สองโมงเป็นต้นไปจนของหมด

ข้าวเกรียบปากหม้อ

ขนมน้ำใจงาม
บนถนน
สายนางงาม

แม่ค้าขนมดอกโดน

อย่าเพิ่งอึดนักก่อน นี้แค่เริ่มต้นกันเท่านั้นเอง ร้านต่อมาเป็นร้านที่ใครได้ทานต้องเอ็นสตขึ้นไปตามกันแน่นอน นั่นก็คือ ร้านไอศกรีมไข่สดดั้งเดิมร้านแรกในจังหวัดสงขลา ทำหน้างานกันอยู่แน่เลย ว่าทำไมต้องไอศกรีมไข่ ก็ปกติไอศกรีมก็มีไข่เป็นส่วนผสมอยู่แล้วนี่นา.. ที่พิเศษและแปลกอยู่ตรงที่ทางร้านจะนำไข่ไก่สดๆ โดยจะใช้เฉพาะไข่แดงมาราดบนไอศกรีมที่ตักใส่ถ้วยเรียบร้อยแล้ว เมื่อก่อนเค้าใช้ไข่แดงทั้งลูกเลยนะ ราดบนไอศกรีม แต่ปัจจุบัน ก็อย่างที่ทุกคนทราบกันดีว่า เศรษฐกิจไม่ค่อยดี ของกินของใช้ก็แพงขึ้นมาก กระทั่งร้านไอศกรีมไข่ยังได้รับผลกระทบ จนทำให้ไข่แดงหนึ่งฟองเต็มๆ เหลือเพียงไข่ที่ตีใส่ชาม แล้วราดหนึบหน่อยลงบนไอศกรีม ลองจินตนาการว่า ไข่แดงเหลวสดๆ เมื่อเจอความเย็นของไอศกรีม ไข่ก็แข็งตัว เหมือนช็อคโกแลตที่ราดบนไอศกรีมของ **สวนเข่น** ยิ่งย่อยง่ายขึ้นเลย แต่ถึงแม้ปริมาณไข่จะลดลง ก็ขอรับประกันความอร่อยว่ายังเหมือนเดิมที่พิเศษของร้านนี้ ยังมีอีกหลายอย่างเชียว

เริ่มตั้งแต่ คนชายมีอายุ 72 ปี

ส่วนร้านมีอายุ 70 ปี เรียกได้ว่าคลุกคลีอยู่ในวงการนี้มาตั้งแต่เกิดกันเลยทีเดียว ร้านนี้เป็นมรดกตกทอดมาจากคุณพ่อของคนชาย หรือที่คนเชื้อสายจีนเรียกว่า **อาทง** หรือ **คุณปู่** ยิ่งทำให้เราแปลกใจมากเข้าไปอีก เพราะอาทงคนชายเป็นคนเชื้อสายจีนแน่นอน แต่ทำไมชื่อร้านถึงชื่อว่า **ร้านไอศกรีมยิว** และแล้วก็ต้องไปถามอาทงให้หายสงสัยว่า ทำไมถึงมีชื่อแบบนี้ คำตอบที่ได้คือ สมัยที่อาทงเดินทางเข้ามาอยู่เมืองสงขลาใหม่ๆ นั้น เนื่องจากอาทงเป็นคนต่างดาว จึงจำเป็นต้องผ่านการตรวจคนเข้าเมืองก่อนชื่อเดิมของอาทงคือ **“ฮองยิว”** แต่สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองลืมนัดมรดกยุคต่อๆ ที่คำว่า **ยิว** อาทงก็เลยได้ชื่อใหม่ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา การขายไอศกรีมของอาทงทำให้ผู้เขียนซึ่งนั่งทานอยู่นั้นประทับใจมากเรื่องมันเป็นอย่างนี้ วันนั้นผู้เขียนนั่งทานไอศกรีมแสนอร่อยดับร้อนอยู่ โต๊ะข้างๆ กัน คุณแม่พาลูกชาย 2 คนมาทานไอศกรีม ลูกชายคนเล็กที่มีอาการหวัดอยู่ บอกคุณแม่แม่ว่า อยากจะทานอีกสักถ้วย คุณแม่บ่น

เสียงดังไปนิด อาทงจึงได้ยินเข้า คุณว่าถ้าเป็นคนขายของทั่วไปเค้าจะทำยังไง เท่าที่ผู้เขียนเคยเจอ ส่วนใหญ่เค้าก็ไม่สนใจว่าใครจะเป็นหวัดหรือเป็นอะไร เพราะเขาจะขายของ แต่ไม่ใช่ที่ร้านไอศกรีมยิวแน่นอน สิ่งที่ได้ยินทำให้ต้องหยุดทานไอศกรีมชั่วคราวและหันไปมองอาทงทันที อาทงพูดอย่างนี้ **“ไม่ได้นะ ไม่สบายอยู่ กินถ้วยเดียวก็พอแล้ว เอาไว้ให้หาย ไม่สบายก่อน จะมากินอีกก็ถ้วยก็ได้ แต่ตอนนี้ ไม่สบายอยู่ ไม่ให้กินต่อ สุขภาพต้องมาก่อน”** ได้ยินแล้วรู้สึกประทับใจมากและรู้สึกว่า **อาทงไม่ได้ เป็นเพียงแค่คนขายไอศกรีมเท่านั้น** แต่นี่คือมนุษย์ ผู้ซึ่งไม่ได้คิดเพียงแต่จะขายของให้ได้เงิน อาทงคิดถึงเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน นี่ถ้าใครมาเล่าให้ฟังเรื่องนี้คงต้อง คิดว่า **ไม่แน่นอน** และนี่เป็นสาเหตุที่อยากให้ท่านผู้อ่าน มารับประสบการณ์ที่ดีเหมือนกันที่นี่ **...ร้านไอศกรีมยิว**

รุ่นคุณแม่แม่

อาหาร 2 อย่างข้างต้นที่กล่าวไปแล้วนั้น ล้วนแต่เป็นอาหารที่ต้องรับประทานทีเดียวนั้น ไม่สะดวกที่จะซื้อเป็นของฝากได้ น่าเสียดายยิ่งนัก แต่อย่าเพิ่งหมดหวังว่าจะไม่ได้ชิมของอร่อยของสงขลา เพราะผู้เขียนคิดว่า ซื้อมาฝากไม่ได้ นี่ซิเป็นโอกาสดี ที่ท่านผู้อ่านจะได้หาโอกาสออกนอกบ้าน หรือเดินทางมาจังหวัดสงขลา มาเที่ยวชมและชิมของอร่อยที่นี้ด้วยตนเอง เรื่องของกินนั้นยังไม่จบเพียงเท่านี้ ในที่สุดก็เดินทางมาถึงอีกหนึ่งร้าน เป็นร้านของฝาก และร้านนี้เองที่เราสามารถซื้อ ขนมลุ่มน้ำ ของฝากของสงขลาที่เราภาคภูมิใจไปฝากคุณแม่ น้องๆ และบรรดาเพื่อนๆ บนถนนนางงามมีร้านจำหน่ายขนมของฝากที่มีหลากหลายที่อยู่ในรูปแบบแห้ง และอยู่ในบรรจุภัณฑ์ที่ง่ายและสะดวกในการนำกลับไปฝากคนที่คุณรักได้ ร้านจำหน่ายของฝากในบริเวณนี้มีอยู่หลายร้าน แต่ผู้เขียนไปสะดุดตาเข้ากับร้านนี้อย่างจัง ไม่ใช่เพราะร้านนี้เป็นร้านที่มีสถานที่หรูหราแต่อย่างใด ตรงกันข้าม ร้านนี้เปิดอยู่ในห้องแถว 2 ห้องติดกัน โดยที่บานประตูของร้านยังเป็นแบบดั้งเดิม คือต้องใช้ไขไม้ที่ละแผ่นๆ มาทำเป็นประตู จะเปิดจะปิดแต่ละทีต้องคอยไขไม้เข้า ไขไม้ออก ทีละไม้ๆ การซื้อของฝากที่นี่ นอกจากจะได้ขนมที่อร่อยแล้ว ยังจะอึ้งใจที่เขายังคงรักษาสภาพความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม ไว้ให้คนรุ่นหลังได้เห็น ได้ศึกษา

ระหว่างที่ผู้เขียนกำลังจับจ่ายซื้อของฝากอย่างสนุกสนานนั้น ผู้เขียนก็เลิ่ลไปเห็นป้ายประกาศเกียรติคุณให้แก่ร้านนี้ เนื่องด้วยเป็น ร้านแรก และเป็น ร้านดั้งเดิม ของจังหวัดสงขลา ร้านนี้มีชื่อว่า **ร้านขนมไทยแม่ฉวี** และผู้ที่ขายของให้ฉันนั้นคือ **คุณพะเยีย สายเรี่ย** ลูกสาวที่มีใจแน่วแน่ว่าต้องการสานต่อกิจการของคุณแม่ และเพื่อสืบสานวัฒนธรรมอาหารการกินของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาไว้ นอกจากจะเป็นคนกตัญญูต่อผู้สืบทอดคือคุณแม่แล้ว คุณพะเยียยังตอบแทนคุณแผ่นดินด้วยการรักษาวัฒนธรรมอาหารการกินที่น้ำขึ้นขมนี่ไว้อีกด้วย

และแล้วหนึ่งวันของผู้เขียนบนถนนนางงาม ก็ต้องขอจบลงเพียงเท่านี้ก่อน ไม่ใช่เพราะขนมไม่หลากหลาย จนไม่รู้จะแนะนำอะไรต่อไปแล้วหรอกนะ แต่เพราะคนนำทัวร์.....อึ้งมากเลยต่างหาก 555 ทานขนม...ชื่นชม...อึ้งประสบการณ์ บนถนนนางงาม มาตั้งแต่เช้า ขอขอบคุณโครงการดีๆ อย่างโครงการ รู้ รัก หวงแหน ลุ่มน้ำทะเลสาบ ที่ทำให้ผู้เขียนรู้ว่า ยังมีเรื่องราวอีกมากมาย ที่ผู้เขียนและผู้่านบางท่านยังไม่ทราบ **ผู้เขียนรักสงขลา และหลงมนต์เสน่ห์ของสงขลา** ขึ้นอีกเป็นกองเชียว **วันนี้สนุกมาก** ได้ทั้งความรู้ ได้ทั้งประสบการณ์ที่อึ้งสมอง แถมได้ทานขนมจนอึ้งท้อง และที่คงจะไม่มีทางลืมอย่างเด็ดขาด ก็คือความมีน้ำใจของคนสงขลาบนถนนสายหนึ่ง ถนนที่สำคัญของคนสงขลาหลายคนหลายชั่วอายุคน

...ถนนนางงาม...

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

แหล่งท่องเที่ยวในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา สามารถจัดแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์โบราณคดีและศิลปวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 2 ประเภทนี้จะกระจายอยู่รอบพื้นที่ จังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง และจังหวัดนครศรีธรรมราช

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา ถ้ำ ป่าไม้ พื้นที่ชุ่มน้ำ น้ำตก หาดทราย เกาะ ฯลฯ ซึ่งรวมถึงสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ตามแหล่งเหล่านั้น ส่วน แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์โบราณคดี และศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ เมืองและชุมชนโบราณ โบราณสถาน ศาสนสถานโบราณ ฯลฯ ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีความหลากหลายทางชีวภาพ เพราะมีทั้งน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม ลักษณะทางธรรมชาติจึงแตกต่างกัน

ทะเลสาบตอนบน มีแหล่งน้ำจืด โดยเฉพาะ ทะเลน้อย ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของนกน้ำกว่า 220 ชนิด

ทะเลสาบตอนกลาง มีเกาะสี่-เกาะห้า เกาะอีกหลายแห่ง เช่น เกาะหมาก เกาะนางคำ เป็นต้น

ทะเลสาบตอนล่าง มีชายหาดริมทะเล เช่น หาดสมิหลา หาดทรายแก้ว เหมาะแก่การไปพักผ่อนหย่อนใจ

นอกจากนี้ ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวในเขตป่าเขา ป่าต้นน้ำป่าพรุ ป่าชายเลน อีกมากมาย

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีประวัติศาสตร์ โบราณสถานและศิลปวัฒนธรรม ที่น่าทึ่งและน่าเยี่ยมชมหลายแห่ง เช่น สุสานสุลต่านสุลัยมาน สุสานต้นตระกูล ณ สงขลา ป้อมเขาแดง

ป้อมเขาน้อย กำแพงเมือง พระเลื้อเมืองที่เขาชัยบุรี ฯลฯ รวมทั้งแหล่งรวบรวมประวัติศาสตร์วัฒนธรรม เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสงขลา พิพิธภัณฑ์วัดเขียนบางแก้ว และสถาบันทักษิณคดีศึกษา เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีวัดโบราณเก่าแก่มากมาย กระจายอยู่ทั่วไป เช่น วัดเขียนบางแก้ว วัดจะทิ้งพระ วัดพระโคะ วัดชะแล้ วัดภูผาเบิก เป็นต้น

หัตถกรรมพื้นบ้าน ที่สำคัญในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ที่มีศักยภาพในการส่งเสริมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน มีเช่น:

- (1) การทำผ้าเกาะยอ ของชาวบ้านเกาะยอ อำเภอเมืองสงขลา
- (2) วิถีชีวิตชุมชน ที่ทำหิน อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา โดยเฉพาะวัฒนธรรมตาลโตนดบนคาบสมุทรสทิงพระ ในการผลิตน้ำตาลโตนด การทำหัตถกรรมใยตาล และการใช้ประโยชน์จากรากถึงยอด จังหวัดสงขลา มีตาลโตนดปลูกกระจายทั่วไปนับล้านต้น นับเป็นจังหวัดที่มีต้นตาลโตนดมากที่สุดจังหวัดหนึ่งในประเทศไทย
- (3) การปั้นดินเผาสทิงหม้อ ของชาวบ้านสทิงหม้อ ตำบลสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
- (4) การทำกระเบื้องดินเผาเมืองสงขลา ปัจจุบัน มีโรงกระเบื้องแบบดั้งเดิมเหลืออยู่เพียงแห่งเดียวที่บ้านท่านางหอม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
- (5) การสานเสื่อกระจูด ตำบลทะเลน้อย และ ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
- (6) การแกะรูปหนังตะลุง อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

(7) การทำหัตถกรรมกะลามะพร้าว ใน ตำบลชัยบุรี อำเภอเมืองพัทลุง สถานที่ท่องเที่ยว และเรื่องราวสำหรับการท่องเที่ยวรอบลุ่มน้ำ ทะเลสาบที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงตัวอย่างบางส่วน ที่ยังไม่ได้กล่าวถึงยังมีอีกมากมายหลายแห่ง โอกาสต่อไป **เลสาบเรา** จะนำมาบอกกล่าวกันให้มากกว่านี้ และในรายละเอียดที่มากขึ้น

กิจกรรมการท่องเที่ยวในปัจจุบัน บ่อยครั้งยัง ขาดจิตสำนึกถึงคุณค่าของประวัติศาสตร์ และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณี อีกทั้งแนวคิด เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถูกต้อง ก็ยังไม่ได้รับรู้ กันอย่างแพร่หลาย ผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว ทำให้สภาพธรรมชาติ สภาพความเป็นประวัติศาสตร์ และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีเสื่อมโทรม โบราณสถานถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่ เหมาะสม ไม่เหลือสภาพเดิม วิถีชีวิตชุมชน เปลี่ยนแปลง ความเป็นเอกลักษณ์สูญหาย นอกจากนี้ การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะในพื้นที่อนุรักษ บางครั้งยังขัดแย้งกับกฎระเบียบข้อ บังคับต่างๆ ของพื้นที่อนุรักษด้วย การพัฒนาการ ท่องเที่ยว และความต่อเนื่องในการส่งเสริมและการ บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว มีประเด็นหลักที่ต้อง พิจารณาอยู่หลายประการ ได้แก่

- การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่
- การสร้างความรู้ความเข้าใจและการ ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวทาง ประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปวัฒนธรรม
- การบริหารจัดการและการวางแผนทางการ พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- การประสานความร่วมมือ/เครือข่ายใน ระดับชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในและนอก พื้นที่

การส่งเสริมอาชีพเพื่อสร้างรายได้จากการ ท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในลักษณะ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่หลากหลาย เช่น การเที่ยว สวนผัก สวนผลไม้ เกษตรผสม เกษตรผสมผสาน

เกษตรปลอดสาร พืช ประมง พื้น บ้าน เป็นต้น อาจ เป็นอีกทางเลือก หนึ่งใน การเสริม สร้างรายได้ให้กับ ชุมชนท้องถิ่น และ เกิดผลดีต่อการ ขยายตัวทางด้าน เศรษฐกิจในภาพ รวมด้วย ส่วนการ ท่องเที่ยวในพื้นที่ ประวัติศาสตร์นั้น ลักษณะ สภาพ แวดล้อมของลุ่มน้ำ หลายแห่งมี ความเกี่ยวเนื่อง กัน โดยเฉพาะ บริเวณที่เคยเป็น ศูนย์อำนาจของ เมือง และ ศูนย์กลางของ ชุมชนโบราณ ทำให้มีศักยภาพ ในการเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวได้

อย่างไรก็ตาม แหล่งท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์ มี

เพียงบางแห่งเท่านั้นที่ได้รับการฟื้นฟูบูรณะและคงยังมีหลักฐานที่เห็นเป็นรูปธรรมหลงเหลืออยู่ หลายต่อ หลายแห่งตกอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมอย่างหนัก หรือไม่ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์หลงเหลือ อยู่เลย สภาพพื้นที่หลายแห่งถูกเปลี่ยนแปลงไปเป็น ที่อยู่อาศัยของชุมชน พื้นที่เกษตรกรรม และสถานที่ **ราชการ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจะต้องชี้ให้เห็นถึง ความสำคัญของบริเวณเหล่านี้ในอดีต ความเป็นมา และความเกี่ยวเนื่องกับปัจจุบัน พื้นที่ที่ยังมีหลักฐาน**

ทางประวัติศาสตร์หลงเหลืออยู่ ก็ควรฟื้นฟูร่องรอย
ในอดีตให้ปรากฏขึ้นอีกครั้ง ส่วนในบริเวณที่มีการ
บูรณะปรับปรุงแล้ว ก็ควรดำเนินการให้เหมาะสม
สอดคล้องกับสภาพดั้งเดิมมากยิ่งขึ้น

อาจสรุปได้ว่า พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
พิเศษแตกต่างกว่าแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ตรงที่มีทั้ง
ทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์โบราณคดีและ
ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสามารถใช้สร้างความประทับใจว่า
เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงามตามธรรมชาติ

และยังคงรักษาไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น อย่างไร
ก็ตาม ยังคงต้องมีการพัฒนารูปแบบการจัดการการ
ท่องเที่ยว เช่นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรม รวมทั้งความพยายามในการบูรณะ
ฟื้นฟูสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านี้ให้มากกว่านี้

หลายท่านคงพร้อมแล้ว ที่จะมาสัมผัสกลิ่น
อายของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา และช่วยกันออกไป
ท่องเที่ยวอย่างมีจิตสำนึก เพราะนี่คือ เลสาบเรา...
เลสาบของชนลุ่มน้ำ และของคนไทยทุก ๆ คน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

บทความรับเชิญ

โดยผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานภาคใต้เขต 1 (ผอ. สุเทพ เกื้อสังข์)

(ข้อคิดเห็นในบทความ เป็นวิจารณ์ส่วนตัวของผู้เขียน)

ปริมาณ หรือ คุณภาพ ของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการหารายได้ของประเทศ สามารถสร้างรายได้เป็นอันดับหนึ่งเข้าสู่ประเทศประมาณปีละเกือบสี่แสนล้านบาท รัฐบาลได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวตั้งแต่เมื่อ 40 กว่าปีก่อน โดยมุ่งเน้นการสร้างรายได้เป็นสำคัญ ต่อมารัฐบาลได้ประกาศในปี พ.ศ. 2530 เป็นปีท่องเที่ยวไทย หรือ “Visit Thailand Year” ทำให้ทุกภาคส่วนหันมาสนใจเรื่องการท่องเที่ยวมากขึ้น แต่ส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นเชิงปริมาณ โดยตั้งเป้าให้มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากๆ เพื่อก่อให้เกิดรายได้มากๆ สิ่งที่มาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเช่นนี้คือ การทำลายธรรมชาติ กระทบต่อวัฒนธรรมและวิถีชุมชน ผู้อยู่อาศัยในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวแทบจะไม่ได้อะไรจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะนี้

ผู้เขียนยังจำได้ว่า ช่วงนั้น เคยได้อ่านบทความ รายงานการประชุม หรือแม้แต่วารสารภายใน ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในฐานะหน่วยงานกลางของประเทศที่ดูแลเรื่องการท่องเที่ยว ผู้บริหารหลายๆ ท่านได้เคยเสนอแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น แต่เนื่องจาก ททท. ไม่ได้ประกาศเป็น นโยบายอย่างชัดเจน กระแสการมีส่วนร่วมจึงถูกจำกัดอยู่ในวงในขององค์กร หลังปี พ.ศ. 2530 ททท. ได้นำเสนอแนวคิดการท่องเที่ยวที่ให้ผู้ชมหรือคนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นผ่านกระบวนการการสร้างกิจกรรม อาทิ ล่องแพ เดินป่า นั่งเรือตกปลา ฯลฯ

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ในปี พ.ศ. 2535 มีการประชุมระดับนานาชาติเรื่องผลกระทบสิ่งแวดล้อมโลกที่ประเทศบราซิล ในการประชุมดังกล่าว การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ก็ได้รับการกล่าวขานขึ้น กรณีของประเทศ ไทย ปรากฏว่า กว่าจะตกลงกันได้ว่าจะใช้คำว่า **การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์** หรือ **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ** ก็ถกเถียงกันจนคอเป็นเอ็น แต่สำหรับผู้เขียนแล้วก็ได้ใช้ทั้งสองอย่าง และเราควรมุ่งเน้นที่สาระสำคัญของเนื้อหามากกว่าที่ชื่อ กล่าวคือ การท่องเที่ยวต้องสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนท้องถิ่น ให้มีความเข้าใจว่าการท่องเที่ยวต้องเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิต ผู้คนในท้องถิ่นต้องร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันรับผิดชอบ และร่วมกันรับผลประโยชน์ อันพึงเกิดจากกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้นๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และคุณภาพชีวิต

ตั้งแต่บัดนั้นมา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็มาแรงแรงแคง บ้างก็ประสบผลสำเร็จ บ้างก็ล้มลุกคลุกคลาน การท่องเที่ยวในท้องถิ่นใดที่เกิดจากความริเริ่มของประชาคมในท้องถิ่นจริงๆ ส่วนใหญ่ก็ประสบผลสำเร็จ จากประสบการณ์ของผู้เขียน การท่องเที่ยวในชุมชนที่ล้มเหลวส่วนใหญ่มักเกิดจากการทำตามกระแส ชอบทำตาม

เป็น **คุณห้อย** กับ **คุณโหน** บางครั้งทางราชการก็ไปบอกชาวบ้านให้พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อที่ทางราชการจะได้ทำเป็นผลงาน ได้มีรูปถ่ายเสนอต้นสังกัด โดยขาดความเข้าใจในสาระสำคัญ สุดท้ายก็ล้มเหลว

เพื่อมิให้ทำผิดซ้ำรอยบ่อยๆ ทุกภาคส่วน โดยเฉพาะท้องถิ่นต่างๆ ต้องช่วยกันเสริมสร้างและเติมเต็มให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ก่อนที่จะส่งโครงการให้ ททท. ช่วยทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายและการท่องเที่ยวต่อไป ท้องถิ่นใดมีแนวคิดที่จะพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ของตน ควรประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิชาการ สื่อมวลชน ฯลฯ เพื่อจะได้เริ่มต้นไปอย่างถูกต้องทิศทางด้วยกัน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลุ่มน้ำ

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาครอบคลุมพื้นที่ใน 3 จังหวัด คือ จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดพัทลุง และจังหวัดสงขลา ผู้เขียนขอเสนอข้อคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในสองสามพื้นที่เพื่อเป็นกรณีศึกษา เพื่อให้ชุมชนในท้องถิ่นได้ใช้เป็นแนวคิดที่จะนำไปขยายผลในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ดังนี้

ป่าพรุควนเคร็ง

ป่าพรุที่เป็นที่รู้จักกันดีมี 2 แห่งคือ **ป่าพรุโต๊ะแดง** จังหวัดนราธิวาส และ**ป่าพรุควนเคร็ง** จังหวัดนครศรีธรรมราช ช่วงนี้นักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งอาจไม่สะดวกใจที่จะไปเที่ยวป่าพรุโต๊ะแดง จึงเป็นโอกาสที่ป่าพรุควนเคร็งจะได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็วให้เป็นทางเลือก ควนเคร็งตั้งอยู่ไม่ไกลจากศูนย์ศิลปาชีพซึ่งเป็นศูนย์ในพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เป็นศูนย์ที่รวบรวมศิลปหัตถกรรมฝีมือชั้นเลิศของชุมชนในพื้นที่ และยังตั้งอยู่ในพื้นที่โครงการพระราชดำริลุ่มน้ำปากพนัง พื้นที่นี้มีนกหลายหลากชนิด มีวิถีชีวิตชุมชนโดดเด่น เป็นพื้นที่พิเศษที่มีคุณค่าด้านทรัพยากรที่ไม่มีในที่อื่นๆ ของภาคใต้ ขณะที่สาธารณูปโภค สาธารณูปการ การคมนาคม และการเข้าถึงต่างๆ ก็สะดวก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ ควรพิจารณาจัดประชุมผู้นำชุมชน/ผู้นำกลุ่มอาชีพ จัดทำป้ายสถานที่/ป้ายชี้ทาง จัดพิมพ์คู่มือท่องเที่ยว จัดฝึกอบรม/ประชุมประชาคม มัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือร่วมมือกับโรงเรียนในพื้นที่ฝึกอบรมมัคคุเทศก์น้อยสำหรับการนำเที่ยวชมเล่าเรื่องของดีของป่าพรุควนเคร็งให้แก่นักท่องเที่ยว และหากมีนักท่องเที่ยวสนใจพิเศษมากก็อาจพัฒนากิจกรรมบ้านพักโฮมสเตย์ต่อไปได้ในอนาคต ในส่วนของฝาย/ของที่ระลึก พรุควนเคร็งมีกระจูดมากมาย จึงควรพิจารณาพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จากกระจูดให้มีความหลากหลาย สุดท้ายคือการรวมกลุ่มกันของประชาชนในการร่วมกันบริหารจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน โดยชุมชนสามารถสื่อสารกับบุคคลภายนอก เช่น ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวในช่วงเวลาที่เหมาะสม รวมทั้งข้อควรปฏิบัติต่างๆ ที่ดีที่ควรทำ หรือข้อห้ามกระทำกิจกรรมต่างๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกเหนือจากการสร้างความเคารพซึ่งกันและกัน ระหว่างนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนกับเจ้าของพื้นที่

ทะเลน้อย

ข้อเสนอส่วนใหญ่ข้างต้นสำหรับกรณีป่าพรุควนเคร็ง สามารถประยุกต์ใช้กับอีกหลายพื้นที่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวสูง เช่น พื้นที่ชุ่มน้ำทางใต้ของป่าพรุ โดยเฉพาะอุทยานนกน้ำทะเลน้อยที่เลื่องชื่อลือชื่อนามมานานแล้ว อุทยานนกน้ำทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีถึง

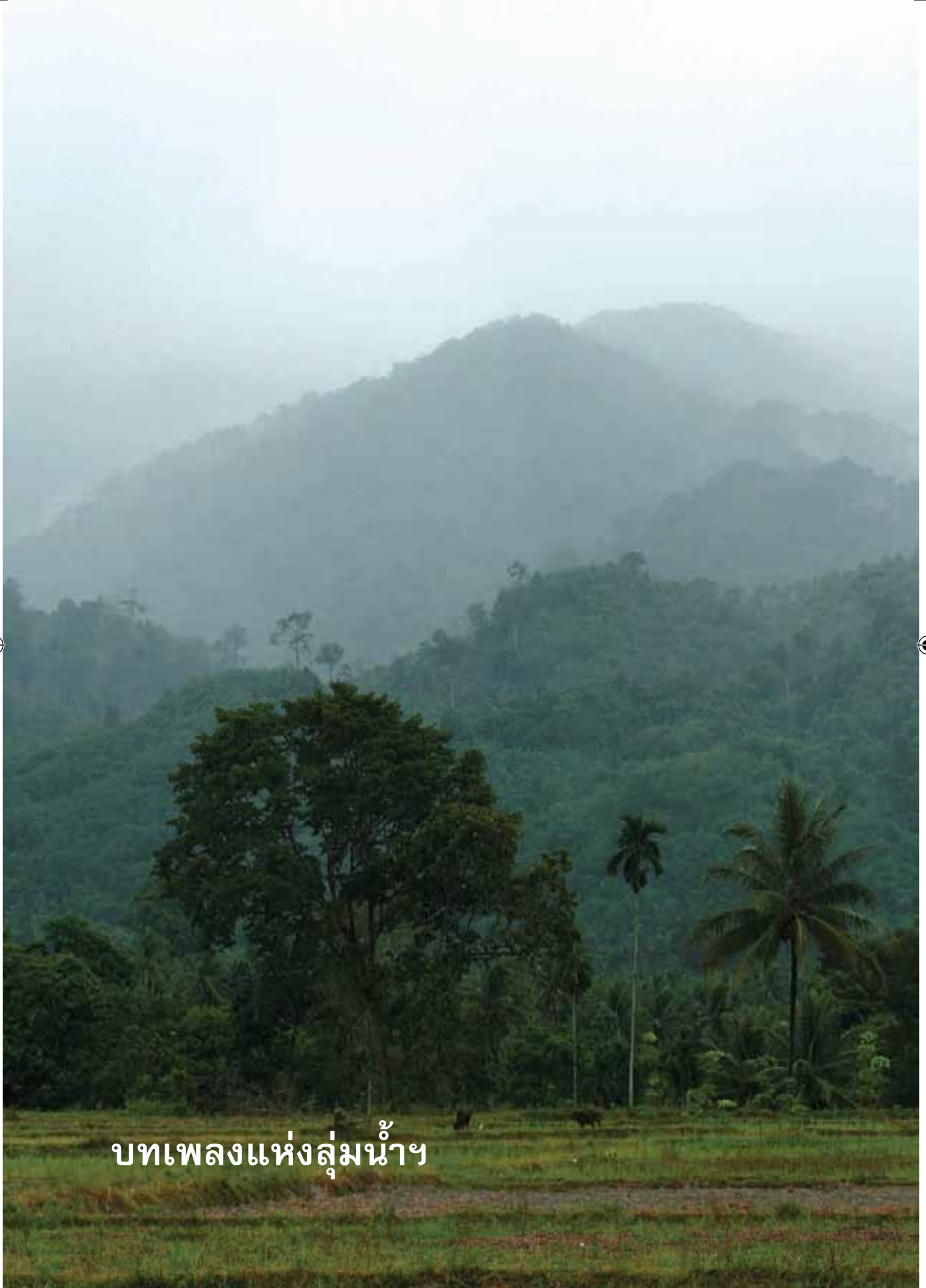
ความงามของดอกบัวหลากหลาย และนกน้ำนานาชนิดที่บางครั้งมาชุมนุมกันนับแสนตัว นักท่องเที่ยวสามารถนั่งเรือหางยาวที่รวมกลุ่มกันต้อนรับผู้มาเยือน ออกไปชื่นชมธรรมชาติในทะเลน้อย อุทยานแห่งชาติทะเลน้อย ยังมีที่พักแรมสำหรับผู้ที่ต้องการหลบหลีกความวุ่นวายของเมืองใหญ่เป็นครั้งคราว นอกจากนี้ ยังมีของฝากธรรมชาติจากแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้อีกหลายอย่าง

เกาะยอ คุซุด ทำหิน คลองรี ชุมพล (วิถีโหนด-นา-เล)

เกาะยอ ในทะเลสาบตอนล่าง และพื้นที่อีกหลายแห่งริมทะเลสาบ บนคาบสมุทรสทิงพระตอนล่าง เป็นบริเวณที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูง มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชุมชนที่โดดเด่น และยังเป็นเส้นทางไหว้พระสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำหรับชาวพุทธ ตาลโตนดในบริเวณนี้มีเป็นแสนเป็นล้านต้นกระจายอยู่ทั่วไป ทุกส่วนของต้นตาลสามารถนำไปใช้ประโยชน์ทำให้เกิดอาชีพที่เกี่ยวข้องมากมายมาช้านาน เป็นสิ่งที่นำรัฐนำชนนำอนุรักษ์เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเมื่อถูกผนวกเข้ากับวิถีชีวิตอื่นๆ ในละแวกนี้คือการทำนา และการประมง ที่ซับซ้อนความหลากหลาย และความสัมพันธ์ของชุมชนกับวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น ที่หาดูได้ยากยิ่งในที่อื่น และควรได้รับการพิจารณาจัดทำให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในมิติใหม่ที่ควรค่าแก่การต้อนรับผู้มาเยือนที่มีความสนใจในธรรมชาติและวัฒนธรรม

ตัวอย่างที่ผู้เขียนนำเสนอ นี้ เป็นเพียงเศษเสี้ยวเล็กๆ ของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเท่านั้น ลุ่มน้ำแห่งนี้ยังมีอะไรอีกมากมาย เพียงแต่วันนี้ หลายสิ่งยังไม่ได้ถูกนำเสนอมาเฉยระไร ร้อยเรียงให้เกิดความน่าสนใจ เชิญชวนผู้คนเข้ามาท่องเที่ยว มาร่วมชื่นชมกับธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชุมชนของเราเท่านั้นเอง ซึ่งหากทำได้ และทำได้ดี ก็จะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรที่มีอยู่ พัฒนาเศรษฐกิจ สร้างงาน สร้างอาชีพและรายได้ลงสู่ชุมชน พร้อมๆ กับความภาคภูมิใจของเราอีกด้วย **วันนี้** สิ่งที่เราเรียกร้องได้แล้วคือ การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล คงจะดีหากองค์กรเหล่านี้จะสามารถเจียดเวลาบางส่วนไปจับคู่คุยกับปราชญ์ชาวบ้านผู้นำกลุ่ม ผู้รู้ในท้องถิ่น ไปร่วมกันขุดจุดเด่นของชุมชน ช่วยกันพัฒนาทรัพยากร จัดอบรมมัคคุเทศก์แก่นักเรียนในท้องถิ่น รวมกลุ่มอาชีพช่วยกันดูแลสินค้าหัตถกรรมในท้องถิ่น พัฒนาของที่ระลึกที่มีเอกลักษณ์ของชุมชนนั้นๆ เช่น ไปลองดูว่าน้ำตาลแว่นใส่ชะลอมเล็กๆ น่ารักๆ ขายเป็นของฝากจะทำให้ขายดีขึ้นได้หรือไม่ เป็นต้น หรือให้ผู้นำท้องถิ่นผู้นำชุมชนลงไปประสานงานกับหน่วยงานภายนอก อาทิ พัฒนาชุมชน พัฒนาการเกษตร ศูนย์ท่องเที่ยวฯ ททท. ในพื้นที่ เพื่อหาทางเติมเต็มซึ่งกันและกันเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

โดยสรุป หากมีการคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวเด่นๆ รอบลุ่มน้ำฯ มาพัฒนา แล้วสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงเติมเต็มในส่วนภาคบริการ ไม่ว่าจะเป็นคู่มือท่องเที่ยว ป้ายชี้ทาง ป้ายสื่อความหมาย สาธารณูปโภค สาธารณูปการ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น สร้างความปลอดภัย พัฒนาของฝากของที่ระลึก และมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อชุมชน และเป็นของชุมชน แน่หนอนที่สุดว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาจะต้องยั่งยืน และจะเป็นเครื่องมือในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ ตลอดจนยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับชุมชนและสังคมชาวลุ่มน้ำฯ ให้อยู่ดีมีสุขสืบไป

บทเพลงแห่งลุ่มน้ำ

เลสาบเรา

คำร้อง : วิวัฒน์ สุทธิวิภากร

ทำนอง : ชาญวิชญ์ ชาพรหมสิทธิ์

นักร้อง : ประมินทร์ คงทอง

พัทลุง สงขลา นครฯ

เราต้องรักษา อารรณ์

ต้นน้ำ ป่าไม้ ชายเลน

นิเวศอุดมขมชื่น

วันนี้ วันนี้ วันนี้พอมีเวลา

มาร่วม มาห้วง มาทวงก่อนจะหาย

มลพิษ ประสิทธิภาพจัดการ

ใช้ความดี ความรู้ ใจเฝ้ามอง

โพงพาง ปักไว้ และไชนั่ง

บ้างขัด ขัดแย้งมายืนยาว

** วันนี้ วันนี้ วันนี้พอมีเวลา

มาร่วม มาห้วง มาทวงก่อนจะหาย

สานใจ เลิศล้ำ สัมพันธ์

ใช้ความดี ใช้ความรู้ เข้าใจเฝ้ามอง

กระหวัดรอบเลสาบ เก่าก่อน

ไม่นั่งนอนใจตั้งยั้งยืน

อย่าให้ไปเป็นไฟฟืน

ให้เราได้ร่มรื่น ไม่คลาย

วันหน้า วันหน้า วันหน้ามันอาจจะสาย

หยุดยั้งความสลาย เลื่อมโทรม

ท่องเที่ยว เชี่ยวชาญ ธานีโรม

ธาโตมทุมเท เพื่อ 'เลสาบเรา'

กระชัง เลี้ยงกุ้ง หุ่นาข้าว

และเรื่องราวยุ่งยากอีกมากมาย

วันหน้า วันหน้า วันหน้ามันอาจจะสาย

หยุดยั้งความสลาย เลื่อมโทรม **

ร่วมด้วยช่วยกัน ธานีโรม

ธาโตมทุมเท เพื่อ 'เลสาบเรา'

ชนลุ่มน้ำ

คำร้อง : วิวัฒน์ สุทธิวิภากร
 ทำนอง : ชาญวิชัย ชาพรหมลสิทธิ์
 นักร้อง : สุภาภรณ์ กระจายโกชน์

* ชนลุ่มน้ำ

มาชอกช้า

ปลาเคยเปี่ยม

น้ำเทาเนา

ป่าต้นน้ำ

ความสุขเรา

** ชนลุ่มน้ำ

มากลับล่า

ร่วมลิขิต

ร่วมปิดป่า

ที่แห่งนี้

ชนลุ่มน้ำ

ชีวิตเคยชื่นฉ่ำ

ตุงมีเงามืดดำครอบงำ 'เสียบเรา'

กลับมาหายากไร้...ไม่เหมือนเก่า

บุกคลองท้องที่แล้ว...เคยแวววาว

โค่นล้มล้มระนาว

เปลี่ยนไปไม่เหมือนเก่า อับเฉาซึมซวดเซ

ชีวิตควรหวานฉ่ำ

และหวนหาคกระทำ ก่อกรรมตีไม้ตีเสา

กำหนดชีวิต คิดทุ่มเท

เงามืดก่อกวน ไม่รวนเร

ป่าเขาท้องทะเล

ครองคุ่มและทุ่มเท รักษา 'เสียบเรา'

ลุ่มน้ำคือชีวิตของเรา

คำร้อง : วิวัฒน์ สุทธิวิภากร

ทำนอง : ชาญวิชัย ชาพรหมสิทธิ์

นักร้อง : มโน ณ. แฉล้ม

ลุ่มน้ำ คือชีวิตของเรา

ปุมหลังเก่า จดนึก จารึกให้แม่น

หากความหลังกระจาย สลายไปไม่มีทดแทน

ตจเสียแดน แผ่นน้ำ เขียดหยามชีวี

ไต ๆ ที่ถูกคุกคาม ทรามสง่า อย่าว่างใจ

ไต ๆ ที่ถูกรุกราน ขานขับ ยับยั้งย่ำยี

เสเรา เราเฝ้าฝักฟุม พุมภาคจากทุกที่

เรื่องรองท้องถิ่นทวี ยังยืนนิรันดร์

สามน้ำังดงาม ของทะเลสาบสงขลา

สุดจะหาใดเทียบเธอ เสมอนั้น

ทอดไปทั่วทั้งถิ่นไทย ลุ่มน้ำใดไม่มีเหมือนมัน

จะขอมุ่มมัน ปกป้องกัน トラบสิ้นชีวี

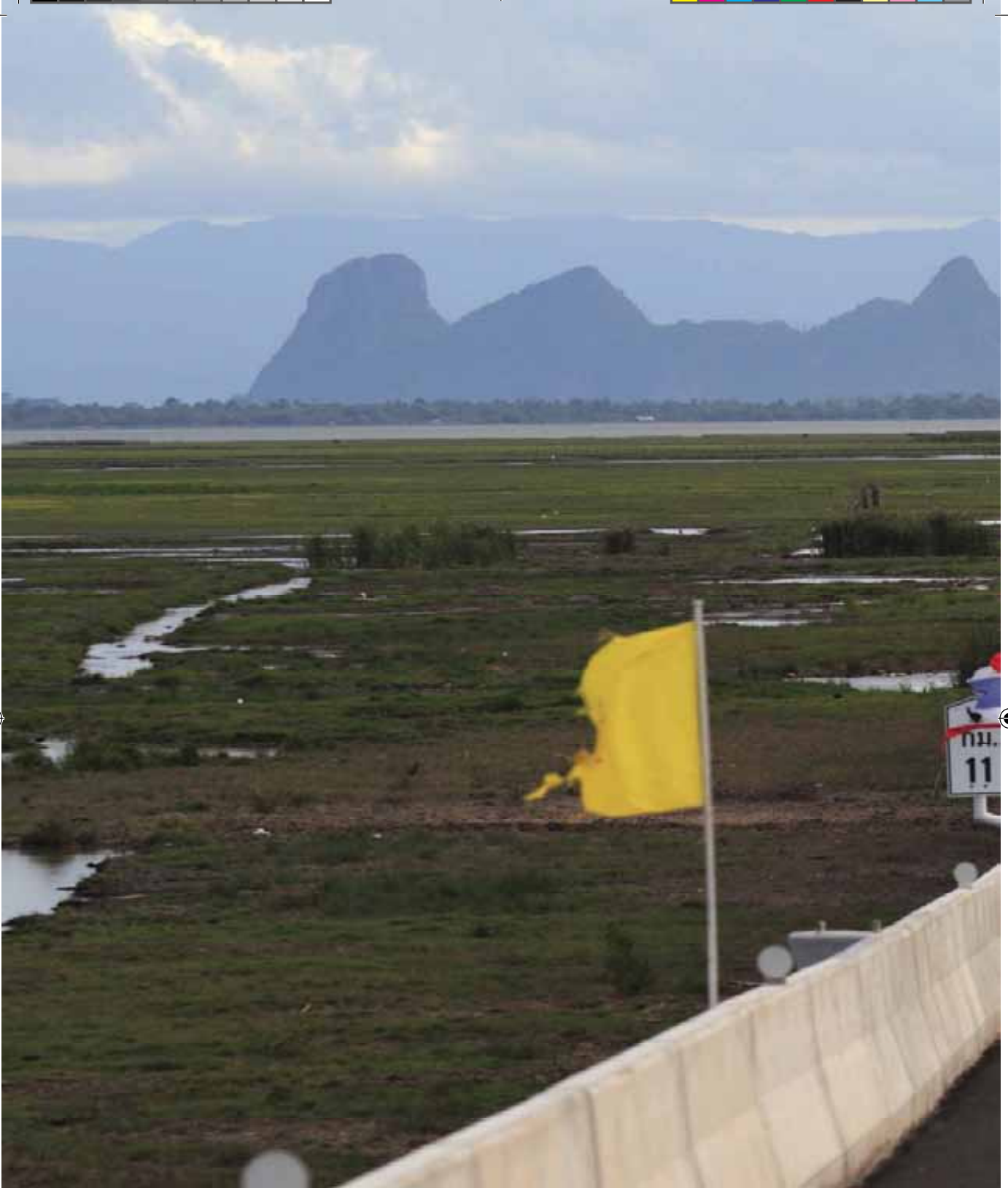
ไต ๆ ที่ถูกคุกคาม ทรามสง่า อย่าว่างใจ

ไต ๆ ที่ถูกรุกราน ขานขับ ยับยั้งย่ำยี

เสเรา เราเฝ้าฝักฟุม พุมภาคจากทุกที่

เรื่องรอง ท้องถิ่นทวี ยังยืนยั้งยง

ถนนไสกลิ้ง-หัวป่า คั่นทะเลน้อยและทะเลสาบตอนบน
เชื่อมต่อระหว่างจังหวัดพัทลุง และจังหวัดสงขลา

Like a bridge over troubled water, I will lay me down...

